T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
YÖNETİM VE ÇALIŞMA SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

BİR KIRSAL EMEK BİÇİMİ OLAN KÜÇÜK BALIKÇILIĞIN TÜRKİYE'DE DÖNÜŞÜMÜ: ŞAHİNBURGAZ ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

GAMZE KIRŞEHİR

BURSA – 2023

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

YÖNETİM VE ÇALIŞMA SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

BİR KIRSAL EMEK BİÇİMİ OLAN KÜÇÜK BALIKÇILIĞIN TÜRKİYE'DE DÖNÜŞÜMÜ: ŞAHİNBURGAZ ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

GAMZE KIRŞEHİR

DANIŞMAN

DOÇ. DR. ŞENOL BAŞTÜRK

BURSA – 2023

Yazar adı soyadı	**Gamze Kırşehir**
Üniversite	**Bursa Uludağ Üniversitesi**
Enstitü	**Sosyal Bilimler Enstitüsü**
Anabilim dalı	**Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri**
Bilim dalı	**Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi**
Tezin niteliği	*Yüksek Lisans Tezi*
Mezuniyet tarihi	**14/08/2023**
Tez danışmanı	**Doç. Dr. Şenol Baştürk**

Bir Kırsal Emek Biçimi Olan Türkiye'de Küçük Balıkçılığın Dönüşümü: Şahinburgaz Örneği

ÖZET

Küçük balıkçılık Türkiye'de birçok kişiye çalışma alanı olmaktadır. Türkiye'de birçok balıkçı teknesi 12 metrenin altında minimal düzeyde balıkçılık faaliyetlerinde bulunmaktadır. 1980'li yıllardan itibaren ortaya çıkan neoliberalizm kavramı zamanla kırsal alanı da etkilemeye başlamıştır. Kırsal alanda sosyo- ekonomik anlamda birçok değişim gerçekleşmiştir. Teknolojik olarak da gerçekleşen dönüşümler kırsal alanı etkilemeye başlamıştır. Bir emek biçimi olan küçük balıkçılık bu durumlardan etkilenerek bazı dönüşümler geçirme durumunda kalmaktadır. Bu dönüşümleri geçiremeyen küçük balıkçılar yok olmanın eşiğine gelmektedir.

Bu çalışmanın amacı, küçük balıkçılığın geçirdiği dönüşümü ve geçirdiği dönüşüm sonucunda küçük balıkçılığı nelerin beklediğini ortaya koymaktır.
Çalışmanın birinci bölümünde Türkiye'de balıkçılık, küçük balıkçılık ve köylülüğün dönüşümüyle beraber küçük balıkçılığın dönüşümü incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Şahinburgaz'da 34 balıkçının katılımıyla nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, küçük balıkçılık geçirdiği dönüşümle ayakta kalamayarak tekne sahiplerinin teknelerini satıp başka teknelerde tayfa olarak çalışması sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca hala tekne sahibi olan küçük balıkçıların ekonomik durumlarından dolayı teknelerini satan balıkçılar grubuna katılacağı ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: *balıkçılık, dönüşüm, avcılık, yetiştiricilik*

Name & surname	**Gamze Kırşehir**
University	**Bursa Uludağ University**
Institute	**Institute of Social Sciences**
Field	**Labour Economics and Industrial Relations**
Subfield	**Sociology of Management and Work**
Degree awarded	*Master*
Date of degree awarded	**14/08/2023**
Supervisor	**Doç. Dr. Şenol Baştürk**

The Transformation of Small-Scale Fishing in Turkey, a Form of Rural Labor: The Case of Sahinburgaz

ABSTRACT

Small fishing is a field of study for many people in Turkey. Many fishing boats in Turkey are engaged in minimal fishing activities below 12 meters. The concept of neoliberalism, which has emerged since the 1980s, has started to affect the rural area over time. Many socio-economic changes have taken place in the rural area. The technological transformations that have also taken place have begun to affect the rural area. Small fishing, which is a form of labor, is affected by these situations and remains in a state of undergoing some transformations. Small fishermen who cannot undergo these transformations are on the verge of extinction.

The aim of this study is to reveal the transformation that small fisheries have undergone and what awaits small fisheries as a result of the transformation that they have undergone.
In the first part of the study, the transformation of small fisheries along with the transformation of fisheries, small fisheries and peasantry in Turkey was examined. In the second part of the study, interviews using semi-structured interview method, one of the qualitative research methods, were conducted with the participation of 34 fishermen in Şahinburgaz. According to the findings obtained from the research, small fishing has emerged as a result of the boat owners selling their boats and working as crew members on other boats, unable to survive with the transformation it has undergone. It has also been revealed that small fishermen who still own boats will join the group of fishermen who sell their boats due to their economic situation.

Keywords: *fishing, transformation, hunting, farming*

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
İÇİNDEKİLER iii
TABLOLAR iv
ŞEKİLLER v
KISALTMALAR vi
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 2
TÜRKİYE'DE KÜÇÜK BALIKÇILIK VE KÜÇÜK BALIKÇILIĞIN DÖNÜŞÜMÜ 2
1. BALIKÇILIK TANIMI VE BALIKÇILIKLA İLGİLİ BİLGİLER 2
1.1. BALIKÇILIKTA EMEK SÜRECİ 3
2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BALIKÇILIK 5
2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Balıkçılık 5
2.2. Cumhuriyet Döneminde Balıkçılık 7
3. TÜRKİYE'DE BALIKÇILIK 10
3.1. TÜRKİYE'DE KÜÇÜK BALIKÇILIK VE ÖZELLİKLERİ 20
4. KÜÇÜK BALIKÇILIĞIN DÖNÜŞÜMÜ 22
4.1. KÜÇÜK BALIKÇILIKTA YOKSULLUK VE KIRSAL KALKINMA 31
5. BALIKÇI KÖYLERİNDE BALIKÇILIĞIN TOPLUMA ETKİSİ 35
İKİNCİ BÖLÜM 39
KÜÇÜK BALIKÇILIĞIN DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ŞAHİNBURGAZ ÖRNEĞİ 39
1. ŞAHİNBURGAZ KÖYÜ İLE İLGİLİ BİLGİLER 39
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ 40
3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ 41
4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI VE SINIRLILIKLARI 43
5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ 43
SONUÇ 65
KAYNAKÇA 68
EKLER 72
Ek 1. Araştırmada Kullanılan Sorular 72

TABLOLAR

Tablo 1. Türkiye Su Ürünleri Üretim Miktarı 11
Tablo 2. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Miktarları (Ton) 12
Tablo 3. Türlerine göre su ürünleri yetiştiriciliği üretim miktarı (ton) 13
Tablo 4. Su Ürünleri Dış Ticareti 14
Tablo 5. Denizlere Göre Avcılık Miktarı 15
Tablo 6. Balıkçı Gemilerinin Boy Dağılımı 16
Tablo 7. Balıkçılıkta Çalışanların Sayısı 17
Tablo 8. Türkiye'de Avlanan Bazı Deniz Ürünlerinin Bölgelere Göre Miktarı (2022) 19
Tablo 9. Türkiye'de Su Ürünleri Tüketim Miktarları 20
Tablo 10. Türkiye'de Küçük Balıkçı Teknelerinin Bölgelere Göre Dağılımı (2022) 21
Tablo 11. Su Ürünleri Sektöründe Görülen Meslek Hastalıkları 37
Tablo 12. Örneklem Grubunun Özellikleri 42

ŞEKİLLER

Şekil 1. Türk Denizlerinde Balıkçılıkta Çalışanların Bölgelere Göre Dağılımı (2022) 18

KISALTMALAR

TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TÜGEM	Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
FAO	Birleşmiş Milletler Tarım Örgütü
SUYMERBİR	Su Ürünleri Yetiştiriciliği Üretici Merkez Birliği
IMF	Uluslararası Para Fonu
s.	Sayfa
vd.	ve diğerleri
EYT	Emeklilikte Yaşa Takılanlar
m.	Metre

GİRİŞ

Kapitalizmle beraber bütün çalışma ilişkileri bir dönüşüm geçirmektedir. Bu dönüşüm kırsal alanlara kadar uzanmaktadır. Küçük balıkçılık da kapitalizm nedeniyle dönüşüme uğrayan gruptan olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, kapitalizmle birlikte dönüşen küçük balıkçılığın dönüşümünü ortaya koymaktır.

Birinci bölümde çalışmanın teori kısmı anlatılmaktadır. Bu bölümde balıkçılığın tanımı ve balıkçılıkta emek süreci anlatıldıktan sonra tarihsel sürece geçilmektedir. Tarihsel süreçte balıkçılık incelendikten sonra Türkiye'de balıkçılıkla ilgili veriler verilmektedir. Burada su ürünleri avcılığı ve su ürünleri yetiştiriciliği ayrı olarak değerlendirilmektedir. Su ürünleri avcılığı küçük balıkçılığı içerisinde bulunduran grupta yer almaktadır. Son yıllarda Türkiye'de su ürünleri yetiştiriciliğinden elde edilen ürünler daha fazla olmaktadır. Bu durum su ürünleri avcılığına yapılan teşviklerin azalmasına neden olmaktadır.

Küçük balıkçılıkla ilgili olarak verilerde Türkiye'de küçük balıkçıktaki tekne sayılarının ve bu teknelerde çalışan kişilerin sayısının azımsanmayacak miktarda olduğu gözlemlenmektedir. Kapitalizmden küçük balıkçılar da etkilenmektedir. Üretim süreçlerine uyum sağlayamayan küçük balıkçılığın ayakta kalabilmesi için geçirmesi gereken bazı dönüşümler bulunmaktadır. Bu dönüşümleri geçiremeyen küçük balıkçılar yok olmaktadır.

İkinci bölümde teoride verilen anlatımlara yönelik olarak nitel bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada Şahinburgaz'daki 34 balıkçıyla görüşülmüştür. Görüşmelerde nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Görüşmede balıkçılara çalışma yaşamlarını anlamak, sosyo- ekonomik durumlarını anlamak, nasıl dönüşüm geçirdiklerini anlamak amacıyla sorular sorulmuş ve bulgular değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KÜÇÜK BALIKÇILIK VE KÜÇÜK BALIKÇILIĞIN DÖNÜŞÜMÜ

1. BALIKÇILIK TANIMI VE BALIKÇILIKLA İLGİLİ BİLGİLER

Balıkçılık, denizlerde bulunan balıkların veya diğer canlıların avlanmasıdır. Balıkçılık, amatör olarak veya ticari amaçla yapılmaktadır. Deniz kenarından veya küçük bir tekneyle açılarak olta ile yapılan balıkçılık amatör balıkçılığa girmektedir. Amatör balıkçılık gelir elde etmeyi amaçlamamaktadır. Ticari amaçla yapılan balıkçılık daha profesyonel olarak yapılır ve gelir elde etmeyi amaçlamaktadır. Ticari amaçla yapılan balıkçılık kıyı ve açık deniz balıkçılığı olarak sınıflandırılabilir.

Kıyı balıkçılığı veya küçük balıkçılık, küçük teknelerle kıyıdan çok uzaklaşmadan yapılan balıkçılıktır. Bu balıkçılık türünde teknede çalışan kişi sayısı ve tutulan balık miktarları az olmaktadır.

Açık deniz balıkçılığı veya ticari balıkçılık, gırgır ve trol tekneleriyle yapılmaktadır. Bu tür teknelerde küçük balıkçılıktakinin aksine çalışan kişi sayısı ve tutulan balık miktarları fazla olmaktadır.

Gırgır gemileri ile avcılık, su yüzeyinde veya su yüzeyine yakın balık sürüsünün gözle veya balık bulucu cihaz ile bulunarak, etrafının bir halka şeklinde ağdan yapılmış bir set ile çevrilmesine, daha sonra ağın alt kenarında bulunan kurşun yakanın halatlarla büzülerek bir ağ havuzu şeklinde kapatılmasına dayanmaktadır (TÜİK, 2018). Gırgır ağıyla avlanma zor koşullarda çalışmayı gerektirse de ağın büyük olması nedeniyle daha fazla balık tutularak daha fazla gelir elde edilmesine neden olmaktadır. Nitekim İstanbul'da 1960 yılında bir balıkçıyla yapılan görüşmede ağır koşulları ve zorluğu olsa da en fazla gelir getiren balık avlama yönteminin gırgır olduğundan bahsedilmektedir (Koç, 1960). "Trol gemileri ile avcılık, gemiye bağlı olarak deniz dibinde veya su içinde sürüklenen, genellikle mekanik olarak atılıp, su ürünlerinin torbasında toplanarak avlanmalarını sağlayan av araçlarıdır" (TÜİK, 2018). Trol ağlarının denizin dibinden çekilmesi o bölgede yaşayan canlılar açısından tehlikeli olmaktadır, bu yüzden trol avcılığına bazı yasaklamalar getirilmektedir.

Ticari amaçla yapılan balıkçılıkta bir reis ve tayfalar bulunmaktadır. Reis, balıkçı gemisinin idaresinden, işin yapılmasından, gelirin dağıtılmasından sorumludur. Tayfa ise reisin kendine verdiği görevleri yerine getirmektedir.

Balıkçılık, av yasağının olmadığı 1 Eylül ile 15 Nisan tarihleri arasında yapılmaktadır. Bu tarih aralığında balıkçı tekneleri yoğun bir çalışma içerisine girmektedir. 15 Nisan ile 1 Eylül arasında av yasağının bulunmasının sebebi bu sürelerin balıkların üremesi ve gelişmesi açısından önemli tarihler olmasıdır (5/1 Numaralı Ticari Amaçlı Su Ürünlerini Düzenleyen Tebliğ, 2020).

1.1.BALIKÇILIKTA EMEK SÜRECİ

Balıkçıların balıkçılık yapabilmesi için Sarı Kağıt (Su Ürünleri Ruhsat Tezkeresi) adlı bir belgeye sahip olmaları gerekmektedir. Bu belge Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden kolayca temin edilebilmektedir.

Teknede reisten sonra gelen en önemli kişi kocareistir. Kocareis, tekneye tayfa bulur ve tekne içerisinde çıkan problemleri çözmek, görev dağılımı yapmak gibi önemli görevleri bulunmaktadır.

Balıkçı teknesinin içerisinde bulunan işler dağılmış haldedir. İşler adlarını aynı zamanda işi yapan kişiye de vermektedir. Örneğin palaya vuran kişinin yaptığı işe palacılık, botu kullanan kişinin yaptığı işe botçuluk, mapa dizen kişinin yaptığı işe mapacılık gibi isimler verilmiştir. Bu işler deneyim ve bilgi gerektiren işlerdir. Palacı, balık görüldüğü esnada botçu yerini aldıktan sonra balığın ağlara doğru zamanında girmesini sağlamak için botu balıkçı teknesinden düşüren kişidir. Aynı zamanda tayfalar arasında koordinasyonu sağlamaktadır. İstanbul Sözlüğü'nde palacı usta bir balıkçıdır ve diğer balıkçılara göre iki pay fazla alır diye geçmektedir (Koç, 1960). Botçu, balık görülen yerlerde balıkçı teknesinden atılan ağın balığın etrafını sarması ve balıkların ağın içine girmesini sağlamak amacıyla bulunduğu yerde tekneyi kullanan kişinin bir yuvarlak çizerek onunla buluşmasını sağlayan kişidir. Mapacı, ağlarda bulunan mapa demirlerini dizmektedir. Mantarcı, ağlarda bulunan mantarları dizmektedir. Torcu, mantar ve kurşun arasındaki ağı tekneye alan kişidir. Aşçı, tayfalara yemek hazırlar. Bu işleri kimin yapacağı önceden belirli olmaktadır. Örneğin A kişisi palacılık mesleğinde bilgi ve tecrübe sahibidir. Onun daha önce bu işi yaptığını çalıştığı balıkçı teknesi,

çevresi, toplumdaki diğer kişiler bilmektedir. Bu yüzden de bir balıkçı gemisine palacı gerekli olduğunda reis veya kocareis olarak görev yapan kişi, bu tanıdığı kişiye veya bir tanıdığının vasıtasıyla bu işi yaptığını öğrendiği kişiye balıkçı teknesinde çalışması için teklif götürmektedir. Bu teklif sözlü bir tekliftir. Bu aşamada yazılı bir belgeyle konuşulanlar belirtilmediği için bu daha sonrasında bazı problemlerin de doğmasına neden olabilmektedir. Bu aşamada ayrıca tayfanın maaşla mı yoksa payla mı çalışacağı belirlenir. Anlaşma yapıldıktan sonra sezon başlamadan adına pulatka denilen bir avans ücret tayfaya ödenmektedir. Bunu sözlü anlaşmanın doğrulandığının bir kanıtı olarak görebiliriz.

Tayfaların ücretini kazanmalarıyla ilgili balıkçılıkta iki tür yöntem vardır. Birincisi paydır. Balığa çıkılan süre boyunca tutulan balıklardan edinilen kazancın masraflar düşüldükten sonra çalışan kişiler arasında pay edilmesidir. Bu gelir elde etme yönteminde kişiler balıkçılık sezonunda sadece haftalık ödenen harçlık olabilecek düşük miktarda gelir elde etmektedir ve sezon bitiminde ücretini toplu ve yüksek bir miktarda kazanmaktadır. Ücretli çalışan kişiler ise aylık bir ücret karşılığında anlaşma yapıp tüm sezon boyunca aylık ücret kazanmaktadır. Balıkçılığın bereketli olduğu dönemlerde reis ücretli çalışanlara da paydan gelir verebilmektedir. İki türdeki gelir elde etme yönteminin de avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Pay yönteminde düzenli bir gelire sahip olunamamakta ancak toplu bir gelir elde edilmektedir. Ücretli gelir elde eden kişiler de balıkçı teknesi sahibi paydan gelir vermezse toplu bir ödemeden mahrum kalmaktadırlar.

Balığın tutulma aşamasında görevin başlangıcına teknenin sahibi olan reis karar vermektedir. Aynı zamanda hangi bölgelerde balık aranacağının da kararı reise aittir. Reis tekneyi kullanır ve balık arar. Balıkları balık türlerine göre farklı araçlarla aramaktadır. Bazı balıklar denize bakılarak gözle aranırken bazı balıklar teknedeki teknolojik araçlar yoluyla aranmaktadır. Reis balığı gördükten sonra “Mola!” diye bağırarak işin başladığını belirten bir sözcükle tayfaların iş yerlerinde hazır bulunmasını sağlamaktadır. Daha sonrasında balık avlama süreci başlamaktadır. Tayfalar iş bölümüne göre kendisine düşen görevi yerine getirerek başarılı bir avlanma sürecine ulaşıldıktan sonra balıkların satma aşaması başlamaktadır.

Balığın satılmasıyla ilgili olarak da çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Balık işleyen firmalar balıkları satın alabilmektedir. Balık haline satılabilmektedir ya da yaz döneminde yasağı bulunmayan küçük balıkçı teknelerinin turistlere teknelerin başında balıkları satması da mümkün olabilmektedir. Balık halinde her balıkçı teknesinin bir komisyoncusu bulunmaktadır. Aldığı balıkları başka büyük şehirlere de gönderip satmaktadırlar. Bu kişiler yeri geldiğinde balıkçı teknelerine borç da verebilmektedir. Tekneleri finanse ederek balığın kendi aracılığıyla satılmasını da garanti altına almaktadır.

Sezon bitip balıklar satıldıktan ve tüm hesaplamalar yapıldıktan sonra tayfaların paylarını dağıtma işi başlamaktadır. Bu işi yapan kişi reistir. Yukarıda bahsettiğimiz vasıflı tayfalar paylı çalıştıklarında diğer kişilere göre daha fazla pay almaktadırlar.

15 Nisan'dan 1 Eylül'e kadar balıkçıların yaptıkları işler genellikle balıkçı teknelerinin tamiri şeklinde olmaktadır. Bu süreçte tayfalar ise kendi tercihlerine göre çalışmamayı veya meramet denilen ağların onarımı işini yapmayı tercih etmektedir. Meramette ağlar kalın iplerle ve iğne adı verilen plastik bir gereç ile onarılıp yeni balıkçılık sezonuna hazır hale getirilmektedir. Bu işi yevmiye alarak yapan tayfalar bulunmaktadır.

2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BALIKÇILIK

2.1.Cumhuriyet Öncesi Dönemde Balıkçılık

Türk tarihinde bilinen ilk balıkçılık bilgileri Afanesyova kültürüne uzanmaktadır ve Türklerin bu kültürde yaşadığı bilinmektedir (Akıncı, 2021: 289). Bilinen ilk Türk devleti olan İskitlerin de balıkçılık yaptığı Heredotos'un kitabında geçmektedir (Aktaran Akıncı, 2021: 289). İskitler balık figürünü sanat eserlerinde de kullanmışlardır (Akıncı, 2021: 292). Bunun yanı sıra Türk devleti veya topluluğu olduğu bilinen Hunlar, Hazarlar, İtil Bulgarları, Kıpçakların da balıkçılık faaliyetlerinde bulundukları kayıtlara geçmiştir (Akıncı, 2021: 289-290).

Selçuklu Devleti'nde de balığın tüketilen bir besin olduğu bilinmektedir (Kızıldemir vd., 2014: 197). Anadolu Selçuklu Devleti'nde sanatta balık figürü yer almıştır (Atar ve Ateş, 2009: 273).

Osmanlı Devleti'nde balık tüketimi diğer et çeşitlerinin tüketimine göre daha az miktardadır (Yiğit ve Ay, 2016: 16). 16. Yüzyılda yaşamış olan Fransız bilgin Pierre Gilles, İstanbul Boğazı adlı eserinde boğazdaki balık bolluğunu anlatmıştır (Aktaran Doğan, 2011: 41). Türklerin birkaç çeşit balık dışında balık tüketmemelerinden dolayı balıklar başka ülkelere satılmıştır, Osmanlı içinde ise ucuza satılmıştır (Doğan, 2011: 42-43).

Osmanlı Devleti balık tüketimini İstanbul'un fethinden sonra çoğaltmıştır (Yiğit ve Ay, 2016: 16). Fatih Sultan Mehmet döneminde saray mutfağına balık ve karides alındığı kayıtlara geçmiştir (Atar ve Ateş, 2009: 274). Ancak yine de büyük oranlarda tüketilmemiştir ve günlük gıda haline gelememiştir. O dönemde balıklar gayrimüslimler tarafından daha çok tercih edilmiştir ve balıkçılık işini yapan kişiler de genelde Rumlar olmuştur (Atar ve Ateş, 2009: 275). 15 ve 16. Yüzyıllarda balığın tüketimi sınırlı kalmış ancak 19. Yüzyılda temel gıda maddesi olabilmiştir (Doğan, 2011: 42).

Balık avcılığı bağımsız balıkçılar tarafından balıkçı tekneleriyle, oltalarla veya dalyan sistemiyle yapılmıştır. Avlanan balık balıkhaneye getirilmiş ve vergisi ödenmiştir. Balık avcılığı yapanlar ve dükkânlarda balık satanlar olmak üzere iki tür esnaf vardır (Doğan, 2011: 43-46). Osmanlı Devleti'nde balıkçılık balık emini adı verilen kişinin denetimindedir.

Osmanlı Devleti'nde balık esnafı sayısı zaman içerisinde artış göstermiştir (Doğan, 2011: 44). Balıkçılık konusunda çıkan anlaşmazlıklarla ilgili o günün sorunlarını çözmeye yetecek bazı kanunlar koyulmuştur (Doğan, 2011: 48-50).

Osmanlı Devleti'nde balık avcılığıyla ilgili de bazı yasalar çıkarılmıştır. 1889'da çıkarılan Zabıta-i Saydiye Nizamnamesi'ne göre hamsi balığının hangi mevsimde avlanacağına ve balığın avlanmasında kullanılan ağın gözlerinin hangi boyutlarda olacağına dair hükümler bulunmaktadır.1 Bu kanuna uymayanlara cezai yaptırımlar uygulanmıştır (Yarcı, 2009: 131). Yine aynı nizamnamenin 24 Haziran 1906'da eklenen maddesinde torpille balık avlayanlara ceza verileceğine dair bir hüküm konulmuştur (Yarcı, 2009: 134).

[1] Ağın gözlerinin farklı boyutlarda olması, avlanan balığın boyutuyla ilgili bir meseledir. Bu kanunla amaçlanan olması gerekenden geniş gözleri bulunan ağlarla olgunlaşmamış balıkların tutulmasına engel olmaktır.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde ise balık tüketen kişiler genelde önemli kişilerdir (Atar ve Ateş, 2009: 275). İslam dininde deniz ürünleriyle ilgili yapılan yorumlar nedeniyle Osmanlı'da Türkler balık tüketiminden uzak durmuş bu da balıkçılığın gelişmesine engel olmuştur (Atar ve Ateş, 2009: 275).

2.2. Cumhuriyet Döneminde Balıkçılık

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde de balık tüketiminin et tüketimine ulaşamadığı anlaşılmaktadır (Tuna, 2012: 111-112). Balıkçılık alanında bir düzenleme yapılması zaman almıştır. Düzenlemenin yapılamamış olması, piyasadaki fiyatları da etkileyerek balıkçıların gelir elde edememesine bu yüzden de balıkçılık yapmaktan kaçınmalarına neden olmuştur (Tuna, 2012: 112).

Su ürünleri alanında çıkarılan ilk mevzuat 1926 tarihli Kabotaj Kanunu'dur ve bu kanunla Türk karasularında balıkçılık yapma hakkı Türklere verilmiştir (Ak ve Balık, 2020: 145-146). 1928 yılında Marmara Adası'nda bir balıkçılık okulu açılarak çevre illeri de dahil eden (Erdek, Bandırma, Edremit, Ayvalık) bir balıkçılık eğitimine başlanmıştır ve bu okul 1930 yılına kadar görev yapmıştır (Tuna, 2012: 112).

1931 yılında devletçilik ilkesinin kabul edilmesiyle balıkçılık devlet politikalarıyla yapılmaya başlanmıştır (Tuna, 2012: 115). Bu kapsamda İkinci Sanayi Planı'nda balıkçılıkla ilgili konular bulunmaktadır (Tuna, 2012: 116).

Balıkçılık alanında yapılan ilk teşkilatlanma ise 1934 yılında Deniz Mahsulleri ve Avcılığı Müdürlüğü'nün kurulmasıdır (Aksungur, 2004: 12). Müdürlüğün görevleri, uygun avlanma koşullarını belirlemek, balık çeşitliliğinin azalmasını önlemek ve balıkların taze bir şekilde tüketiciye ulaşmasını sağlamaktır (Tuna, 2017: 100).

1936 yılında bir Balıkçılık Kongresi toplanmıştır (Tuna, 2012: 118). Balıkçıların da katılımının sağlandığı kongre bir haftada tamamlanmıştır. Kongrede balıkçılıkla ilgili düzenleme yapılmasının çok önemli olduğu vurgulanmış ve balıkçıların problemleri dinlenmiştir. Bu kongrede Su Mahsulleri Projesi tasarlanmış ancak hayata geçirilememiştir (Tuna, 2012: 123). 1937 yılında denizcilik işleri için kredi vermek amacıyla Denizbank kurulmuştur ancak o da gerekli faydayı sağlayamamıştır (Tuna, 2012: 125). Daha sonra İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması

balıkçılıkla ilgili düzenlemelerin ileri bir tarihe kalmasına neden olmuştur (Tuna, 2012: 124).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde balıkçılığın görüntüsü, çok çalışkan ama fakir balıkçılar, Türk balıklarının ülke dışında ucuza satılması ve balık konservelerinin ülke içinde oldukça pahalı olması şeklindedir (Tuna, 2017: 138). Balıkçılıkla ilgili 76 rapor hazırlanmış ancak etkili bir sonuca ulaşılamamıştır (Tuna, 2017: 140). Bu durumu değiştirmek amacıyla 1948 yılında Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılan Marshall Yardımlarından Türkiye için alınan payda balıkçılık için de yer ayrılmış ve balık ağı ipliği, teknesiz motor, av ve nakliye gemileri ithal edilmiştir (Tören, 2007).

Demokrat Parti döneminde balıkçılıkla ilgili çalışmalara tekrar başlanmıştır. Balıkçılık, 1950 yılından önce Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları tarafından idare edilirken 1950-1970 yılları arasında Ticaret Bakanlığı tarafından idare edilmiştir (Aksungur, 2004: 13). 12 Mart 1951 tarihinde Üçüncü Su Ürünleri Kongresi toplanmıştır (Yurtoğlu, 2017: 243). Aynı yıl Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı faaliyet raporunda balıkçılığa yer vermiştir. Rapora göre balıkçılık için lazım olan gereçler ülkeye kolayca girmiş, balıkçılara kredi verilmiş, balıkçılık enstitüsü açılmıştır (Yurtoğlu, 2017: 246). Ancak bu koşullara rağmen soğuk hava depolarının ve konservelerin yetersiz olması, açık deniz avcılığının yapılamaması, üreticinin uygun av malzemeleri tedarik edememesi sorunlar arasında yer almıştır (Yurtoğlu, 2017: 247). 1 Ekim 1952 tarihinde Et ve Balık Kurumu kurulmuştur. Soğuk hava depoları açılmış ve fabrikalar kurulmuştur (Yurtoğlu, 2017: 253-254).

1953 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından Türkiye Cumhuriyeti (TC) Ziraat Bankası Kanunu'na ek çıkarılarak Türk Çiftçilerinin yanına balıkçılar da eklenerek kredi verilmesi yasal zemine oturtulmuştur (Yurtoğlu, 2017: 250).

1960'lardan sonra balıkçı kooperatifleri kurulmuş ve faaliyet göstermiştir (Zengin, 2019: 44). Bu dönemde yeterli soğutma ekipmanının olmaması ve depolama alanlarının yetersiz olması gibi nedenler iyi geçen bir balık sezonunda satışı sınırlandıran etkenler olmuştur. Örneğin 1960 sonbaharında Türkiye kıyılarında palamudun bol olması soğuk hava depolarının hızla dolmasına neden olmuş ve bu

nedenle balıkçılar denizde ürün bulunmasına rağmen faaliyetlerini durdurmuştur (Roesti, 1966: 86). Bu problemler üzerine 1965 yılında Tarım Bakanlığı bünyesinde Su Ürünleri Şube Müdürlüğü kurularak su ürünleriyle ilgili meseleler tek çatı altında toplanmıştır (Ak ve Balık, 2020: 147).

1971 yılında Su Ürünleri Kanunu kabul edilmiş ve 1971-1985 yılları arasında Tarım Bakanlığı balıkçılık yönetimini devralmıştır (Aksungur, 2004: 13). 1973 yılında Su Ürünleri Tüzüğü çıkarılmıştır. Buna göre teknolojiden yararlanılarak üretimin arttırılması, stokların arttırılması gibi amaçlar güdülmüştür (Aksungur, 2004: 14).

1980 yılında liberal ekonomiye geçilmesi balıkçılık açısından bazı gelişmeler olmasına neden olmuştur. Bu ekonomi modeliyle gümrük vergilerinin kaldırılması, devletin ucuz kredi sağlaması, trol balıkçılığı yapılan gemilerde teknolojik aletlerin kullanılmaya başlanması bu gelişmelerdendir (Zengin, 2019: 47). Teknolojideki ilerlemeyle birlikte teknelere monte edilen balık bulucu cihazlar (sonar, radar, telsiz) önem kazanmıştır. Bu aletler balık avcılığında artışa neden olmuştur (Zaman, 2005: 45-50).

1985 yılında Su Ürünleri Daire Başkanlığı kaldırılmış, su ürünleri ile ilgili meseleler bakanlığın ilgili genel müdürlüklerinde dağıtılmıştır. Bu da karmaşaya ve etkin su ürünleri politikalarının yürütülememesine neden olmuştur (Aksungur, 2004: 14). Etkin bir balıkçılık politikasının yürütülebilmesi için balıkçılık bakanlıklar arasında bölünmemeli, yeterli araçlar sağlanmalı ve organize tek bir yapı içinde birleştirilmelidir (Roesti, 1966: 88).

1991 yılında Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında KHK ile bakanlık bünyesindeki genel müdürlüklerin su ürünleri ile ilgili meseleleri çözümlemesi kararlaştırılmıştır (Ak ve Balık, 2020: 147). Aynı yıl Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü gibi müdürlükler de balıkçılığın geliştirilmesiyle ilgili çalışmalar yapmıştır (Ak ve Balık, 2020: 148-149). 1990'lı yıllardan sonra balık avcılığında her yıl inişli çıkışlı oranlar görülmeye başlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı Onbirinci Kalkınma Raporu, 2017). Balık avcılığında düzenli ürün miktarına

ulaşılamaması sonucunda su ürünleri yetiştiriciliği önem kazanmaya başlamıştır (Kalkınma Bakanlığı Onbirinci Kalkınma Raporu, 2017).

1994 yılında Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM) baraj göllerinde su ürünleri yetiştiriciliği yapılması için alan sağlamıştır ve alabalık üretiminde artış sağlanmıştır (Ak ve Balık, 2020: 148).

2000'li yılların başında teknolojinin daha da gelişmesi balıkçılıkta fayda sağlamıştır. Balıkçı gemilerine büyük jeneratörler alınmıştır. Uzun süre denizde kalabilen teknelerde, kapalı ve sisli havalarda yön bulabilmeleri için su üstü radarlar devreye girmiştir (Zengin, 2019: 53).

2003 yılında balıkçı tekne ve gemilerine indirimli akaryakıt desteği verilmiştir ancak balık üretimine belirgin bir katkısı olmadığı anlaşılınca kaldırılmıştır (Ak ve Balık, 2020: 154).

2011 yılında Tarım Bakanlığı'na bağlı Balıkçılık Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur ve günümüzde de faaliyetlerine devam etmektedir (Ak ve Balık, 2020: 148). Koruma ve denetimle ilgili herhangi bir mekanizma bulunmadığı için bu işleri yürüten kurum ise Sahil Güvenlik Komutanlığı olmaktadır (Gökdemir, 2006: 104).

Birleşmiş Milletler, 2022 yılını, Uluslararası Geleneksel Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yılı ilan etmiştir. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Tarım Örgütü (FAO) ile Tarım ve Orman Bakanlığı ortak etkinlikler düzenlemiştir. Bu etkinliklerde küçük ölçekli balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğinin sürdürülebilirliği konularına önem verilmiştir. Kadın balıkçılara yönelik eğitimler, okullarda etkinlikler, balık ekmek etkinlikleri gibi etkinlikler düzenlenmiştir. (FAO Türkiye Bülteni, 2023).

3. TÜRKİYE'DE BALIKÇILIK

Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili zengin su ürünleri varlığına sahip bir yarımada ülkesidir. Türkiye dünya su ürünleri üretimi içerisinde % 0.04'lük paya sahiptir (Türk Denizcilik Sektörü Ekonomik Değer ve İstihdam Envanteri Proje Raporu, 2020). Türkiye'de su ürünleri üretim miktarı Tablo 1.'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Türkiye Su Ürünleri Üretim Miktarı

Yıl	Deniz Ürünleri (Ton)	%	Yetiştiricilik Üretimi (Ton)	%	Toplam (Ton)
2000	503.345	86,5	79.031	13,5	582.376
2001	527.733	88,7	67.244	11,3	594.977
2002	566.682	90,3	61.165	9,7	627.847
2003	507.772	86,4	79.943	13,6	587.715
2004	550.482	85,5	94.010	14,5	644.492
2005	426.496	78,3	118.277	21,7	544.773
2006	533.048	80,6	128.943	19,4	661.991
2007	632.450	81,9	139.873	18,1	772.323
2008	494.124	76,5	152.186	23,5	646.310
2009	464.462	74,5	158.729	25,5	623.191
2010	485.939	74,4	167.141	25,6	653.080
2011	514.755	73,2	188.790	26,8	703.545
2012	432.442	67	212.410	33	644.852
2013	374.121	61,6	233.394	38,4	607.515
2014	302.212	56,3	235.133	43,7	537.345
2015	431.907	64,3	240.334	35,7	672.241
2016	335.320	57	253.395	43	588.715
2017	354.318	56,2	276.502	43,8	630.820
2018	314.094	49,9	314.537	50,1	628.631
2019	463.168	55,4	373.356	44,6	836.524
2020	364.400	46,4	421.411	53,6	785.811
2021	328.158	41	471.686	59	799.844
2022	335.002,9	39,5	514.805	60,5	849.807,9

Kaynak: TÜİK, Su Ürünleri, 2023

Tablo 1.'de 2009-2022 yılları arasında Türkiye'de deniz ürünleri üretimi ve yetiştiricilik üretimi miktarları gösterilmiştir. Tablo 1.'de görüldüğü üzere su ürünleri üretiminde deniz ürünlerinin payının 2018 yılına kadar yetiştiricilik üretiminden fazla

olduğu görülmektedir. 2018, 2020, 2021 ve 2022 yıllarında ise yetiştiricilik üretiminin deniz ürünleri üretiminden fazla olduğu görülmektedir. Son yıllarda deniz ürünlerindeki payın yetiştiricilik üretimine göre azalmasında denizlerin kirlilik oranının artması ve özellikle 2021 yılında Marmara Denizi'nde belirgin olarak görülen müsilajın[2] etkisi olmuştur. Ayrıca avcılıktan elde edilen ürünün belirli bir seviyede olamaması yetiştiricilik faaliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. 2000'li yıllardan sonra yetiştiricilik faaliyetlerinde sürekli bir artış gözlemlenmektedir (Balıkçılık ve Su Ürünleri Grubu Çalışma Belgesi). Balıkçılık faaliyetlerini olumsuz etkileyen bir diğer faktör ülkemizde bugüne kadar uygulanan balıkçılık politikalarının yetersiz kalmasıdır (Kırda, 2016: 234).

Türkiye'de su ürünleri sektöründe bulunan 210 su ürünleri işletme fabrikası, 13 balık unu yağı tesisi, 23 balık yemi fabrikası bulunmaktadır (Şakıma ve Çevrimli, 2021: 209).

Tablo 2. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Miktarları (Ton)

Yıllar	Denizlerde Yetiştiricilik	İç Sularda Yetiştiricilik	Toplam
2011	88.344	100.446	188.790
2012	100.853	111.557	212.410
2013	110.375	123.019	233.394
2014	126.894	108.239	235.133
2015	138.879	101.455	240.334
2016	151.794	101.601	253.395
2017	172.492	104.010	276.502
2018	209.370	105.167	314.537
2019	256.930	116.426	373.356
2020	293.175	128.236	421.411
2021	335.644	136.042	471.686
2022	368.742	146.063	514.805

Kaynak: TÜİK, 2023

[2] Müsilaj, halk arasında deniz salyası olarak da bilinen denizdeki kirliliğin artması ve oksijen seviyesinin azalması sonucunda oluşan kalın ve yapışkan bir maddedir. Deniz canlılarına zarar vermektedir.

Tablo 2.'de su ürünleri yetiştiriciliği üretim miktarları denizlerde ve iç sularda olmak üzere gösterilmektedir. Tabloya göre denizlerde yetiştiricilik oranı her geçen yıl artmaktadır. Bu artışta etkili olan faktörler arasında avcılık yoluyla yapılan üretimin maksimum düzeyine ulaşmış olması, aşırı avlanma, avlanma yöntemiyle avlanan balıkların belirgin mevsimlerde elde ediliyor olması bulunmaktadır (Akbulut, 2004: 9). Bu durumda ayrıca yetiştiricilik sektörüne yapılan teşviklerin etkisi bulunmaktadır. Tablo 2.'ye göre iç sularda yetiştiricilik oranı 2017 yılından itibaren her yıl artış göstermektedir. Toplam miktara bakıldığında ise her yıl artış gözlemlenmektedir. 2013 yılına kadar iç sulardaki yetiştiricilik miktarı denizlerdeki yetiştiricilik miktarından fazla iken 2013 yılından sonraki yıllarda denizlerdeki yetiştiricilik miktarının iç sulardakinden fazla olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 3. Türlerine göre su ürünleri yetiştiriciliği üretim miktarı (ton)

Türler	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Levrek(Deniz)	99.971	116.915	137.419	148.907	155.151	156.602
Alabalık (İç su)	103.705	104.887	116.053	127.905	134.174	144.347
Çipura (Deniz)	61.090	76.680	99.730	109.749	133.476	152.469
Alabalık(Deniz)	5.952	9.610	9.692	18.689	31.509	45.454
Grenyüz(Sarıağız)	697	1.486	3.375	7.428	5.913	4.771
Orkinos	3.802	3.571	2.327	4.338	4.952	3.879
Midye(Deniz)	489	907	4.168	4.037	4.585	5.469
Diğer	796	481	592	358	1.926	1.814
Toplam	276.502	314.537	373.356	421.411	471.686	514.805

Kaynak: TÜİK, 2023

Tablo 3.'te yetiştiricilikten elde edilen türlerin üretim miktarları gösterilmektedir. En çok üretilen balık türlerinin levrek, alabalık ve çipura olduğu ve bu balık türlerinde yapılan üretimin her geçen yıl arttığı gözlemlenmektedir. Her yıl üretimini arttıran diğer bir tür ise midye olmaktadır.

Su ürünleri yetiştiriciliğiyle ilgili olarak son yıllarda faaliyetler artmıştır. Bununla ilgili ülkemizde Su Ürünleri Yetiştiriciliği Üretici Merkez Birliği (SUYMERBİR) adında bir kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluş, su ürünlerinin üretim

planlamasına ve pazarlama planlamalarına üyelerinin uyumunu sağlamayı ve sektörün gelişimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Birliğin görevleri arasında üyelerinin ürettikleri ürünlerin üretim planlamasını yapmak bulunmaktadır. (Su Ürünleri Yetiştiriciliği Üretici Merkez Birliği Tüzüğü: 2-3).

Su ürünleri yetiştiriciliğinin bir yönü denizdeki aşırı avlanmanın önlenmesi olarak belirtilmektedir. Ancak yem olarak denizden avlanılmış balıkların da kullanılıyor olması bu yönüyle çelişen bir durumu oluşturmaktadır. Bu durum avcılık sektörü üzerinde bir baskı oluşturmaktadır (Keskin, Atar, 2011: 7). Yetiştiricilikte en çok üretimi yapılan balık türlerinde elde edilen 1 kg için 1,9 kg avcılık ürünün kullanıldığı ortaya konulmuştur (Keskin, Atar, 2011: 6). Buradan hareketle su ürünleri sektörünün amacının gelişen dünya nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla avcılıkla belirsiz ve dengesiz olan üretim kapasitesinin belirli üretim stoku sağlayarak dengelenmesi olarak tanımlamak çok da yanlış olmaz. Dolayısıyla su ürünleri yetiştiriciliği sektörü için balıkçılık sektörünün fabrikası denilebilir. Yetiştiricilik için avlanan büyük tekneler aşırı avlanmayı daha da arttırmaktadır.

Tablo 4. Su Ürünleri Dış Ticareti

Yıllar	İhracat		İthalat	
	Miktar (ton)	Değer ($)	Miktar (ton)	Değer ($)
2011	66.738	395.306.914	65.698	173.886.517
2012	74.006	413.917.190	65.384	176.402.894
2013	101.063	568.207.316	67.530	188.068.388
2014	115.381	675.844.523	77.551	198.273.838
2015	121.053	692.220.595	110.761	250.969.660
2016	145.469	790.303.664	82.074	180.753.629
2017	156.681	854.731.829	100.444	230.111.248
2018	177.500	951.793.070	98.315	188.965.220
2019	200.226	1.025.617.723	90.684	189.438.745
2020	192.462	1.020.673.539	80.525	127.415.564
2021	238.732	1.376.291.922	104.708	217.179.174

Kaynak: Su Ürünleri Raporu, 2022

Tablo 4.'te su ürünleri dış ticareti miktarları ve dolar cinsinden değerleri verilmiştir. Miktar olarak verilen tüm yıllarda ihracat miktarının ithalat miktarından fazla olduğu görülmektedir. Bu da Türkiye'nin su ürünleri sektöründe ihracatçı

konumda olduğunu göstermektedir. Her geçen yıl su ürünleri ihracatından kazanılan miktar artmaktadır. İthalat için ödenen miktar ise yıllara göre değişiklik göstermektedir.

Tablo 5'te Türkiye'deki su ürünleri avcılığının bölgelere göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 5. Denizlere Göre Avcılık Miktarı

Yıllar	Akdeniz	Batı Karadeniz	Doğu Karadeniz	Ege	Marmara	Toplam
2015	10.031	78.828	241.754	35.351	31.766	397.730
2016	11.724	100.404	122.680	34.690	31.963	301.463
2017	13.811	77.900	157.952	47.676	24.832	322.172
2018	12.726	86.922	89.355	42.612	52.338	283.954
2019	13.802	76.557	270.197	41.216	29.797	431.572
2020	15.336	113.425	136.268	42.106	24.146	331.281
2021	14.922	79.523	149.103	37.076	14.400	295.025

Kaynak: TÜİK,2023

Tablo 5.'ten anlaşıldığı üzere Türkiye'de deniz ürünleri en fazla Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, en az Akdeniz Bölgesi'nde avlanmaktadır. Türkiye'de deniz avcılığında en önemli pay Karadeniz Bölgesi'ne aittir.

Türkiye'de denizler balık türleri açısından oldukça çeşitlidir. Karadeniz'de 247, Marmara'da 200, Ege'de 300, Akdeniz'de 500 balık türü bulunmaktadır (Şakıma ve Çevrimli, 2021: 203).

Karadeniz Bölgesi tutulan balık oranı bakımından birinci olsa da bölgenin kendine has özellikleri nedeniyle bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Karadeniz'in 180-200 metre derinliğinde hidrojen sülfür gazı bulunmakta bu da 200 metrenin altında yaşayan deniz canlıların yaşamının sınırlanmasına neden olmaktadır. Diğer denizlerde bu oran 400-600 metre arasında değişmektedir (Gökdemir, 2006: 92).

Akdeniz Bölgesi'nde yaz aylarında yağmur yağmaması ve buharlaşmanın fazla olması nedeniyle denizin tuzluluk oranı fazla olmaktadır. Bu yüzden denizin besin içeriği düşük olmaktadır (Roesti, 1966: 77). Bu bölgede tür bakımından oldukça fazla balık bulunmaktadır. Ancak deniz sıcaklığının çok değişmemesi ve Akdeniz'e dökülen

akarsu miktarının az olması üretimin az olmasına neden olmaktadır (Gökdemir, 2006: 92).

Marmara Denizi'nde balıkların göç yolu üzerinde bulunması bu denizde avcılığın çoğalmasına neden olmaktadır (Gökdemir, 2006: 93). Marmara'da diğer denizlerden farklı olarak trol balıkçılığı yasaktır. Bu yüzden dip balıkçılığı düşük orandadır (Balıkçılık ve Su Ürünleri Grubu Çalışma Belgesi). Ayrıca etrafında yoğun bir yerleşim ve sanayileşme oranının fazlalığı Marmara Denizi'nin kirlilik oranının fazla olmasına neden olmaktadır (Düz, 2011: 15).

Ege Denizi'nde kıta sahanlığının dar olması avlanma alanlarının da az olmasına sebep olmaktadır (Gökdemir, 2006: 93). Bu yüzden bu bölgede kültür balıkçılığı yaygın olarak yapılmaktadır.

Su ürünleri avcılığında iklimsel bazı problemler bulunmaktadır. İklim değişikliği, aşırı avlanma ve bilinçsiz avlanma bazı balık türlerinin azalmasına bazı balık türlerinin de yok olmasına neden olmaktadır. Deniz suyundaki sıcaklık artışı da bazı balık türlerin yaşam koşulları açısından tehlikelere neden olmaktadır (Yavuzcan vd., 309).

Tablo 6.'da Türkiye'de 2022 yılı itibariyle bulunan balıkçı gemilerinin boylarına göre dağılımı gösterilmiştir. En yüksek sayının 5-7.9 metre gemilerde olduğu görülmektedir. Bu da Türkiye'de küçük balıkçılığın daha yaygın olarak yapıldığını ortaya koymaktadır. Ancak bu tür balıkçılığın avlanma miktarı daha az olmaktadır.

Tablo 6. Balıkçı Gemilerinin Boy Dağılımı

Balıkçı Gemileri Boy (Metre)	**Balıkçı Gemileri Sayısı (2022)**
5 - 7.9 m.	8541
8 - 9.9 m.	3341
10 - 11.9 m.	729
12 - 14.9 m.	492
15 - 19.9 m.	279
20 - 29.9 m.	430
30 - 49.9 m.	248
50+ m.	4
TOPLAM	14.064

Kaynak: TÜİK, 2023

Avcılık bakımından gemilerin boyları önemlidir. 12 metreden büyük olan gemilerin kıyıdan uzun süre uzak kalabilmeleri ve daha fazla avlanma sağlayabilecek özellikte olmaları önemli bir husustur (Şakıma ve Çevrimli, 2021: 205). Toplam üretim bakımından 12 metrenin altında bulunan gemilerin katkısı daha az olmaktadır. Yakın bölgelerde avlanılması aynı alandan elde edilen üretimin kısıtlı kalmasına neden olmaktadır (Şakıma ve Çevrimli, 2021: 206).

Tablo 7.'de Türkiye'de 2015-2022 yılları arasında balıkçılıkta çalışan kişi sayısı gösterilmiştir.

Tablo 7. Balıkçılıkta Çalışanların Sayısı

Yıllar	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Balıkçının Kendisi	11829	11845	11850	11472	10947	13685	13570	13361
Ücretsiz Çalışan Ortak	1122	1339	1045	719	712	854	722	763
Ücretsiz Çalışan Hane Halkı Fertleri	2773	2712	2979	2630	2009	2942	2916	2605
Ücretli Tayfa	7324	6399	6676	5517	4857	6196	6603	6727
Pay Karşılığı Çalışan Tayfa	7290	9421	8398	9782	9436	10856	10423	10318
Ücretli Çalışan Ortak	293	190	323	286	271	282	304	387
Ücretli Çalışan Hane Halkı Fertleri	487	562	461	310	394	630	501	422
Diğer	232	163	110	162	91	95	68	101
Toplam	31350	32631	31842	30878	28717	35540	35107	34684

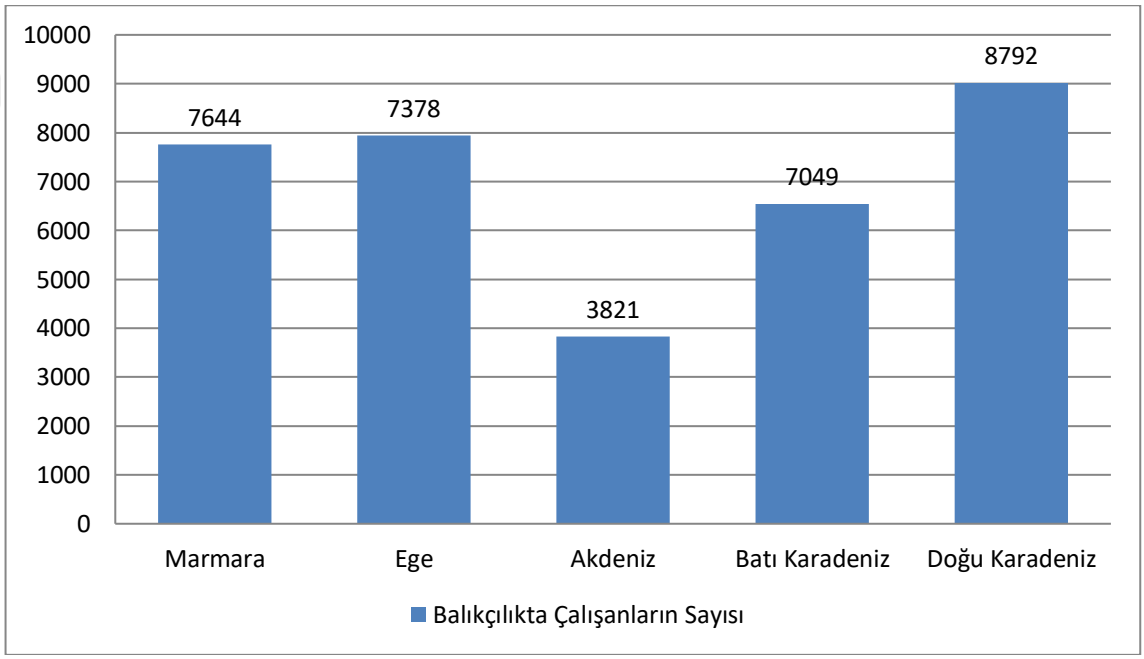
Kaynak: TÜİK,2023

Tablo 7.'den de görüldüğü üzere balıkçılıkta çalışanların sayısı 2020, 2021 ve 2022 yıllarında en yüksek rakamlara ulaşmıştır. Bu durumda su ürünleri yetiştiriciliği üretiminin artmasının payı olmaktadır. Balıkçılıkta çalışanların sayısının ağırlıklı olarak kendi balıkçılık gemisinde çalışanlardan oluştuğu görülmektedir. Ona en yakın oran pay

karşılığı çalışan tayfadadır. Toplam çalışan sayısına bakıldığında balıkçılıktan gelir elde edenlerin sayısının azımsanamayacak oranda olduğu görülmektedir.

Balıkçılık gemileri karşılaştırıldığında gırgır gemilerinde çalışan sayısının diğer gemilere göre daha fazla olduğu görülmektedir (Balıkçılık ve Su Ürünleri Grubu Çalışma Belgesi). Gırgır gemilerinde genelde pay usulü çalışanlar bulunmaktadır ancak son yıllarda denizlerde avlanma miktarının azalmasından dolayı maaşlı olarak çalışma gittikçe artmaktadır (Balıkçılık ve Su Ürünleri Grubu Çalışma Belgesi).

Şekil 1. Türk Denizlerinde Balıkçılıkta Çalışanların Bölgelere Göre Dağılımı (2022)

Kaynak: TÜİK, 2023

Şekil 1.1.'de Türkiye'de balıkçılıkta çalışanların sayısının bölgelere göre dağılımı grafik üstünde gösterilmiştir. Balıkçılıkta çalışanların sayısının en fazla Doğu Karadeniz'de olduğu gözlemlenmektedir. Karadeniz, avcılıkta ve balıkçılıkta çalışanların sayısı bakımından ülkemizde önde gelen bir bölgedir. Marmara ve Ege Bölgesi'nin birbirlerine yakın rakamlarda çalışan sayısına sahip olduğu ve Akdeniz Bölgesi'nin balıkçılıkta çalışan kişiler bakımından diğer bölgelere göre daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Türkiye'de Avlanan Bazı Deniz Ürünlerinin Bölgelere Göre Miktarı (2022)

Avlanan Deniz Ürünleri Miktarı (Ton)	**Marmara**	**Ege**	**Akdeniz**	**Batı Karadeniz**	**Doğu Karadeniz**
Barbunya	5,8	320,7	374	63,5	302,7
Çaça	-	-	-	315	10846,7
Hamsi	13444,6	11317,6	303,9	28750,6	72163,7
İstavrit	751,4	649	245,3	2167	135,6
Kalkan	28	-	-	292	171
Lüfer	618,7	87,1	47,2	4290,3	452
Mezgit	137,5	216,7	78,4	3936	3321,8
Palamut	3113,4	1357,3	512,5	40152,6	4755,7
Sardalya	825,5	12678,2	2937,7	287,7	-
Tekir	74,3	538,3	31,2	542,5	117,5

Kaynak: TÜİK,2022

Tablo 8.'de Türkiye'de avcılığı en çok yapılan deniz ürünlerinin bölgelere göre ton olarak miktarları verilmiştir. Her balık türünün bölgesine göre avlanma sayısı farklıdır. Bazı balıklar bazı bölgelerde daha az avlanmaktadır. Tüm bölgelerde en çok avlanma sayısına ulaşan balık türünün hamsi olduğu görülmektedir. Bu da hamsi balığının Türkiye su ürünleri avcılığı açısından oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Hamsi avcılığında tablodan da görüldüğü üzere Karadeniz Bölgesi söz sahibidir. Hamsi balığı ayrıca diğer balıklara yem olarak da kullanılmaktadır (Zaman, 2005: 34). Hamsiden sonra her bölgeden elde edilememesine rağmen Karadeniz'de avlanma oranı oldukça fazla olan çaça balığının geldiği görülmektedir. Bu balıkların avlanmaları çevresel koşullara bağlı olduğundan dolayı avcılık miktarları yıldan yıla farklılık göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı Onbirinci Kalkınma Raporu, 2017).

Türkiye'de su ürünleri tüketim miktarları balıkların avlanma dönemine ve avlanma miktarına göre değişmektedir (Kalkınma Bakanlığı Onbirinci Kalkınma Raporu, 2017). Eylül ayından aralık ayına kadar hamsi, sardalya, istavrit, palamut gibi balıkların bol miktarda tutulması fiyatların da düşük olmasına sebep olmakta bu da

tüketilen balık miktarının artmasına sebep olmaktadır (Kalkınma Bakanlığı Onbirinci Kalkınma Raporu, 2017). Türkiye'de su ürünleri tüketim miktarları Tablo 9.'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Türkiye'de Su Ürünleri Tüketim Miktarları

Yıllar	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Tüketim (Ton)	519.181	572.490	546.737	514.640	559.932	554.291
Kişi Başına Tüketim (kg)	5,5	5,5	6,1	6,3	6,7	6,5

Kaynak: TÜİK, 2022

Tablo 9.'dan görüldüğü üzere Türkiye'de su ürünleri kişi başına tüketim miktarları 2016-2021 yılları arasında birbirine yakın oranlardadır. Bu oran dünya ortalamasında Birleşmiş Milletler Tarım Örgütü'nün (FAO) 2016 yılı verilerine göre 20,3 kg'dır. Türkiye'de tüketim alışkanlıkları, avlanma miktarındaki değişimler, işlenmiş ürüne olan ilginin azlığı gibi faktörler kişi başına tüketim miktarlarının az olmasına neden olmaktadır (Balıkçılık ve Su Ürünleri Grubu Çalışma Belgesi).

3.1. TÜRKİYE'DE KÜÇÜK BALIKÇILIK VE ÖZELLİKLERİ

Deniz avcılığı, küçük balıkçılık ve ticari balıkçılık şeklinde iki türde yapılmaktadır. Küçük balıkçılıkta 12 metrenin altındaki teknelerle kıyı balıkçılığı yapılmaktadır. Ticari balıkçılık 12 metrenin üzerindeki gırgır ve trol tekneleriyle yapılmaktadır (Ulukan, 2016).

Birleşmiş Milletler Tarım Örgütü'ne (FAO) göre küçük balıkçılık; avlanması, işlenmesi ve dağıtımıyla emek yoğun bir süreci içeren ve gelişmeye devam eden bir alt sektör olarak tanımlanmaktadır (Ulukan, 2017: 15). Bu balıkçılıkta teknolojiye olan ihtiyaç 12 metreden büyük balıkçı teknelerine göre daha azdır (Ulukan, 2017: 15). Küçük balıkçılık, ticari balıkçılığa göre daha az gelir getirmektedir (Karakuş, 2015: 4).

Tablo 6.'da belirtildiği üzere Türkiye'de 12 metrenin altında oldukça fazla balıkçı teknesi bulunmaktadır. Avlanma miktarına olan katkıları az olsa da küçük balıkçılıkla geçimini sağlayan kişinin oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 10.'da Türkiye'de bölgelere göre 5-11.9 metre arasında olup küçük balıkçılık faaliyetinde bulunan balıkçı teknelerinin sayısı verilmiştir.

Tablo 10. Türkiye'de Küçük Balıkçı Teknelerinin Bölgelere Göre Dağılımı (2022)

Bölgeler	**Marmara**	**Ege**	**Akdeniz**	**Batı Karadeniz**	**Doğu Karadeniz**
5-7.9 m.	1562	2632	665	1013	2669
8-9.9 m.	515	984	646	564	632
10-11.9 m.	197	182	78	142	130
Toplam	2274	3798	1389	1719	3431

Kaynak: TÜİK,2023

Tablo 10 incelendiğinde 12 metreden küçük balıkçı teknelerinin en fazla Doğu Karadeniz Bölgesi'nde olduğu görülmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi'ni sırayla Ege Bölgesi ve Marmara Bölgesi takip etmektedir. Bu tekneler, kıyı bölgelerde ve küçük ölçekli balık avcılığı yapmaktadır.

Denizden avlanılan ürünlerin %90'ını ticari balıkçılık faaliyetinde bulunan 12 metrenin üzerindeki tekneler avlarken, %10'u 12 metrenin altındaki küçük balıkçı tekneleri tarafından avlanmaktadır (Yavuzcan vd., 316).

Küçük balıkçılıkta geçimini sağlamaya çalışan kişilerin doğal koşullara, kendi sağlık durumlarına, ekonomik krizler ve doğal afetlere bağlı olan çalışma koşulları nedeniyle kırılgan grupta oldukları tartışılmaktadır (Ulukan, 2017: 15). Bu tartışmaların yanında küçük balıkçılık emek yoğun bir sektör olduğu için sektöre girişi kolaylaştırarak vasıfsız insanlara da gelir kaynağı olup yoksul yanlısı bir iş aracı olarak görülmektedir (Ulukan, 2017: 15).

Küçük balıkçılıkta avlanan balığın büyük bir bölümü avlanılan yöredeki kişiler tarafından tüketilmektedir (Alıçlı vd., 2009: 201). Gerek kıta sahanlığımızın dar gerekse de avcılığımızın göçmen türlere (lüfer, palamut gibi) bağlı olması son dönemlerde küçük ölçekli balıkçılık ile gırgır ve trol avcılığını karşılaştıran bir duruma getirmiştir (Alıçlı vd., 2009: 201).

Küçük balıkçılığın sürdürebilirliğini etkileyen iki farklı durum bulunmaktadır. Birincisi su ürünlerinin aşırı avlanması küçük balıkçıların istihdamlarına olumsuz etki etmektedir, ikincisi ise kırsal alanda alternatif iş olanaklarının düşük olması küçük balıkçılıkla uğraşanların gelirini kısıtlamaktadır (Ulukan, 2017: 16). Denizlerde aşırı

avlanmanın bir nedeni denizlerin özel mülkiyet olmaması ve avlanan kişilerin avlandıkları bölgeler için kira ödememesidir (Longo and Klausen, 2011: 314).

Geleneksel kıyı balıkçılığı, kayıtların artması ve sürdürülebilirlik amacıyla 2017 yılından itibaren destek kapsamına alınmıştır ve 10 metreden küçük ruhsatlı balıkçı gemilerine 3500 ila 6000 lira arasında destek yapılmaktadır (Kalkınma Bakanlığı Onbirinci Kalkınma Raporu, 2017).

Teknolojik gelişmelerin küçük balıkçılığı nasıl etkilediğine dair iki zıt görüş bulunmaktadır. Birincisi teknelerin daha çok balık avlamasıyla ilerleyen dönemlerde balık kıtlığının yaşanma ihtimali küçük balıkçılığı kötü etkilemektedir. İkincisi olan ona karşıt görüş ise daha etkin balık işleme süreci, depolama faaliyetlerinin iyileştirilmesi, teknelerin denizlere daha elverişli olması gibi etkenler bakımından faydaları da olduğunu savunmaktadır (Ulukan, 2017: 16).

Küçük balıkçılıkla ilgili önemli bir sorun rekabetçi piyasa baskısıdır. Rekabetçi dinamikler teknelerin sermaye yoğun olmasına yol açarken küçük balıkçılar bu yatırımları yapamadığından büyüme gerçekleştirememektedir (Ulukan, 2017: 17).

Küçük balıkçılıkla ilgili yapılan bazı araştırmalarda küçük balıkçı teknelerine sahip kişilerin geliriyle geçimini sağlayamadığı için büyük gırgır teknelerinde tayfa olarak çalışmaya başladıkları ortaya çıkmıştır (Ulukan, 2017: 18).

4. KÜÇÜK BALIKÇILIĞIN DÖNÜŞÜMÜ

Küçük balıkçılığın geçirdiği dönüşümü tam anlamıyla anlayabilmek için küçük köylülüğün geçirdiği dönüşümü anlamakta fayda vardır. Bu yüzden kapitalizmin küçük köylülüğe olan etkisini inceleyeceğiz. Kapitalizmi basitçe tanımlayacak olursak, değişik şekillerdeki mal ve hizmetlerin piyasalar için kâr amacı güderek üretilmesidir (Bernstein, 2021: 38). Kapitalizm, serbest piyasa ekonomisine dayalıdır ve üretim biçiminde işgücü çok önemli olmaktadır (Bernstein, 2021: 39). Kapitalizm, artı değerin yani kârın odağını oluşturan emeğin ve doğanın sömürülmesini gerektirir (Longo and Klausen, 2011: 317). Kapitalizmden etkilenmeyen küçük köylülükten de bahsetmek artık mümkün görünmemektedir. Çünkü dünyanın hiçbir yerinde uluslararası şirketlerin etkisinde olmayan, onlara mal satmayan küçük aile işletmeleri kalmamıştır (Aydın,

2018: 21). Bu bakımdan öncelikle kapitalizmin küçük köylülüğü nasıl dönüştüreceğine dair bazı görüşleri bulunan yazarların düşünceleriyle başlayacağız.

Marx'a göre köylülük kapitalizmin etkisiyle kaçınılmaz bir şekilde dönüşecektir. Marx sermayenin köylüyü hakimiyeti altına alarak borçlandıracağını savunmaktadır. Bu borçlanmalara dayanamayan köylü en sonunda köşeye sıkıştığı için kentsel işçi sınıfına katılıp yok olacaktır (Aktaran Aydın, 2018: 35). Ancak Marx'ın bu görüşleri gerçekleşmemiştir ve daha farklı görüşler ortaya çıkmıştır.

Örneğin Kautsky, tarımda temel üretim aracının toprak olması ve bunun miktarının arttırılamaması nedeniyle tarımdaki kapitalizmin sanayiden farklı olarak işlemekte olduğunu savunmaktadır. Bu yüzden Kautsky'e göre önemli olan sermayenin üreticileri nasıl boyunduruğu altına aldığını incelemektir (Aktaran Aydın, 2018: 17). Kautsky'nin görüşlerini balıkçılığa uyarlayacak olursak temel üretim aracı denizdeki balık avcılığı olduğu için yine denizdeki balık miktarının arttırılamayacak olması nedeniyle balıkçılık özelinde de kapitalizm sanayiden farklı olarak işlemektedir. Bu yüzden Kautsky köylüleri sermayeye bir nebze de olsa direnç gösteren ama sermayenin baskıları yüzünden yaşam tarzlarını değiştirmek zorunda kalan küçük meta üreticileri olarak görmek gerektiğini savunur (Aktaran Aydın, 2018: 40). Küçük meta üretimi, üretim yapan kişinin kendisi ve ailesinin emeğiyle yürütülür. Kâr amacı gütmemektedir. (Öztürk, 2014: 193). Yine Kautsky'e göre ürün verimliliğinin düşük olduğu zamanlarda üretici etkinliğini sadece evin gereksinimlerini karşılayacak şekilde düzenleyebilir bu da onu sanayiden ayıran ve sürekliliğini sağlayan yönüdür. Kautsky'nin bir diğer görüşü ise sanayi ve teknolojik yeterliliğe ulaşamayan köylü yaptığı üretimi bırakacak ve köylülük böyle çözülecektir (Aktaran Aydın, 2018: 46-48).

Bir diğer görüş sahibi Lenin'e göre küçük köylüler orta ve zengin köylülerin yanında çalışarak ücretli işçiler haline dönmüşlerdir (Aktaran Aydın, 2018: 51). Kendine ait mal varlığı olmayan ücretli işçi olarak çalışan bu köylü kesimi kendini yoksullaşmaya karşı korumaya çalışmaktadır (Bernstein, 2021: 140). Balıkçılıkta araştırmamız Lenin'in bu görüşü üzerinde duracaktır. Kapitalizme uyum sağlayamayan balıkçı teknesi sahipleri kendi teknelerini satarak diğer balıkçı teknelerinde çalışarak ücretli işçiler haline dönüşmektedirler.

Chayanovgil köylücü yaklaşım tarzına göre küçük köylülüğün amacı kendini sürdürmektir. Kendini idame etme stratejisiyle küçük köylü farklı bir iktisadi sistem oluşturmuştur. Kapitalist de değildir, feodal de değildir. Bu sistemde köylü ekonomisi tarihsel iktisadi sistemlerle bazen çatışarak, bazen onlara direnerek, bazen de uyum sağlayarak varlığını sürdürmektedir (Aktaran Özuğurlu, 2013: 62). Chayanov'a göre küçük köylülerin işletmelerinin kapitalist işletmelerden farklı olmasının sebebi, kapitalist işletmeler kâr amacı güderken tarım işletmeleri aile emeğini kullanarak geçimlik ücret kazanmayı amaçlamaktadır (Aktaran Aydın, 2018: 57). Aile işletmesi bir bütündür, kapitalist işletmeler gibi kâr, kira ve sermaye faizi gibi kategorilere bölünememektedir (Aktaran Aydın, 2018: 57-58). Chayanov'a göre ticaret sermayesi köylülerin ürünlerini kontrol altına almakta ve kalite standartlarını belirlemektedir; böylece sermaye tarafından küçük meta üreticilerine dönüştürülmektedirler (Aktaran Aydın, 2018: 61). Chayanov'u aileyi diğer etmenlerden uzakta bırakıp o şekilde varlığını sürdürdüğü düşüncelerinden dolayı eleştirmektedirler (Aydın, 2018: 63).

Bernstein'a göre ise küçük meta üreticiliğinde sermaye ve emeğin konumları birleşmektedir (2021: 131). Köylülüğün sermayeye bağımlılığının arttırılması için tekelci bir fiyat belirlemek, yetiştirilen ürünleri ve yöntemlerini belirlemek, pazarlama koşullarını tayin etmek gibi yöntemler izlenmektedir. Buna köylüler, meta ilişkilerinden çekilerek ve pazar fiyatlarını dikkate almayarak karşı koymaktadır (Bernstein, 2021). Ancak hanedeki işgücü bir kere kapitalist ilişkilere dâhil olduktan sonra bunun geri dönüşü olmamaktadır; köylü bu üretim biçimini içselleştirmektedir (Bernstein, 2021: 131)

Amin ve Vergopoulos'a göre köylü aile üretimine devam etmektedir ancak izole değildir; diğer üretim tarzlarının hakimiyetindedir. Köylü üretim tarzı kapital üretim tarzına eklemlenmektedir (Aktaran Aydın, 2018: 71).

Lenin ve Kautsky'nin köylülüğün kapitalizm karşısında tasfiye olacağı görüşü geçerliliğini yitirmiştir. Aksine köylü üreticiliği artmıştır. Azgelişmiş ülkelerde küçük köylülüğün dönüşümünü açıklayabilmek için daha farklı görüşlere ihtiyaç duyulmaktadır. Kapitalizmin köye ulaşması, köylülüğü yok etmesi sonucunu ortaya çıkarmamaktadır. Kapitalizmin köye ulaşması, köylülük üretimini dönüştürmesi anlamına gelmektedir. Kapitalizm, köyde metalaşmayı hızlandırıp pazara sunulan

ürünlerin miktarının arttırılarak üreticinin pazara bağımlılıklarını arttırmaktadır. Böylece sermaye üreticilerin artığına el koymaktadır. Köylüden alınan artık değer, köylülerin fazla çalışması, emek yoğunluğunun arttırılmasıyla ortaya çıkmaktadır (Aydın, 2018: 110-115).

Günümüzde yemek, doğal beslenme çok fazla gündemde olduğu için yemeğin üretildiği yer olarak köy de gündeme alınmalıdır. Ancak üretim süreci ve çevre, emek gibi konular ülkemizde gerektiği kadar gündeme alınmamaktadır. Üretim olgusundan çok tüketim olgusunun ele alındığını görmekteyiz. Neoliberalizmin beraberinde getirdiği tüketim çılgınlığı da şehirler üzerinden anlatılmaktadır (Keyder ve Yenal, 2013: 14-16) .

Köylü üretimi sanayi üretiminden farklıdır. Çünkü köylü üretimi doğal süreçlere bağımlıdır. Ancak sermaye doğal süreçleri kimyasal girdilerle değiştirmektedir. Buradaki amaç üretimdeki doğaya bağlılığı azaltıp üretimi öngörülebilir hale getirmektir (Keyder ve Yenal, 2013: 19). Balıkçılıkta da denizdeki balığın miktarına bağlı olan üretim süreci, su ürünleri yetiştiriciliği yapılarak üretim miktarını kontrol edebilecek şekilde dönüşmektedir. Yetiştiricilik, metanın sınırlarının genişlemesine ve sermayeye hizmet etmektedir (Moore, 2000: 412-413). Modern balıkçılık (su ürünleri yetiştiriciliği) seri üretime ve sermaye birikimine odaklanarak üreticilerin pazara sundukları ürünün kalitesini doğrudan yönetmelerine ve manipüle etmelerine olanak sağlamaktadır (Longo, 2010: 427). Artan nüfusun gıdaya ulaşabilmesi açısından bu tür önlemler alınırken küçük köylülüğün üretim yapısına müdahale edilmektedir. Ayrıca su ürünleri yetiştiriciliği sektörü de büyük şirketlerin tekelinde olmakta ve küçük köylüler bu işte de dezavantajlı konumda olmaktadır (Ertör, 2016: 61). Su ürünleri yetiştiriciliğinin ekonomik olarak verimli olması göz önünde bulundurulmaktadır ancak yem olarak su ürünleri avcılığından faydalanıldığı için ekolojik olarak aşırı avlanma nedeniyle zarara neden olmaktadır (Longo and Klausen, 2011: 321).

Metin Özuğurlu (2013) *"Küçük köylü, kendini farklılaştıran dinamikler karşısında, "küçük üretici köylü" özelliklerinden uzaklaştığı ölçüde, varlığını idame ettirebilmektedir. İl merkezine yakınlık "üretici köylü" özelliklerinden uzaklaşmak bakımından daha fazla kanallar sunmaktadır."* (s.77) olarak belirtmektedir. Köyde gençler genellikle tarım dışı işlerle meşgul olmaktadırlar. Bu da zamanla köylü

üretiminin orta yaş ve üzerindeki insanlar tarafından daha fazla yapılmasına neden olmaktadır (Özuğurlu, 2013: 96). Orta yaş üzerindeki insanların köyü bırakmak istememesinin sebepleri arasında el kapısına muhtaç olma düşüncesi ve köyü bıraktıklarında özgürlüklerinin ellerinden alınacağı düşüncesi bulunmaktadır (Özuğurlu, 2013: 97). Gençler ise hane için hep beraber çalışılması durumundan dolayı ücretsiz işçiye dönmektedir. Bunun sonucunda da köylü üretimi dışındaki işlerde çalışmayı tercih etmektedirler (Özuğurlu, 2013: 100). Diğer bir yandan kentlerde iş bulma olanakları zamanla azalmıştır. Bu da köylülerin kente göç etme isteğinin azalmasına ve köyde kalıp gelir kazanma olasılığını geliştirmek için çaba sarf etme isteğine yol açmaktadır (Keyder ve Yenal, 2013: 173). Hatta kentten köye göçün son zamanlarda arttığına dair araştırmalar bulunmaktadır (Keyder ve Yenal, 2013: 183).

Küçük köylülüğün kapitalizme adapte olmasını sağlayan iki unsur bulunmaktadır. Birincisi, toprak varlığı temelinde üretimin metalaşmasıdır. İkincisi, küçük köylünün çok çalışıp az üretmeye alışkın olmasıdır. Küçük köylü emeğini değersizleştirerek kapitalizme uyum sağlarken aslında sermaye için işleyen bir sisteme dönüşmektedir (Özuğurlu, 2013: 84-85).

Türkiye'de üreticiler finans ve mal yapılarını iç içe geçiren piyasalarla 19. Yüzyılda tanışmıştır. Tüccarların ortaya çıkmasıyla alım- satımla yürüyen bir piyasa ortaya çıkmıştır. Bu da eski sosyal değerlerin yerini basit bir kazanç amacına dönüştürmüştür (Polanyi, 2020: 121). Tüccarların ürünün sonradan teslimi koşuluyla üreticiye borç vermesi ürünü satın alanları daha iyi bir konuma getirerek üreticileri değişen pazar koşullarına uyum sağlamak zorunda bırakmıştır (Keyder ve Yenal, 2013: 58). Su ürünlerinin fiyatları balık hallerinde belirlenmektedir ancak balık hallerinin bulunmadığı yerlerde tüccarlar fiyatları belirlemektedir. Bu da küçük balıkçılık yapan üreticilerin söz hakkının olmamasına neden olmaktadır (Gökdemir, 2006: 106).

Türkiye'de, İngiltere'deki feodal yapıdan farklı olarak köylüler kendi topraklarının kullanım hakkına sahip olmaya devam etmektedir ancak zamanla küçük meta üreticisine dönüşmektedirler (Keyder ve Yenal, 2013: 30). Türkiye'de köylülerin toprağın kullanım alanına sahip olması köy dışındaki işlerde çalışanların isterlerse köye ve toprağa dönme olasılığının olması açısından önemlidir (Keyder ve Yenal, 2013: 32).

1950-1980 yılları arasında Türkiye'de tarım devlet politikalarıyla desteklenmiştir. Bu dönemde kalkınmacı bir politika izlenmiştir. Kalkınma döneminde ithal ikameci politikalar izlenmiştir. 1950'li yıllarda alınan Marshall Yardımıyla devlet köylüye daha da fazla destek sağlamıştır (Aydın, 2018: 228). 1963-1980 yılları arasında artan nüfusun beslenebilmesi amacıyla yoğun tarım politikalarına geçilmiş ve bu durum Kalkınma Planları'na da yansımıştır. Bu amaçla teknolojik gelişmelerden faydalanılmıştır (Aydın, 2018: 230). Teknolojik gelişmeler, pazar fırsatlarının büyümesi olumlu olarak görülebilir ancak köylüler için endişe ve belirsizlik de üretmektedir (Keyder ve Yenal, 2013: 62).

1980'li yıllarda neoliberalizmle birlikte Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi kurumlar gelişmekte olan devletleri, tarımsal yapılarını değiştirmek amacıyla zorlamışlardır (Aydın, 2018: 234). IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar devlet ve pazarı birbirine zıt iki kurum olarak görmektedir. Bu kurumlara göre devlet desteklemelerle piyasada israfa yol açar ancak serbest piyasa en etken kaynak kullanıcıdır. Bu yüzden devlet ekonomiden elini çekmelidir (Aydın, 2018: 196). Bu kurumlar aracılığıyla Türkiye 1980'li yıllarda destekleme alımlarını azaltmıştır. (Aydın, 2018: 192).

Ulaşım, teknolojik gelişmeler küreselleşmenin köyü de içerisine almasını kolaylaştırmıştır. İnternet ve telefon tüm köylerde bulunmaktadır ve köylerin şehirlere olan mesafesi çok uzak olmamaktadır. Böylelikle köylü kentte yaşamaya gerek kalmadan küreselleşmektedir (Keyder ve Yenal, 2013: 180). Ulaşımın gelişmesi aynı zamanda üretilen ürünlerin başka ülkelere gönderilebilmesini sağlamaktadır. Bu durum piyasaların hareketlenmesine ve piyasaların belirlediği koşullarda üretim yapılmasına neden olmaktadır (Bernstein, 2021: 86). Zamanla serbest piyasa yaygınlaşmaktadır ve işgücü sömürülür hale gelmektedir (Bernstein, 2021: 89).

1980'lerde pazara yönelik üretime geçilmiştir. Kırda birçok aile için köylü üretimi dışı istihdam artmakta, piyasa ilişkileri kırsala nüfuz etmekte, birçok doğal kaynak alınır-satılır mal haline gelmektedir (Keyder ve Yenal, 2013: 19). Küreselleşmeyle beraber köylü kendi ürettiğini tüketemeyerek piyasaları ve fiyatları takip etmek zorunda kalmıştır (Keyder ve Yenal, 2013: 19). Küreselleşme beraberinde uluslararası ticarette kuralsızlaşma, finansal piyasalarda kuralsızlaşma, şirketlerin

üretim ve satış stratejilerinin değişmesi gibi sonuçlar getirmiştir (Bernstein, 2021: 100). Emek gücü ve toprak satılabilir hale gelmiştir. Emek ücret üzerinden herkesçe alınıp satılabilmekte, toprak ise rant karşılığında satılmaktadır (Polanyi, 2020: 192). Bu yıllarda ithal ikameci politikalar yerini serbest pazarı vurgulayan gelişmelere bırakmıştır. Bu dönemde çok uluslu şirketler ülkemizdeki şirketleri alarak piyasaya girme olanağı bulmuştur. Ancak Türkiye'de siyasi kaygılar nedeniyle destekler tam olarak terk edilememiştir. Seçim dönemlerinden önce köylünün gönlünü hoş tutmak için bazı desteklemeler yapılmıştır (Aydın, 2018: 234-235). Yine de köylü, kalkınma politikalarının uygulandığı dönemde olduğu kadar destek görememiştir. Bu nedenle üreticilerin ürünlerinin düşük ücretlerden alınması ve yapılan mazot yardımları gibi desteklerin çekilmesi küçük köylüyü piyasada eşitsiz bir konuma sürüklemektedir (Aydın, 2018: 192).

1980'li yıllarda küreselleşmenin etkisiyle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde köylüye yapılan desteklerin azalması köylüyü kendi üretim çabasına bırakmaktadır. Bu desteklerin belirli bir seviyede kaldığı ve köyde yaşayanların hayat standartlarını biraz yükseltmekten ileri gidemediği görülmektedir (Keyder ve Yenal, 2013: 39). Köylüler nakit ihtiyacını kredilere yönlenerek kapatmaya çalışmaktadır. Ancak bu yıllarda kredi piyasaları da ticarileşmekte, eskiye oranla daha yüksek faiz oranlarıyla krediler verilmektedir (Keyder ve Yenal, 2013: 68). Köylüye kredi veren genellikle Ziraat Bankası iken bu değişmekte ve artık özel bankalar da kredi vermektedir, böylece küçük köylü finansal ağlara girmektedir (Özuğurlu, 2013: 110).

Gıda sektöründeki gelişmeler, yabancı firmaların yerli firmaları satın almaları, marketleşme gibi etkenler küreselleşmenin getirdiği sonuçlar arasında yer almaktadır. Bunlarla birlikte küçük üretimin değeri azalmaktadır. Marketlerde ürünün devamını sağlayabilmek için belirli düzeyde üretimi sağlayabilmek gerekmektedir (Keyder ve Yenal, 2013). Köylülükte dönüşüm, uyum sağlama açısından davranışlarda da değişikliğe neden olmaktadır. Geçinme amacının yerini kazanma amacı almaktadır (Polanyi, 2020: 83).

Bu gelişmeler küçük köylü üreticisinin piyasadaki büyük şirketlerle karşı karşıya gelmesine ve onların fiyat ve koşullarını kabul etmek durumunda kalmasına neden olmaktadır (Keyder ve Yenal, 2013: 34). Ürünlerin hangi fiyata satılacağını üretici değil

piyasa koşulları belirlemektedir (Keyder ve Yenal, 2013: 69). Pazardaki belirsizlikler küçük köylüyü kendi başına davranma eğiliminden vazgeçirip sermayeye mecbur bırakmaktadır (Özuğurlu, 2013: 112). Böylelikle köylüler, sanayideki gibi ücretli işçi olmadan da kapitalizmden etkilenmektedirler (Keyder ve Yenal, 2013: 34).

IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi kurumlar ile Avrupa Birliği'nin üyelik sürecindeki talep edilenler birbiriyle örtüşmektedir (Aydın, 2018: 244). Avrupa Birliği, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran antlaşma Roma Antlaşması'nı 1 Ocak 1958'de yürürlüğe sokmuştur. Bu anlaşmanın amacı ortak bir pazar kurmaktır (Gökdemir, 2006:7-8). Bu kapsamda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Ortak Balıkçılık Politikası ile gerekli düzenlemeleri yapması istenmiştir (Aydın, 2018: 240). Balıkçılıkta doğal koşullardan dolayı fazla avlanmanın balık stoklarını tüketeceği öngörülmektedir. Ortak Balıkçılık Politikası bunun önüne geçmek için ülkeler arasında antlaşmalar yapılmasını savunmaktadır (Gökdemir, 2006: 46). Çünkü balıklar sabit değildir, göç eden ve çeşitli ülkelerden çeşitli ülkelere giden bir türdür, bu yüzden de birçok ülkenin ortak bir politika yürütmesine ihtiyaç doğmaktadır (Gökdemir, 2006: 46). Bu politika, stokları korumayı, bilinçli avcılık yapılmasını, ticari değeri olan balık türlerinin avlanılmasını ve avlanılacak ayların belirlenmesini amaçlamaktadır (Gökdemir, 2006: 54-58). Ortak Balıkçılık Politikası, ortak bir pazar yaratmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla Avrupa Birliği'ne üye olan devletler arasında gümrüklerin kaldırılması ve ortak bir sistemin kurallarla yürütülmesi sağlanmaktadır (Gökdemir, 2006: 59-60). Türkiye'de Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde pazarlama, yapısal uyum ve balıkçılık yönetimi gibi konularda çalışmalar yapılmıştır (Gökdemir, 2006: 113). 2004 yılı İlerleme Raporu'nda küçük balıkçı birliklerinin birleşerek bir merkez birliği oluşturdukları ve bunun ortak pazarlama standartlarının gerçekleştirilmesinde önemli olduğu vurgulanmaktadır. Avlanacak türlere dair hedefler belirlenmesi de beklenmektedir (Gökdemir, 2006: 113). Tüm bunların amacı pazara uygun bir üretim yapılabilmesini sağlamaktır. Balıkçılık, küreselleşmeye uygun hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Balıkçılıkta sanayileşmiş balıkçılık çabaları ilk olarak 19. Yüzyılda başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde küresel boyutta deniz ürünleri avcılığında belirgin bir artış görülmektedir. 20. Yüzyılın başlarında balıkçılığa harcanan sermaye, enerji ve

kapasitede önemli bir artış olmaktadır. Küresel düzeyde balıkçılık 1950 ile 2000 yılları arasında daha da artmıştır (Longo, 2010: 421). Örneğin mavi yüzgeçli orkinos adı verilen ve suşi yapımında kullanılan balık türü küresel piyasada yüksek fiyata satıldığı için bu balığı eski usul avlanma yöntemleriyle avlayan kişilerin yerini yüksek teknolojili avlanma yöntemlerini uygulayan şirketler almıştır (Longo, 2010: 425).

Balıkçılık sektörünün 1980'li yıllardan sonra uygulanan neoliberal politikalara uyumlulaştırılmasında bu sektördeki firmaların uluslararası hale gelmesi, su ürünleri yetiştiriciliğinin artması örnek olarak gösterilebilmektedir. Su ürünleri yetiştiriciliğiyle ilgili Türkiye'de 2006 yılında bir genelde çıkarılmıştır. Bu genelgeye göre 250 tondan düşük kapasitede yapılacak üretimin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Bu durum sektördeki küçük üreticilerin geri planda kalmasına ve 2007 yılı itibari ile sektörde büyük sermayeli firmaların sözünün geçmesine neden olmuştur. Su ürünleri yetiştiriciliği sektörü, deniz avcılığı sektörünü de etkilemektedir. Denizden avlanan balıklar balık unu ve yemi fabrikalarına gönderilerek yetiştiriciliğe yem olmaktadır (Ulukan, 2019: 208-210). Bu sektöre balık avcılığından balık temin edilmesi aşırı avlanmaya neden olmakta, bu durum da denizlerdeki balık miktarının azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca deniz avcılığında küçük balıkçılık yerine teknoloji ile donatılmış gırgır ve trol teknelerine yatırımın artarak uluslararası balıkçılığın artmasına neden olmaktadır (Ulukan, 2019: 213). Endüstriyel kapitalist balıkçılık, balıkçılığı sömüren ve onu gelecekteki yaşanabilirliğinden mahrum eden koşulları yaratmaktadır (Longo, 2010: 426). Uluslararası piyasalara entegre olan balıkçılar ile küçük balıkçılar arasındaki ekonomik fark gittikçe artmaktadır (Wilson vd., 1999: 560). Büyüyen ekonomik mesafeler toplumdaki fiziksel ve sosyal mesafelerinde artmasına neden olmaktadır (Wilson vd., 1999: 566).

Köylü üretiminin seviyesinin korunmasında köylülerin uyguladıkları beka stratejileri önemli bir konu olmaktadır. Bu stratejiler üreticilerin emeklerini arttırarak ve tarım dışındaki işlerde çalışarak geliştirdikleri stratejilerdir (Aydın, 2018: 193). Bu konuyla ilgili Tuzburgazı ve Kınık köylerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaya göre küreselleşmeden etkilenen köylüler ayakta kalabilmek için bazı beka stratejileri geliştirmiştir. Bunlar; gelir yaratma stratejileri, birikmiş kaynakları harcama ve borçlanmaya dayalı stratejiler, tüketimi sınırlayarak maliyeti düşürme stratejileridir.

Gelir yaratma stratejisinde, köylüler üretimini arttırarak gelir kaybını azaltmaya çalışmaktadır. Üretici, fiyat beklentisi yüksek olduğunda toprağını kendi ekmiştir. Ürünün düşük fiyatla alınmasından sonraki yıl ise üretici, toprağı ekmek yerine kiraya vermiştir. Bir diğer yöntem de haneden birinin tarım dışı bir işte çalışarak gelir getirmesidir (Aydın, 2018: 205-208). Birikeni tüketme ve borçlanma stratejisinde, köylüler birikimlerini kullanma ve kendilerine en uygun koşullarda kredi veren yerleri tercih ederek geçimini sağlamaya çalışmaktadır (Aydın, 2018: 212). Tüketimi sınırlama ve kadın emeği stratejisinde ise, daha ucuz ve kalitesiz ürün tüketerek gelirlerini idare etmeye çalışmaktadırlar. Yetersiz ve dengesiz beslenme bir beka stratejisi haline gelmektedir. Ayrıca evin yükünü çeken kadının evde tüketilmesi için sebze üretimi yapması da kadının iş yükünü arttırmakta ve bir diğer beka stratejisini oluşturmaktadır (Aydın, 2018: 213-215).

Piyasa toplumu, devletin müdahaleleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Piyasa toplumunun en önemli sorunu iktisadi düşünceye dayalı olması değil, iktisadi düşüncenin kişisel çıkara dayanıyor olmasıdır (Polanyi, 2020: 332-333). Kişisel çıkara dayanan yapı çok uluslu şirketlere bağlı olduğundan küçük köylünün dönüşen bu yapıda ayakta kalması zor olmaktadır.

Özetle Türkiye'de birçok köylü uluslararası rekabet için gerekli mali güce ve yeni teknolojileri benimseyerek hemen uygulayacak bilgi ve becerilere sahip olamamaktadır (Aydın, 2018: 280). Bu yüzden küçük köylülüğün her koşulda ayakta kalacağı beklentisi boşa çıkabilmektedir. Küçük köylülük varlığını ancak sermayeye uyumlulaştırarak sürdürebilecektir (Özuğurlu, 2013: 115-116).

4.1. KÜÇÜK BALIKÇILIKTA YOKSULLUK VE KIRSAL KALKINMA

Yoksul kelimesi, toplumlar içerisinde bulunan belirli sınıflandırmalarda en alt düzeyde kalan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Yoksullar toplum tarafından arzulanan şeylerden diğerlerine göre daha az sahip olan kişilerdir. Yoksullar dışındaki diğer gruplar ise bu arzulanan şeylere sahip olmanın yanında kontrolüne de sahip olmaktadır (Öztürk, 2014: 12). Yoksulluk sadece ekonomik açıdan değil sosyo-kültürel ve politik açıdan da değerlendirilmektedir (Altay, 2005: 158).

Yoksulluk, göreli ve mutlak yoksulluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Göreli yoksulluk, bir toplumdaki minimum tüketim düzeyinin altında geliri olan kişilerdir. Mutlak yoksulluk ise minimum düzeyde bile yaşamını sürdüremeyen kişilerdir (Öztürk, 2014: 13). Mutlak yoksulluk, kişilerin minimum düzeyde gıdadan alması gereken faydaya bağlı olarak hesaplanmaktadır (Altay, 2005: 159). Ancak bu temel ihtiyaçları karşılamakta dahi zorluk çekmektedirler bu yüzden birinci dereceden yardıma muhtaç kişi olmaktadırlar (Cherif, 2020). Yoksulluğun nedenleri arasında, ülkeye yetecek kadar üretim yapılamaması, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, çevre koşullarının etkisi, nüfus artışı gibi birçok neden bulunmaktadır (Kılıç, 2013:12).

Yukarıdaki başlıkta da değinildiği gibi küreselleşme olgusu bazı ülkeleri olumlu etkilerken bazı ülkeleri olumsuz etkilemektedir. Ülke içerisinde de toplumdan topluma olumlu veya olumsuz etkilenme oranları değişmektedir. Gelişmekte olan ülkeler küreselleşmeden olumsuz olarak etkilenen tarafta olmaktadır. Küreselleşme, gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğinin artması, işsizlik gibi sonuçlara neden olmaktadır. Tüm bu sonuçlar da gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğa neden olmaktadır (Öztürk, 2014: 11).

Küreselleşmenin yaygınlaşmasını sağlayan uluslararası kuruluşlar gelişmiş ülkelere daha fazla gelir getirmektedir. Çok uluslu şirketler gelişmekte olan ülkelere yaptıkları yatırımlardan elde ettikleri kazançları, gelir elde etmesini sağlayan ülkelerin kalkınmasında kullanmadığı için gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk giderilememektedir (Öztürk, 2014: 20). IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların politikaları küresel düzeyde yoksulluğu arttırmaktadır. Bu politikalar içerisinde özelleştirme, kamu harcamalarını kısıtlama, tarım politikaları bulunmaktadır ve bu politikaların uygulanması sonucunda yoksulluk artmaktadır (Öztürk, 2014: 21). Az gelişmiş ülkeler ülke içindeki ekonomik sorunlarını çözebilmek için sorunların kaynağı olan uluslararası kuruluşlardan yardım almaktadır. Kredi alabilmek için de bu kuruluşların özelleşme, gümrük tarifelerinin kaldırılması, liberal politikalar gibi şartlarını yerine getirmektedir (Öztürk, 2014: 192). Bu durum kısır döngüye neden olmaktadır. Ulusal kalkınma planları ülkelerde kişi başına düşen geliri arttırırken, uygulanan yapısal uyum programlarından sonra bu gelir düşmektedir. Çünkü bu politikalar merkez ülkelerin yararına olacak şekilde düzenlenmektedir ve merkez ülkeler

kendi ürettikleri politikaları kendileri uygulamamaktadır (Öztürk, 2014: 37-38). Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluktan kurtulmanın çaresinin küreselleşmede olduğu söylenmektedir ancak uygulamada sonuç tam tersi olmaktadır. Bu bakımdan küreselleşme yoksulluğu azaltmak yerine derinleştirmektedir (Kılıç, 2013: 18).

Yoksulluk kavramı özellikle kürselleşmeden sonra gündeme gelmiştir ve 1990'lı yıllardan sonra azaltmaya yönelik çabalar başlamıştır (Öztürk, 2014: 42). Çünkü yoksulluk sorunları ülkelerin kendi içinde çözemeyeceği sorunlar haline gelmiştir. Bu yüzden küresel olarak çözüm üretilmesi gerekmektedir (Öztürk, 2014: 15-16).

Dünya genelinde yoksulluk 2018 verilerine göre 736 milyondan fazladır (Aydoğdu Boğa ve Yardım, 2021). Türkiye'de daha çok göreli yoksulluk görülmektedir (Öztürk, 2014: 60). TÜİK 2021 verilerine göre Türkiye'de göreli yoksulluk %14,4 oranındadır (TÜİK, 2022). Bu veriler yoksulluğun önemli boyutlarda olduğunu gözler önüne sermektedir.

Dünya'da yoksulluğun az gelişmiş ülkelerde kırsal alanlarda topraksız işçi olarak çalışan köylüler arasında yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Birçok gelişmekte olan ülkede tarım ve yoksulluğun bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır (Öztürk, 2014: 48-49). Gelir bakımından kırda ve kentte yaşayan kişiler arasında dengesizlik bulunmaktadır. Eğitim, sağlık, beslenme ve barınma gibi alanlarda da kırda yaşayan kesim dezavantajlı konumdadır (Öztürk, 2014: 57). Geçmişte emekçiler, yoksulluk sınırında yaşamaktaydı ancak şimdi ekonomik toplumun aldığı güncel biçimde yoksulların durumunun gittikçe kötüleştiği bir gerçek olmaktadır (Polanyi, 2020: 183). Köydeki üretim doğal koşullara bağlı olduğundan süreklilik sağlanamamakta ve bu da köydeki yoksulluğu kaçınılmaz kılmaktadır (Öztürk, 2014: 44). Teknolojiden faydalanabilmeyi başarabilen köylü, bir nebze de olsa yoksulluktan uzaklaşmaktadır. Köyde teknolojiden faydalanabilen kişiler genellikle daha yüksek gelire sahip olan kişiler olduğundan bu alanda büyük bir eşitsizlik gözlemlenmektedir (Öztürk, 2014: 48). Örneğin Nil Nehri kıyılarında yapılan bir araştırmada, bölgede ticarileşmiş balıkçılığın gelişmesi bu bölgede yaşayan yoksul kişilerin gelir elde etmesinin zorlaştırdığı ortaya çıkmaktadır (Wilson vd., 1999: 568).

Kırsal kesimdeki yoksullar genellikle balıkçılık, hayvancılık ve tarım gibi alanlarda çalışmaktadır. Kırsal yoksulluğun temelini oluşturan kişiler, mal varlığı olmayan ücretli bir işte çalışan kişilerdir. Kırsal yoksulluğu arttıran bir diğer etken siyasi istikrarsızlıklardır. Kırsal kesimi geri planda bırakarak şehirlere öncelik veren politikaların üretilmesi kırsal kesimdeki yoksulluğu arttırmaktadır (Öztürk, 2014: 52-53). Kırsal alanda doğal kaynakların sürdürülebilirlik gözetilmeden kullanılması çevre kirliliğinin artmasına neden olmakta ve bu durum da kırsal yoksulluğu arttıran bir faktör olmaktadır (Cherif, 2020). Çevre sorunlarından dolayı balıkçılık, tarım gibi faaliyetler sekteye uğramaktadır (Kılıç, 2013: 14).

Türkiye'de köylerde yaşayan kesimin büyük çoğunluğu göreli yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Öztürk, 2014: 60). Köylerde nüfus artışının fazlalığı ve toprak bölünmesi gibi durumlar yoksulluğun artmasını sağlamaktadır. Köylü üreticilerin gelir dağılımından aldığı pay gün geçtikçe azalmaktadır (Öztürk, 2014: 67-68). Bu yüzden köylüler kentlere sanayide çalışmak için göç etmektedir. Ancak kentlerin durumu bu göçlere hazır olmadığından kentlerde de işsizlik ve yoksulluk oranları artmaktadır (Öztürk, 2014: 84). Köyden kente göç eden işçiler kentte çok çalışıp az para kazanmakta ve buna rağmen insanca yaşama koşullarına sahip olamamaktadır (Polanyi, 2020: 152).

Kırsal kalkınmanın sağlanabilmesinde köydeki yoksulluğu önlemek önemli bir konu olmaktadır (Öztürk, 2014: 50). Köydeki üretimin arttırılması, köylüye istihdam sağlanarak kentlere olan göçün azaltılması ve gıda fiyatlarının düşürülmesi gibi politikalar yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Bazı ülkelerde yapılan araştırmalar, tarıma yapılan yatırımın diğer alanlara yapılan yatırımlara göre yoksulluğu azaltmada daha etkili olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır (Öztürk, 2014: 54-56).

Küçük ölçekli balıkçılığa yapılacak bir yatırımın, büyük ölçekli balıkçılığa yapılacak yatırıma göre çok daha fazla insana ulaşacağı hesaplanmaktadır. Miktar olarak dağılımın daha az olması daha fazla kişiye ulaşmasına neden olmaktadır. Bu da yoksulluğu azaltma açısından daha fazla kişiye ulaşmaya neden olmaktadır (Karakuş, 2015: 7).

Yoksullukla savaş bakımından küçük balıkçılık önemli iki katkı sunmaktadır: Birincisi, avlanılan ürünün bölgeye ucuz ürün sağlayarak bölgenin hayvansal gıdadan ucuz bir şekilde faydalanabilmesidir. İkincisi, bölgeye iş imkânı sağlamasıdır. Yoksulluğa sağladığı katkının yanında kırsal kalkınmaya da katkısı olmaktadır (Karakuş, 2015: 24).

5. BALIKÇI KÖYLERİNDE BALIKÇILIĞIN TOPLUMA ETKİSİ

Ülkemizde balıkların en çok tüketildiği yer, balıkların avlandığı bölgeler ve çevresi olmaktadır (Karakuş, 2015: 25). Bu bakımdan balık tutulan yörelerde hayvansal gıdadan alınan proteini alma açısından balık tutulan çevreye fayda sağlamaktadır.

Türkiye'de balıkçılık, eğitim seviyesi düşük, doğduğu yöreden ayrılmayan kişiler için iş imkânı oluşturmaktadır (Karakuş, 2015: 25). Bu kesim köylerde olduğundan toplumun dar gelirli bir kesimi için istihdam yaratmaktadır (Karakuş, 2015: 4).

Deniz, insan hayatında ve toplumda önemli bir yer tutmaktadır. Deniz kıyıları coğrafi ve kültürel bakımdan birçok zenginliği barındırmaktadır. Bu bölgelerdeki kişiler gelirlerini genellikle balıkçılıktan kazanmaktadır. Balıkçılık, deniz üzerinde yapılan bir meslek olduğundan zor koşulları barındırmaktadır. Balıkçı gemilerinde çalışanların çalışma saatleri belirsizdir, balığın bulunmasına bağlı olarak şekillenmektedir. Büyük balıkçı gemilerinde çalışanlar açısından uzun süre yaşadıkları yere gelememe gibi bir ihtimal bulunmaktadır. Bu da aileden uzakta kalarak çalışma anlamına gelmektedir.

Zülfü Livaneli (2021), Balıkçı ve Oğlu adlı romanında balıkçılıkla ilgili şöyle yazmaktadır: "Hayat ağırdı burada, zordu, bedenini mecalsiz kılacak kadar zorlanmadan ayakta kalamazdın. Böyle bir hayat, köyün sadece kadınlarının, erkeklerinin değil, çocuklarının bile değişmez bir kabullenişini zorunlu kılardı." (s. 8) Balıkçılık, toplumsal cinsiyet algısı nedeniyle erkek egemen bir meslek olmaktadır. Ancak romanda bahsedildiği gibi tüm toplumun bu mesleğe ayak uydurmasını gerektirmektedir.

Balıkçılıkta erkeklerin daha çok çalışmasının nedeni olarak toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesi, gelenekler veya kadınların erkekler tarafından bu sektörde dışlanması sonucu olarak kadınlar balıkçılıktan engellenmektedir (Yodanis, 2000: 268). Amerika'nın doğu kıyı bölgesinde bulunan Rocky Haven'da yapılan bir araştırmada

kadınlar balıkçılık yapmak için yeterince güçlü olmadıklarını belirtmişlerdir (Yodanis, 2000: 272-273). Ayrıca bu bölgede çocukluk döneminde kız ve erkek çocuklarına balıkçılık bilgilerinin öğretilmesi konusunda farklı davranıldığı fark edilmiştir. Erkek çocuklara daha teşvik edici davranılırken kız çocuklarının balığa çıkma tecrübesi bir oyun olarak görülmektedir (Yodanis, 2000: 273-274). Araştırmaya göre bu bölgede geleneksel olarak bazı düşünceler bulunmaktadır. Bunlardan biri kültürel olarak kadınların teknede olmasının kötü şans getireceğine inanılmasıdır. Ancak günümüzde bu pek geçerli bir argüman olarak görülmemektedir (Yodanis, 2000: 274-275). Araştırmada kadınların balıkçılık yapmayı kendilerinin de tercih etmedikleri ortaya çıkmıştır (Yodanis, 2000: 278). Bazı kadınlar aile üyeleriyle beraber balık tutma süreçlerinde bulunmaktadır. Ancak bu kadınlar kendilerini balıkçı olarak tanımlamamakta ve yardım etmek için sürece dahil olduklarını söylemektedirler. Ayrıca yaptıkları işin karşılığında ücret almayıp başka bir çalışana verilecek ücretin aile içinde kalmasını sağladıklarını belirtmektedirler (Yodanis, 2000: 283-284).

Balıkçı köylerinde tüm balıkçılar hava durumuna ve rüzgâr isimlerine hâkimdir. Rüzgârın hangi yönden eseceği, hangi gün eseceği yani doğal koşullara olan bağımlılık balıkçılık faaliyetinin gerçekleştirilebilmesi açısından önem arz etmektedir.

Balıkçılıkta ortak çabayla elde edilen ürün, balıkçı gemisinin reisine verilmekte ve o ürünün satışını veya yeniden dağıtılmasını reis gerçekleştirmektedir. Burada ürünün adaletli dağıtılması açısından reise önemli bir görev düşmektedir ve en adaletli yöntem bu kabul edilmektedir (Polanyi, 2020: 92).

Zengin (2022) tarafından yapılan Marmara Denizi'ndeki balıkçılarla ilgili bir araştırmadaki anket sonuçlarına göre: Balıkçılık, kuşaklar arası aktarılan bir meslektir. Küçük yaşta mesleğin incelikleri aile üyeleri tarafından öğretilmektedir. Küçük yaşta bu işin öğrenilmesinde ekonomik nedenler belirleyici olmaktadır. Geleceklerinin denize bağlı olduğu düşüncesiyle hareket etmektedirler. Ancak köylerde eğitim imkânları geliştikçe balıkçılığın babadan oğla geçme oranı azalmaktadır. Balıkçılığın daha az tercih edilmesinin bir diğer nedeni de balıkçılığın eskisi kadar gelir getirici bir meslek olmaması ve zor koşulları barındırmasıdır. Araştırma sonuçlarına göre balıkçıların küçük yaşlarda bu mesleğe başladıkları ortaya çıkmaktadır. Bu bölgede balıkçıların büyük bir çoğunluğu ilkokul mezunlarından oluşmaktadır (380-384). Marmara

Denizi'ndeki balıkçılar için günlük çalışma süreleri günde 8 saatten fazla olmakta ve molasız çalışılmaktadırlar. Bu yoğun ve dinlenmesi az çalışma sonucunda araştırmaya katılan balıkçıların %30,2'si iş kazası yaşadığını belirtmiştir (Zengin, 2022: 387-388). Balıkçıların son beş yıldaki ölüm nedenleri araştırılmıştır ve %31,7 ile kanser, %31,7 ile denize düşüp boğulma, %26,8 ile kalp krizi sonucunda öldükleri ortaya çıkmıştır. Yine bu araştırmaya göre balıkçıların meslek dışındaki sosyal hayatlarında ailelerine çok az vakit ayırabildikleri, kalan sürede teknelerinin bakım ve onarımıyla ilgilenmek durumunda kaldıkları ortaya çıkmaktadır (Zengin, 2022: 390-391). Kadınların bu bölgedeki balıkçılıkta çalışma oranı ise %3.2 olarak bulunmuştur. Kadınlar bu işi aileye destek olma amacıyla yaptıklarını belirtmişlerdir (Zengin, 2022: 394).

Balıkçılık yapısı gereği iş kazalarına açık bir sektör olmaktadır. Uzun çalışma süreleri, molanın az olması, yorgunluk bu kazaları pekiştiren faktörlerdendir. Su ürünleri avcılığında zor hava koşullarında çalışıldığından ve işin ağır olması nedeniyle iş kazaları ve meslek hastalıklarından korunmak önemli olmaktadır (Aydoğan, 2020: 58). Tablo 11.'de su ürünleri sektöründe görülen meslek hastalıkları bulunmaktadır.

Tablo 11. Su Ürünleri Sektöründe Görülen Meslek Hastalıkları

	Avcılık sektörü	**Yetiştiricilik sektörü**	**İşleme sektörü**	**Yem sektörü**
Kas iskelet sistemi hastalıkları	✓	✓	✓	✓
İşitme kaybı	✓	✓	✓	✓
Hiperbarik kaynaklı rahatsızlık(vurgun)	✓	✓		
Egzama(diğer dermatit hastalıkları)	✓	✓	✓	✓
Alerji, enfeksiyon		✓	✓	✓
Sindirim sistemi hastalıkları(gastrit, ülser)	✓	✓		
Üriner sistem hastalıkları(prostat, idrar yolu, böbrek hastalıkları)	✓	✓		
Sinir sistemi hastalıkları(psikolojik rahatsızlıklar, depresyon, parkinson)	✓	✓	✓	✓
Mesleki kanser(dudak, cilt, akciğer kanseri)	✓	✓	✓	✓

Mesleki astım	✓		✓	✓

Kaynak: Aydoğan, 2020: 58

Su ürünleri avcılığında deniz üzerinde dalgalı havalarda da balık tutulması, balıkçı gemisinin üzerinde dengede durmanın zor olmasına bu da iskelet sisteminde baskı oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca ağların denize atılması ve toplanması, balıkların kasalanması gibi işler yapılırken de kas ve iskelet sistemine yüklenmeler olmaktadır. Soğuk havalarda çalışılması da romatizmaya neden olmaktadır. Balık avlanma süresinin uzun sürmesi ve saatinin belirsiz olması beslenme düzeni açısından da bazı aksamalara neden olmakta ve mide rahatsızlıkları ortaya çıkmaktadır Nemli ve soğuk koşullarda çalışılması deri hastalıklarına neden olmaktadır. (Aydoğan, 2020: 59-60).

Ekonomik düzen, sosyal düzenden ayrı olarak düşünülememektedir. Bunlar iç içe geçmiş yapılardan oluşmaktadır. Balıkçılık ve emek, toplumdaki insanların oluşturduğu bir yapı olmakta ve balıkçılık yapılan doğal koşullar da bunun bir parçasını oluşturmaktadır (Polanyi, 2020:118). Dolayısıyla komşuluk, inanç gibi bağlardan da bağımsız bir emek sürecinden bahsedilememektedir (Polanyi, 2020: 249).

Köylerde herkesin birbirini tanıması, balıkçıların aynı bölgelerde balık avlıyor olması aynı zamanda rekabeti de beraberinde getirmektedir. Ancak balıkçılar bir araya geldiklerinde rekabet duygusu kaybolmakta ve balıkçılıkta yaşanılan sorunlar dert ortağı olmaktan kaynaklı konuşulmakta ve paylaşılmaktadır (Sütçü, 2021: 165). İnsan ekonomisi, insanın sosyal ilişkilerinin içine yerleşmektedir. İnsan, maddi zenginlikten çok sosyal konumunun değerine önem vermektedir. Toplumda sosyal saygınlık kazanılması amacıyla cömertliğe büyük bir önem verilmektedir (Polanyi, 2020: 88-89).

İKİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK BALIKÇILIĞIN DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ŞAHİNBURGAZ ÖRNEĞİ

1. ŞAHİNBURGAZ KÖYÜ İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şahinburgaz Mahallesi (Köyü), Balıkesir'in Erdek ilçesine bağlıdır. Kapıdağ Yardımadası'nda bulunan köy, hem yeşil doğası hem de mavi deniziyle görülmeye ve yaşanmaya değecek bir bölgede yer almaktadır. Denizin bulunması köydeki kişilere aynı zamanda bir gelir seçeneği olmaktadır. Köyde yaşayan nüfusun büyük bir çoğunluğu geçimini balıkçılıktan sağlamaktadır.

Şahinburgaz Köyü'nün toplam nüfusu 442'dir. Nüfusun 230'unu erkekler 212'sini kadınlar oluşturmaktadır. 2013 yılında 518 olan köyün nüfusunun azalmasında köyde yaşayan birçok kişinin Bandırma'ya taşınması etkilidir. Ancak bu taşınan kişiler balıkçılıktan veya köyden tamamen kopmamaktadır. Balıkçı olan kişiler de zamanla Bandırma'dan ev alarak çocuklarını şehirde okutmak için bu yolu tercih etmişlerdir.

Burada Şahinburgaz Köyü'nün tarihçesiyle ilgili bazı bilgiler verilecektir. 1923 yılında yapılan Nüfus Mübadelesi'nden önce bölgede Rumlar ile yerliler bir arada yaşamıştır. Yerlilerle Rumların arasının iyi olduğu söylenmektedir. Köyde yaşayan yaşlı gruplarla yapılan derinlemesine görüşmelerde anlatılan hikayelere göre: Seneler sonra bir Rum, Şahinburgaz'a komşusunu ziyaret etmek için gelip ona bir tohum hediye etmiş. Mübadeleyle gelen kişilere önce yerleşmeleri için Bandırma bölgesi söylenmiş. Ancak Rumları almaya gelen diğer Rumlar Bandırma'yı ateşe vermişler. Muhacirler geldiklerinde beraberlerinde küçükbaş ve büyükbaş hayvanlarını da getirdikleri için bu yanmış bölgede yaşayamayacaklarını söyleyip başka bir bölge aramaya karar vermişler. Bir deniz motoruna binip (o zamanlar Bandırma Şahinburgaz arasında kara yolu yokmuş) Kapıdağ koylarında gezen ve o şekilde yeşillik görerek Şahinburgaz'a yerleşmeye karar veren aileler olmuş. Yani Yunanistan'dan gelen Türkler hayvancılıkla uğraşıyorlarmış. İlk geldiklerinde balığı nasıl yemeleri gerektiğini bilmediklerinden zehirlenenler olmuş. Zamanla Şahinburgaz'ın yerlilerinden balıkçılık yapmayı öğrenmişler. Hatta aralarında hiçbir husumet olmamış. Birbirlerinin aileleriyle evlilik

yapmışlar. Şahinburgaz'dan sonraki bazı deniz koylarının isimleri hala Rum isimleriyle anılmaktadır: Draça ve Kakıskala gibi.

Günümüzde ise yerliler ve Nüfus Mübadelesi ile Yunanistan'dan gelen Türkler beraber yaşamaya başlamıştır. Köyün yerlilerine manav, mübadele göçmenlerine ise muhacir denmektedir. Kapıdağ Bölgesi'nde yerliler ile muhacirlerin beraber yaşadığı 3 köy bulunmaktadır. Şahinburgaz bu köylerden biridir. Köyde muhacirlerin sayısı manavlara göre daha fazladır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın amacı, küçük balıkçıların kapitalizmin etkisiyle geçirdiği dönüşümü ortaya koymaktır. Araştırmada balıkçıların kendi çalışma ve yaşam koşullarına bakış açılarının ortaya konulması da amaçlanmıştır. Teknolojinin ve büyük balık teknelerinin etkisiyle küçük balıkçıların büyük teknelerin üretim miktarlarına yetişememeleri sonucunda geçirdikleri dönüşümü inceleme amacıyla Şahinburgaz Köyü'nde nitel bir araştırma yapılmıştır.

Araştırmanın yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, araştırılacak konunun doğal ortamında incelenmesi ve bütüncül olarak ortaya konulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41). Bu araştırma yönteminin seçilmesinin nedeni görüşme sorularının önceden hazırlanmış olmasına rağmen görüşmedeki cevaplara göre soruların yeniden düzenlenebilir bir esneklikte olmasıdır (Ekiz, 2020: 70).

Bu araştırmada nitel araştırma yönteminin seçilmesinde etkili olan diğer bir faktör ise nitel araştırma yaklaşımının özelliklerinden olan araştırılan kişilerin gözüyle görme etkisidir. Bu özellikte araştırılan kişilerin ifade ettikleri olgular üzerinde durup onları anlamlandırmak ve konuyla ilgili duygularını da yansıtabilmek açısından balıkçıların çalışma koşullarına bakış açıları da değerlendirilmektedir. Nitel araştırma yaklaşımının bir diğer özelliği olan veri analizinin tümevarım şeklinde olması bu araştırma türünün seçilmesinde etkili olmuştur. Bu araştırma türünde hipotezlerin doğrulanması veya çürütülmesi için bir çaba bulunmamaktadır. Elde edilen verilerin incelenmesi ile tümevarım yöntemiyle aktarılması önemli olmaktadır (Ekiz, 2020: 34-39).

3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın örneklem grubunu Şahinburgaz Köyü'ndeki balıkçılar oluşturmuştur. Farklı gruplandırmalar halinde sorular sorulmuştur. Bir balıkçı teknesi olan kişiler, balıkçı teknesi olup bunu satan kişiler, kadın balıkçılar, babadan oğla geçerek balıkçılık yapanlar ve babası hiç balıkçılık yapmamış ama kendisi balıkçılık yapan kişilere sorular sorulmuştur. Bu gruplandırmalarda aynı sorular bulunduğu gibi farklı gruplara özgü özellikler için farklı sorular da sorulmuştur. Bu kişilerin seçilmesinin nedeni aynı mesleği yapan farklı gruplardaki insanların mesleğe bakış açılarını öğrenmek ve kapitalizmden, küçük balıkçılığın dönüşümünden nasıl etkilendiklerini çözümlemeye çalışmaktır. Bu gruptaki balıkçı teknesini satanların doğrudan dönüşümden etkilenen kişilerden oluştuğu düşünülerek seçilmiştir. Şahinburgaz'da balıkçılık yapan 100 kişi bulunmaktadır. Bu 100 kişiden görüşme yapmayı kabul eden 34 kişiyle görüşülmüştür.

Araştırma sezon bitiminde tüm balıkçıların köyde olduğu bir dönemde mayıs ayında gerçekleştirilmiştir. Şahinburgaz Köyü'nde toplam 15 adet balıkçı teknesi bulunmaktadır. Bu balıkçı teknelerinden 9 tanesinin sahibiyle görüşülmüştür. Görüşülen tekne sahiplerinden 5 tanesi 12 metrenin üzerinde, 4 tanesi 12 metrenin altında tekne sahibidir. Ayrıca 8 kişi eskiden balıkçı teknesi sahibi olup satan ve başka teknelerde tayfa olarak çalışan balıkçılardan oluşmaktadır. Diğer görüşülen kişiler çeşitli balıkçı teknelerinde tayfa olarak çalışan kişilerden oluşmaktadır. Görüşmeyi kabul eden 34 kişiden 28'i erkek, 6'sı kadın balıkçılardan oluşmaktadır. Görüşmecilerin yaş aralığı 23-72 arasındadır. Ayrıca köyle ilgili bilgi alınması amacıyla 3 kişiyle ve meramet yaptıran bir kişiyle de görüşmeler gerçekleştirilerek bilgiler alınmıştır. Aşağıdaki tabloda görüşülen 34 kişi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Tabloda 15 tekne sahibiyle görüşüldüğü gözükmektedir. Bunun sebebi bazı teknelerin ortaklı olması ve iki ortağıyla da görüşülmesi, bazı tekne sahiplerinin eşleri ve çocuklarıyla da görüşme yapılmasıdır. Aynı tekne metresine sahip kişiler aynı teknenin ortağı veya yakını olan kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 12. Örneklem Grubunun Özellikleri

Kişiler	Cinsiyeti	Yaşı	Kaç yıldır balıkçılık yapıyor?	Öğrenim Durumu	Tekne Sahipliği	Teknesinin Kaç Metre Olduğu
K1	Erkek	40	30	İlkokul	Evet	11 m.
K2	Erkek	43	30	İlkokul	Evet	11 m.
K3	Erkek	28	14	İlkokul	Evet	18 m.
K4	Erkek	53	42	İlkokul	Evet	18 m.
K5	Erkek	29	13	Ortaokul	Evet	12,6 m.
K6	Erkek	62	49	İlkokul	Evet	15 m.
K7	Erkek	51	3	İlkokul	Evet	11,5 m.
K8	Erkek	72	50	İlkokul	Evet	10 m.
K9	Erkek	36	24	İlkokul	Evet	17 m.
K10	Erkek	59	46	İlkokul	Hayır	-
K11	Erkek	61	45	İlkokul	Hayır	-
K12	Erkek	67	54	İlkokul	Hayır	-
K13	Erkek	55	30	İlkokul	Hayır	-
K14	Erkek	58	46	İlkokul	Hayır	-
K15	Erkek	55	44	İlkokul	Hayır	-
K16	Erkek	40	25	İlkokul	Hayır	-
K17	Erkek	59	44	İlkokul	Hayır	-
K18	Kadın	49	9	Ortaokul	Evet	12,5 m.
K19	Kadın	67	2 ay	İlkokul	Hayır	-
K20	Kadın	58	2	İlkokul	Evet	15 m.
K21	Kadın	51	15	İlkokul	Evet	9,5 m.
K22	Kadın	27	5	Ortaokul	Evet	9,5 m.
K23	Kadın	64	30	İlkokul	Hayır	-
K24	Erkek	59	37	İlkokul	Hayır	-
K25	Erkek	53	30	İlkokul	Hayır	-
K26	Erkek	60	46	İlkokul	Hayır	-
K27	Erkek	41	27	İlkokul	Hayır	-
K28	Erkek	28	13	Ortaokul	Hayır	-
K29	Erkek	30	10	Ortaokul	Hayır	-
K30	Erkek	30	1	Lisans	Evet	15 m.
K31	Erkek	25	5	Önlisans	Evet	18 m.
K32	Erkek	23	6	Lise	Hayır	-
K33	Erkek	58	47	İlkokul	Hayır	-
K34	Erkek	33	15	İlkokul	Hayır	-

4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI VE SINIRLILIKLARI

Kapitalizmin etkisiyle birçok dönüşüm sağlanmaktadır. Balıkçılık sektöründe küçük balıkçılar bu durumdan etkilenerek dönüşüm geçiren bir grup olmaktadır. Varsayımlar:

1. Piyasadaki dönüşümün etkisiyle küçük balıkçılar balıkçı teknelerini satarak başka teknelerde çalışmaya başlamışlardır.
2. Balıkçı teknesi sahibi pozisyonundan başka teknede çalışan tayfa pozisyonuna geçen balıkçılarda ekonomik ve sosyal değişimler yaşanmıştır.
3. Eğitim durumuna bağlı olarak balıkçılık mesleği kuşaklar arası aktarılan bir meslektir.
4. Balıkçı teknesi sahipleri piyasada tutunabilmek adına teknelerini büyütme veya teknelerine teknolojik araçlar alma yoluna gitmiştir.
5. Balıkçılıkta önemli bir rolü olan meramet adı verilen ağların onarımı işi gençler tarafından yapılmadığı için 50 sene sonra yok olma ihtimalini taşımaktadır.
6. Su ürünleri yetiştiriciliğinin avcılık sektörü üzerinde etkileri bulunmaktadır.
7. Balıkçılık yoğun emek isteyen bir sürece sahip olduğundan iş kazası geçiren kişilerin hastaneye gitmemeleri, işlerini bırakmamaları nedeniyle sağlık problemleriyle ilgili geçmişten bugüne gelişme yaşanmamıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları olarak Şahinburgaz'daki tüm balıkçı teknelerinin sahiplerine ulaşılamamıştır. Köy dışında olanlar bulunmaktadır. Teknelerinin bakımından dolayı zaman ayıramayan kişiler olmuştur. Aynı zamanda teknesini satanlara "Balıkçı teknenizi neden sattınız?" sorusu sorulmuştur. Ancak kişiler teknelerini neden sattıklarını detaylı bir şekilde anlatmaktan çekinmişlerdir.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmada görüşülen kişilerin yaş ortalamaları yüksektir. 30 yaşın altında olup balıkçılık yapan kişiler 34 kişinin arasında sadece 6 kişidir. Görüşülen 34 kişiden 14 kişi haricinde tüm balıkçılar 18 yaşından önce balıkçılık yapmaya başladıklarını söylemiştir. Bu 14 kişiden 5'i kadınlardan oluşmaktadır. Bu kişiler arasında babasının balıkçı teknesinde 18 yaşından önce balığa gitmesine rağmen profesyonel olarak gitmediği, okuldan arta kalan zamanlarda gittiği ve sürekli bu işi yapmadığı için bunu

çalışma yılı olarak kabul etmeyen 2 kişi bulunmaktadır. Örneğin lisans mezunu olan K30 bunu şu şekilde ifade etmektedir:

> *"Orta 2'de balığa gittim ilk defa. Sonra işe başlayana kadar her okulda tatilim olduğunda gittim. Ama düzenli bir şekilde mezun olduktan sonra 1 sene askere gidene kadar gittim. Bir yandan da iş arıyordum. Mapacılık, botçuluk, balık ayıklama her türlü işi yaptım."*

Araştırma kapsamında balıkçılığı meslek olan seçen kişilerin genellikle ilkokul ve ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. İlkokul mezunu olan K14 mesleğe nasıl başladığını şu şekilde ifade etmektedir: *"12 yaşında başladım. O zaman okumadığımız için seçme şansımız yoktu. Okul biter bitmez başladım balıkçılığa."* Bir diğer ilkokul mezunu olan K34 mesleğe nasıl başladığını şu şekilde ifade etmektedir: *"Toplumun etkisi oldu. Herkes balığa gidiyordu. Okumadığım için ben de gittim. Genç yaşta gidince de kazandığım para gözüme çok gelmişti. O şekilde başladım."* Ortaokul mezunu olan K5, mesleğe nasıl başladığını şu sözlerle ifade etmektedir:

> *"Babamın da balıkçı teknesi var. Orada başladım işe hala devam ediyorum. Ben başlarken kayıktaki kişilerin hepsi birbiriyle iyi anlaşıyordu. Orada beraber çalışmak eğlenceli oluyordu. 16 yaşındaki bir genç için de kazanılan paralar yüksekti. Böyle başladım. Okusam 30'u geçmem gerekiyordu gelir elde etmek için. 15 yılımı boş geçirmek istemedim. Gelirimi kendime ev ve araba alarak kullanabileceğimi düşündüm ama işin gerçeği öyle olmadı, gelirim sürekli teknenin masrafına gitti."*

Lise mezunu bir balıkçı bulunmaktadır. Lise mezunu olan K32 mesleğe nasıl başladığını şu sözlerle ifade etmektedir:

> *"Okuldayken defterlerime ders dinlemek yerine sürekli tekne resmi çiziyordum. Üniversite sınavına girmiştim. Barajı geçememiştim. Dershane 2500 liraydı o zaman. Eylülde 2 ay balığa gidip 10 bin lira kazandım. Sonra dershaneye gitmekten vazgeçip balıkçı oldum. Sevdiğim de bir iş."*

Önlisans mezunu bir, lisans mezunu bir balıkçı bulunmaktadır. Bu iki kişi de babası tekne sahibi olan kişilerdir. Babalarına yardım etmek amacıyla bu mesleğe

başlamışlardır. Lisans mezunu olan K30 bunu şu şekilde ifade etmektedir: *"13-14 yaşına geldiğimde babamın gözünde artık büyüdü bu evde boş boş yatmasın durumuna gelmiştim. O zamandan beri de yardıma gidiyorum."* Bu konuyla ilgili K2 şunları ifade etmiştir:

> *"Teknede birkaç üniversite mezunu oluyor bazen ama zaten başka iş arıyor oluyor. Boşta kalmamak için geliyor iş bulunca da gidiyor. Reis bile seviniyor iş bulup gitmesine. Çünkü kendi de biliyor 10 yaşından beri bu işi yaptığı için zorluklarını onun da başka iş yapmasını istiyor."*

Görüşmelerden anlaşıldığı üzere balıkçılık genellikle eğitim seviyesi düşük olan kişilerin o bölgede tercih ettiği bir meslek olmaktadır.

Balıkçılık genel olarak babadan oğla aktarılan bir meslektir. Araştırmada görüşülen 34 kişiden 25 kişinin babası da balıkçılık mesleğini yapmaktadır. Babası balıkçı olmayan 9 kişi bulunmaktadır. Bu 9 kişiden 2'sini kadın balıkçılar oluşturmaktadır. Bu kişiler köye gelin olarak gelen kişilerdir. Balıkçılığı Şahinburgaz'da öğrenip yapmaya başlamışlardır. Soru sorulan bir grup babası balıkçı olmamasına rağmen balıkçılık mesleğini seçmiş kişilerden oluşmaktadır. Babanız balıkçı olmadığı halde neden bu mesleği seçtiniz sorusuna K25 şu şekilde cevap vermiştir: *"Okumadığım için düzgün bir iş bulamadım. Aslında futbol oynuyordum ama askere gitmem gerektiği için yarım kaldı. Amatör olarak devam ettim bir süre sonra da balıkçılığa başladım."* Aynı soruya K27 şu şekilde cevap vermiştir: *"Arkadaşlarım balığa gidiyordu. Okumadım da. Sonra onlara özenip ben de başladım."* Yine bu soruya K28 şu şekilde cevap vermiştir: *"Parası güzel geldi başladığım zamanlarda. Bazı zamanlar iyi kazandım ama bazı zamanlarda çok kazanmadım. Arkadaşlarım da balıkçıydı. Ben de o yüzden başladım."* Babası balıkçı olmamasına rağmen bu mesleği tercih eden kişilerin okumadıkları için ve çevresindeki insanlardan, toplumdan etkilenerek bu mesleğe başladıkları ifade edilmiştir.

Babası balıkçı olan balıkçılara, 34 kişiye sorulan soruların yanı sıra bazı farklı sorular sorulmuştur. Çocukken babalarıyla balığa gidip gitmediği sorulduğunda K30 şunları ifade etmiştir: *"Hep gidiyordum babamlarla gezmeye. Çocukken zaten hep biri tekne yaptırmış hadi gezmeye gidelim diye bakmaya giderdik. Oyunlarımız bile hep*

balıkçılık üzerine oluyordu." K31 ise şunları söylemiştir: *"Babamla amcamla komşumla herkesle balığa çıkıyordum."* Ayrıca balıkçılık mesleğine nasıl başladıkları sorulmuştur. Bu soruya K30 şu şekilde cevap vermiştir: *"Babamın teknesi olduğu için ben karar vermedim. Ağabeylerim var onlar da orada çalışıyordu. Ailenin tüm üyeleri zaten destek oluyordu ben de gittim. Gelir almadım. Zaten ailem okuttu beni. Harçlık verilsin yeter diye düşünüyordum."* K34 ise şu şekilde cevap vermiştir: *"Toplumun etkisi oldu. Herkes çıkıyordu. Okumadığım için gittim. Genç yaşta gidince de kazandığım para gözüme çok gelmişti. O şekilde başladım."*

Birinci bölümde değinildiği üzere balıkçılık sektörü birçok insana iş imkânı sağlamaktadır. Normal şartlarda diğer işlerde çalışma imkânı bulunmayan kişiler bu sektörde rahatlıkla iş bulabilmektedir. Bu konuyla ilgili K34 şunları ifade etmiştir:

> *"Balıkçılık için eğitim gerekmiyor. Hırsızı osu busu yoldan birini bul herkes bu mesleği yapabilir. İntihar edeni bile gördüm balıkta. Akli dengesi yerinde olmayanlar da çalışabiliyor. Kavga edip bıçaklayan bile oldu birini. Bu meslekte adli sicil kaydı isteseler şu anda çalışan insanların çoğu çalışamaz. Sigorta yapılmaya başlanınca böyle kişiler çalışamamaya başladı."*

Bu konuyla ilgili K30 şunları ifade etmiştir: *"İcralık dosyası olanlar da sigorta yaptırmadan çalışıyorlar. Normal bir işe girseler maaşlarından kesilecek çünkü."*

Araştırmada birçok balıkçının babasının ve dedesinin mesleğinin de balıkçılık olduğu ortaya çıkmıştır. Nesiller arası aktarılan bir meslek olması nedeniyle balıkçılara çocuklarının balıkçılık yapmasını isteyip istemediklerini sorusuna 34 kişiden 7'si istediklerini veya zaten çocuklarının balıkçı olup durumlarından memnun olduklarını söylemiştir. K9 bu isteğini şu sözlerle ifade etmiştir: *"İsterim. Babadan oğla aktarılsın isterim. Herkes okuyup masa başına geçerse balıkçılık yapacak insan kalmaz."* 27 kişi ise çok kesin ifadelerle istemediklerini belirtmişlerdir. K12 neden istemediğini şu sözlerle ifade etmiştir: *"İstemezdim. Gecesi gündüzü olmayan bir meslek. Hava esene kadar sürekli iş yerinde olmuş oluyorsun. Mal sahibi olduğumuzda çok az uyuyorduk sürekli tekneyi kullanıp balık aramak zorundasın. İşçi olunca daha rahat uyuyorsun."* K21 ise şu sözlerle ifade etmiştir: *"Oğlum da balıkçı. Hiç memnun değilim. Başka işe*

girsin istiyorum. Balıkçılığın sonu yok." K24 şu sözlerle neden istemediğini ifade etmiştir: *"Ben istemedim. Az kazan ama akşam evine git dedim oğluma. Çocuklarımın nasıl büyüdüğünü göremedim ben. Hep gurbette geçti ömrümüz. Ama çok şükür deniz olmasa ekmeğimiz de olmazdı."* K27 neden istemediğini şu sözlerle ifade etmiştir: *"İstemem. Çocuklarımın büyüdüğünü göremedim ben. Kendim de severek yapmıyorum bu işi. Madencilikten sonra en zor meslek bizimki."* K34 ise şu sözlerle ifade etmiştir: *"Hayır istemem. Zor bir meslek. Fiziksel yükü fazla. İnsanlar zor koşullarda çalıştığı için sinirleri yıpranıyor."* Balıkçılık günümüze kadar dededen oğla, babadan oğla aktarılan bir meslek olmuştur. Ancak araştırmada birçok balıkçının artık çocuğunun böyle koşulları zor olan bir işte çalışmasını istemediği ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada bir katılımcı olan K15, Şahinburgaz'da balıkçılığın ne zaman arttığıyla ilgili olarak bizi şu şekilde bilgilendirmiştir:

> *"1979 yılında balıkçılık yapmaya başladım. 1987 yılında kayık aldım. Turgut Özal döneminde yürütülen politikadan sonra buradaki birçok köyde balıkçılık arttı. O zamana kadar bizim köyde 3-4 tane balıkçı vardı sadece. Karides ve kum midyesine teşvik yapıldı. Öyle başladım kendi kayığımda bir ortağımla."*

Buradan hareketle Şahinburgaz'lı balıkçıların Özal dönemindeki serbest piyasa ekonomisiyle arttığı belirtilmektedir. Ekonomi politikalarının ülkedeki her kesimi etkilediği gerçeğinden hareketle Şahinburgaz'lı balıkçılar da bu dönemde balıkçılık girişimciliğine atılmışlardır.

Araştırmada görüşülen tekne sahiplerinin eskiye göre tayfa bulmakta güçlük çektikleri ortaya çıkmıştır. Bu konuyla ilgili 11 metre tekne sahibi K2 şunları söylemiştir:

> *"Tekneye eleman bulmak zorlaştı. Sarı kağıdı olup eli ayağı düzgün olan herkesi alıyoruz. Eskiden balıkçılık yapanlar arasından iyilerini seçme şansımız vardı ama artık o da kalmadı. Daha önce hiç balıkçılık yapmamış ova köylerindeki bazı insanlar pulatka alıp kaçtılar. İnsanlar artık balıkçılık yapmak istemiyor."*

Pulatka denilen avansla ilgili olarak 17 metre tekne sahibi K9 şunları ifade etmiştir:

> *"Sezona başlamadan önce pulatkayı alıyorlar. 1 ay çalışıp kaçıyorlar. Bir iş sözleşmesi olmadığı için de kişiyi dava edemiyorsun. Sonra giden kişinin yerine yenisini bulup yine pulatka veriyoruz. O hiç gelmiyor sezon başlayınca. Bunun önüne geçemiyoruz. Buna bir yaptırım olması gerekli diye düşünüyorum. 5 ay çalışma zorunluluğu konulup gitmezse sarı kağıdının elinden alınması gibi bir yaptırım olabilir. Çalışan kişide bir sıkıntı olmuyor. Sezonu tamamlarsa payını alıyor sözleştiğimiz gibi. Sendika her işte var bizde yok."*

Pulatkayla ilgili olarak ayrıca K12 şu bilgileri vermiştir: *"Pulatka sezon sonunda paydan kesiliyor. Ama sezonda iyi balık tutulmadıysa pay verilemiyorsa kesilecek bir para da olmuyor işverenin cebinden gitmiş oluyor."*

Şahinburgaz'da tekne sahiplerinin güvenilir eleman bulmakla ilgili bazı sıkıntılar yaşadığı yapılan araştırmadan anlaşılmaktadır. Kadın balıkçılar ailelerine yardım etmek amacıyla bu problemlerden kaçınmak için balıkçılık mesleğini yapmaya başlamışlardır. K2 insanların neden balıkçılık yapmak istemediklerine dair bazı çıkarımlarda bulunmuştur:

> *"25 yaşın altında balıkçılık yapan insan yok denecek kadar az. Artık gençler balıkçılık yapmak istemiyor. Çünkü bu mesleğin gecesi gündüzü yok. Örneğin bir kişi hem gece hem de gündüz çalışıp iki asgari ücret kazanabiliyor olsa 16 bin lira alacakken balıkçılıkta bu kadar emek etmesine rağmen bu ücreti kazanamıyor. 2014-2019 yılları arasında ücretler iyiydi ancak 2020'den sonra artık gelir çok azaldı."*

Tayfa bulmanın zorlaşmasıyla ilgili K15 şunları söylemiştir:

> *"12 yıllık zorunlu eğitim sistemi olduğu için gençler tekneye alışamıyorlar. Bu yüzden genç balıkçıların oranı çok azaldı. Bizim nesilden sonra bu mesleği yapan kimse kalmayacak bizim köyde. Tayfa bulmakta zorlanıyoruz artık. Bizim köyün ebeveynleri ben rahat edemedim çocuğum rahat etsin diyerek okumaya yönlendiriyorlar."*

Tayfalar arasında farklı olarak bir aşçıyla görüşme sağlanmıştır. Kendisine yaptığı iş sorulduğunda K24 şunları ifade etmiştir:

> *"Askerde de aşçılık yapıyordum. Belgem de var. İşimi seviyorum. Elim de çabuktur. Haftalık yemek listesi de hazırlıyorum. Herkes biliyor hangi yemek olacağını. Öğlende genelde balık yeniyor zaten. 3 öğün yemek hazırlıyorum. Normal bir mutfak gibi kayıkların içinde de her türlü malzeme var. Şu anda bulaşık makinemiz bile var. Eskiden makine yoktu bulaşık işi zor oluyordu. Payım 1,5 oluyor. 34 metre kayıkta çalışıyorum. Hiç balık tutma işini yapmıyorum. Sadece yemek yapıyorum."*

Şahinburgaz'daki toplum özelliklerinin balıkçıların yaptığı işlere dair bazı etkileri bulunmaktadır. Araştırmada bu şekilde bir soru sorulmamasına rağmen balıkçılar bu konuyla ilgili kendilerini eleştiren bir tavırla da olsa kendilerini anlatmışlardır. Bu konuyla ilgili K15 şunları söylemiştir:

> *"Yandaki köyde balıkçılıkta çok rekabet var. İyi para kazanıyorlar balıkçılıktan. Bizim köylüler gurbete dayanamıyor. Minareyi kaybetmek istemiyorlar. O yüzden çok çalışan teknelere tayfa olarak gitmiyorlar. Bizim köyümüzün toplumsal yapısı böyle. Sosyaliz daha çok."*

Şahinburgaz'lı balıkçılar gurbette çok zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak K16 şunları ifade etmiştir: *"Balıkçılık sayesinde birçok yeri gezdim. Türkiye'nin her yerini, Yunanistan, Arnavutluk, Kıbrıs hepsini gezdim. Marmara'da görmediğim sahil kıyısı kalmadı. Ama tekne nereye yanaşsın diye sorsalar evim derim."* Yine K16 başından geçen bir olayı şu şekilde anlatmıştır:

> *"Bir kere kızım küçükken düşmüş. Beni teknedeyken aradılar. Denizin ortasındayım. Çok zordu benim için. 3 günden fazla da izin alıp bir yere gidemiyorsun. Senden sonraki izine çıkacak kişinin izninden yemiş oluyorsun. O yüzden kalamıyorsun uzun süre acil bir durum da olsa. Şimdi hep yanlarındayım çok rahatım."*

Ayrıca 23 yaşındaki K32 Şahinburgaz'lı balıkçılarla ilgili şöyle özet bir bilgi vermiştir: *"Burada hayat: Çalışıp Bandırma'dan ev almak. Çalışmayan bir kadınla evlenmek. Onun evde kalarak kilo alması ve köye gelip limanda yürüyüş yapması."*

Şahinburgaz'da kadın balıkçılar da bulunmaktadır. Araştırmada 6 kadın balıkçıyla görüşülmüştür. Bunlardan 3 kişi hala düzenli bir şekilde balıkçı olarak çalışmaktadır. 3 kişi ise daha önce belirli bir süre çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu 3 kişiden biri kadın balıkçılar arasında bir süreliğine "gemi adamı" belgesi olan tek kişidir. Belgenin adında geçen adam kelimesi dikkat çekicidir. Buna rağmen Şahinburgaz'da bu belgeyi edinen bir kadın balıkçı bulunmaktadır. Bu belgeyle çalıştığı teknede reislik yapmaktadır. Balıkçı olmaya nasıl karar verdiniz sorusuna K18 şu şekilde cevap vermiştir: *"Tayfa bulamadığımız için biz kadınlar gitmeye başladık. Eşimize yardım etmek için."* Aynı soruya K20 şu şekilde cevap vermiştir: *"Kadınlara göre zor meslek ama mecbur kaldık gittik. İki oğlum da aynı anda askere gitti. Eşim yalnız kaldı. Tayfa bulamayınca mecburen ben gittim yardıma."* Bir kadın balıkçı haricinde hepsi tayfa eksikliğinden ve ailelerine yardım gerekli olduğu için balıkçılığa başladıklarını belirtmiştir. Farklı bir cevap veren K23 balıkçılığa nasıl başladığını şu şekilde ifade etmiştir: *"Merakımdan başladım aslında. Daha sonra da çok sevdim bırakamadım. Ağabeyimin kayığıyla çıkmaya başladım. Hem de ağabeyime yardım ediyorum. Ücret almıyorum."* Kadın balıkçıların ailelerine yardım etmek için balıkçılığa başladıkları anlaşıldığında ücret alıp almadıklarıyla ilgili sorduğumuz soruya bir kişi haricinde herkes ücret almadığını belirtmiştir. 2 ay balıkçılık yapan K19 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: *"Tayfa eksikti. Oğlumun kayığına yardım için gittim. Pay da verdiler bize. İyi pay almıştık o sene."*

Kadın balıkçılara teknede hangi işlerde çalıştıkları sorulduğunda K18 şu cevabı vermiştir: *"Yemek yapıyorum, ağ çekiyorum, balık görüyorum mola diye bağırıyorum."* Aynı soruya K21 şu cevabı vermiştir: *"Aşçılık yapıyorum. Bottan atılan peçeyi alıyorum. Balık kaçmasın diye ipi tutuyorum. Mapacıyım aynı zamanda. Normalde iki kişinin yapması gereken işi ben yapıyorum."* Bu iki kişinin cevaplarından kadınların toplumsal cinsiyetteki rolünün balıkçılık yaparken de yemek yaparak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu işleri yaparken zorluk yaşadınız mı sorusuna K18 şu cevabı vermiştir: *"Kadın olarak bu işi yapmak zor. Balıkçılık erkek işi. Ağır işleri yine bize çok*

yaptırmıyorlar. Erkekler yapıyor." Aynı soruya K19 şu şekilde cevap vermiştir: *"Kadın olarak bu iş ağır iş. Balık seçmek çok zevkli. Ağın ucundaki ipi sarmak bana çok zor geliyordu. Ağır oluyordu o ip. Onu zamanında saramazsan da balık kaçıyor."* Aynı soruya K20 şu şekilde cevap vermiştir: *"Bazı işleri yapamadığımda eşim sinirleniyordu. Gücüm yetmiyordu her işe. Benim yerimde bir erkek olsa tabi daha hızlı ve kolay yapabilirdi bazı işleri. Kadın işi değil. Beni deniz de tutuyor. Zorlanıyordum."* Kadın balıkçıların tamamı işin ağır bir iş olduğunu ve zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Kadın balıkçılara olan bakışın nasıl olduğu sorusuna K20 şu şekilde cevap vermiştir: *"Biz bir kere paltolarla oturduk balıktan dönünce kahvede başka bir köyde. İki kadın ve eşlerimizle beraber oturmuştuk orda. Hiçbir sıkıntı olmadı."* Aynı soruya K21 şu şekilde cevap vermiştir: *"Hiçbir sorun yaşamıyorum. Bizim buralarda sıkıntı olmuyor. Köylerdeki kahvelere gidip oturabiliyoruz. Her yerde kadın erkek oturuluyor zaten."* Bölgenin toplumsal yapısından dolayı kadın balıkçılara ters bakılmadığı, ihtiyaç olduğu sürece kadınların ailelerine ellerinden geldiğince yardım edebildiği anlaşılmıştır.

Gelirini balıkçılıktan elde eden tekne sahipleri ve tayfalara denizdeki balık miktarlarını yeterli bulup bulmadıklarına dair bir soru sorulmuştur. Soruya K1 şu şekilde cevap vermiştir:

> *"Denizde balık miktarı fazla. Ama çok fazla kayık da var. Her emekli olan balıkçılık yapmaya başlıyor. Oltacılar da balık tutuyor. Mesela balıkçılara avlanma yasağı olduğu zamanda bile oltacılar balık tutabiliyor. Böylece çok fazla balık avlanılmış oluyor."*

Aynı soruya K12 şu şekilde cevap vermiştir: *"Büyük tekneler çok balık tutuyorlar. Balık bol. Büyük teknelere (40 m.) para kazandırıyor balıkçılık. Küçük balıkçılar çok kazanamıyor."* K26 eski dönemle karşılaştırarak balık miktarlarıyla ilgili şunları söyledi: *"Eskiye göre çok az balık miktarı. Tekneler büyüdü. Tuttukları balık çoğaldı. Bu da denizdeki balığı azalttı."* Bazı balık türlerinde azalma olduğu bilgisini K4 şu sözlerle ifade etmiştir: *"Denizde balık aslında var ama bazı balık türlerinde azalma var. Palamut ve hamsi bol. Tekir, karagöz, çinekop, lüfer balıkları azaldı."* Balığın bol olduğunu söyleyen kişiler genellikle hamsi ve palamut balığının bol olduğunu ve iyi gelir getirdiğini belirtti. Bazı balık türlerinin yok olmasından birden fazla kişi bahsetti.

Ancak bundan endişe duyuyor gibi görünmüyorlardı. Genel olarak kazandıkları gelirle ilgiliydiler.

Balıkçı teknesi sahiplerinden devletten ne tür teşvikler aldıklarını ve bunları geçmişle karşılaştırarak değerlendirmeleri istendiğinde 11 metre tekne sahibi K1 şu şekilde cevap vermiştir:

> *"Eskiden mazota destek vardı. Şimdi mazota da vergi geldi. Kredi desteği var. Ama evimi ve zeytinliklerimi ipotek ederek kredi verdiler. Bunların karşılığı bana verilen krediden daha fazla. Küçük balıkçıyı çok eziyorlar. Eğer bu yıl da zarar edersem teknemi satmayı düşünüyorum. Onun dışında teknenin bakım masrafı için yıllık 4000 lira destek aldım geçen yıl. Bu yıl nasıl bir destek olur bilmiyorum."*

Kredi teşvikleriyle ilgili K6 Şahinburgaz balıkçılarının toplumsal düşünce yapısıyla ilgili de bir genelleme yaparak şu sözleri ifade etmiştir: *"Eskiden de krediler varmış ama biz almaya çekiniyorduk. Diğer köyler bu konuda daha cesur. Onlar uzak yerlerde de balık avlayıp daha fazla kazandıkları için cesur davrandılar. Biz öyle yapmadık."* K10 farklı bir destekten bahsederek şunları söylemiştir: *"Sigorta için destek veriyor devlet. 15 kişi için 100 bin gibi bir masraf oluyor. Çok masraf olmuyor. Yarısını devlet karşılıyor sigorta masrafının."* 20 metre üzerindeki balıkçı teknelerine sigorta yapma zorunluluğu getirilmiştir. Bununla ilgili olarak sigorta desteği yapılmaktadır. Bu durumla ilgili K34 kendi yaşadığı bir olayı paylaşmıştır: *"Sigorta teşviki başladı. Paydan kestiler sigorta ödenen parayı daha sonra. Sigortayı da asgari ücret üzerinden ödüyorlar. Ama balıkçılar sürekli çalışıyor. Daha yüksek yatırılması lazım."* Bu durumla ilgili olarak teknesi 15 metre olan K6 sigortayla ilgili yaşadıklarını şu sözlerle ifade etmiştir: *"20 metrenin altındaki balıkçı teknelerine sigorta yaptırmak zorunlu değil. Tayfalar hep borçlu olduğu için sigorta istemiyorlar maaşlarından kesilmesin diye."* Araştırmadan anlaşıldığı üzere devlet sigortayla ilgili olarak teşvik yaparak sektördeki enformelliği azaltmak istemektedir. Ancak 20 metrenin altındaki teknelerde bunun zorunlu olmaması ve ülkemizde 20 metrenin altında teknelerin sayısının oldukça fazla olması bu durumun tam olarak azaltılamamasına neden olmaktadır.

Son zamanlarda Türkiye'de bulunan yüksek enflasyon rakamları bazı balıkçılar açısından bir avantaja dönüşmüştür. Eskiden balık halindeki aracılarından borç alarak sezona başlayabiliyorken şu anda onlara ihtiyaç duymadan bankadan düşük faizli kredi çekerek işlerini yürütmeye başlamışlardır. Bu da kabzımal dedikleri balık halindeki aracıya mecbur olmama ve avladıkları balıkları aracının ağzından çıkacak kelimelere göre satmama rahatlığı vermiştir. Bu konuyla ilgili olarak K4 şunları ifade etmiştir:

> *"Bizim şöyle bir avantajımız oldu. Tekneyi alırken 3 milyon kredi çekmiştik. Borç gözümüzde büyüyordu. Ama enflasyondan sonra hem borcumuzu ödememiz kolaylaştı hem de kayığımızın değeri 17 milyona yükseldi."* Bu konuyla ilgili olarak K7 şunları söylemiştir: *"Biz kabzımaldan borç almıyoruz. Memnunuz halimizden. Kredi alıyoruz."*

Balıkçılık, uzun çalışma saatleri izinlerin ve dinlenmenin az olduğu bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma saatlerinin belirgin olmaması, uzun süre evden uzakta kalıp çalışma zorunluluğu, uyku saatlerinin belirsizliği gibi birçok problemi içerisinde barındırmaktadır. Bu açıdan bu sektörde iş kazaları da fazla olmaktadır. Görüştüğümüz 34 kişiye iş kazasıyla ilgili sorular sorduğumuzda genelde çok büyük kazaları iş kazası olarak görüp denizden düşme, teknedeki yerin ıslak olmasından dolayı kayıp düşme gibi durumları iş kazasından saymadıkları anlaşılmıştır. İş kazası ile ilgili soruları genellikle iki defa sorup sadece uzuv kopmasını almamak gerektiğiyle ilgili bilgilendirme yapıldığında 34 kişiden 25'inin iş kazası geçirdiği anlaşılmıştır. En yaygın iş kazası olarak kafaya mapa düşmesi söylenmiştir. Bu durumun ihmalden kaynaklandığı kaskla önlenebileceği anlaşılmıştır. Bunun dışında iki kişi parmak kopması yaşamıştır. Bu durumu K17 şu sözlerle ifade emektedir:

> *"2009 yılında kaza geçirdim. En ağır iş benimdi teknede. Başka teknede çalışıyordum. Kurşun omzuma vurdu. Kolum uyuştu. Bir yandan da işe devam ediyordum. Tel hareket ediyordu. O sırada kolum uyuştuğu için teli tuttuğumu fark etmedim. Bir baktım makaranın içine girmiş elim. Parmaklarım koptu. İşverenim iyiydi. Çok ilgilendiler benimle. O sayede toparladım. Sonrasında balıkçılığı bırakıp çöpçülüğe başladım. Emekli olunca yine balığa gittim."*

Birçok kişi ölüm tehlikesi atlattığından bahsetmiştir. Balıkçılık için hata affetmeyen bir meslek tanımı yapılmıştır. K14 geçirdiği ölüm tehlikesini şu sözlerle ifade etmiştir: *"Botun haladı ayağıma çarptı. Denize düştüm. Bayılmışım. Ayağım kırıldı. Üstümde yağmurluk vardı. Şiştiği için görmüşler beni. Yoksa ölecektim. Ciğerlerime de su dolmuş. Ayağıma da platin taktılar."* Bunun yanı sıra iş kazası geçiren kişiler çok önemli olmadığı sürece işi bırakıp hastaneye gidemediklerini belirtmişlerdir. Bu durumu K6 şu sözlerle ifade etmiştir: *"Kayma düşme var. Önemli bir şey olmadığı sürece de doktora gidilmiyor. İş gününden kısmamaya çalışıyoruz. Deniz ambulansı da var 10 dakikada geliyor aslında hemen en yakın limana bırakıyor. Marmara Adası'nda deniz ambulansı."* Bunun gibi bir durumu yaşayan K10 şu sözlerle ifade etmiştir: *"Kayıp düşme var. Kafam yarılmıştı bir kere. Dikiş bile attıracak zaman olmadı. Çünkü balık ayıklıyorduk onu bırakıp gidemedim o anda."* K16 benzer bir durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

> *"Mapa düştü kafama. Kayıp düştüm. Ayağım kırıldı sanırım ama doktora gitmedim. İşi bırakıp gidemedim çok ciddi bir şey olmadığı için. Kaburga kemiğim kırıldı bir kere de. Yine gitmedim 1 ay sonra kendi kendine iyileşti. İş güvenliği kurallarına da pek uyulmuyor. Baret falan takılmıyor. Ama inşaatlardaki kadar sağlam bir baret de değil verilen. Mapacı takıyor sadece. İş yaparken baretli rahat edilmiyor çoğu kişi takmıyor."*

K16 babasını ve dedesini denizde kaybetmiş:

> *"Babamı denizde kaybettim. Yardımcı botlar var. Gece 12'de ipi çözülmüş kendi kendine. O da botu almak için yüzerek peşinden gitti. Biz de ağ çekiyorduk. Yarım saat geçti aradan dönmedi. Kayıkla aramaya çıktık. Botun orda vefat etmiş. Dedem de denizde boğularak öldü."*

Avcılık sektöründe çalışan kişilerde bazı meslek hastalıkları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları kas ve iskelet sistemi hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, sinir sistemi hastalıklarıdır. Araştırmadan görüşülen 34 kişiden 11 kişi bel ağrısından yakındılar. K1 bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: *"Ağır iş yapmaktan dolayı belim ağrıyor. Sabah 5te evden çıkıyorsun gece 12de eve giriyorsun. Bazen gece 3te uyuyorsun 5te uyanıyorsun. Bu şekilde çalışmaya vücut dayanmıyor."* 4 kişi

romatizması olduğunu belirtti. Meslek hastalığından şikayetçi olmayan balıkçılar genelde genç yaşlarda olan veya uzun süredir bu meslekte bulunmayan kişilerden oluşmaktadır. Ancak bunun yanı sıra 30 yaşındaki K29 şunları ifade etmiştir: *"Bel ağrısı var. Bel fıtığı ameliyatı oldum."*

11 metre tekne sahibi K2 teknelerin boyutlarıyla ilgili olan düzenlemelerin kendisine pek mantıklı gelmediğinden şu şekilde bahsetmiştir: *"12 metre ile 11 metre kayık arasında aslında çok bir fark yok. 12 metre ile 45 metre kayığın aynı kategoriye sokulması anlamsız geliyor bana. 45 metre kayık ile 12 metre kayıkların aynı cezaları almaması lazım."* 12 metrenin üzerindeki teknelerin cezalar bakımından aynı kategoride olduğu ve çok büyük olan 40 metre üzerindeki teknelerle 12 metre civarında olan teknelerin aynı cezaları almasıyla ilgili düzenleme yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Araştırmada görüşülen kişilere çalışma koşullarının nasıl olduğu sorulmuştur. Buna cevap olarak K11 şunları söylemiştir*: "Şu anda çalışma koşulları tekneden tekneye değişiyor. Çok balık tutulanda kazanç fazla ama yorgunluk fazla. Az balık tutulanda kazanç daha az ama çalışma yoğunluğu daha az oluyor. Nerede çalıştığına göre değişiyor yani."* Aynı soruya K13 şu cevabı vermiştir: *"Gece gündümüz yok. Saatimiz belli olmuyor. 2-3 gün hiç uyumadığımız oluyor. Sadece uyuklayarak geçiyor."* Aynı soruya K16 şu şekilde cevap vermiştir: *"Güzel yanları da var ama düzenin yok. Benim bir pazarım var evde yatayım deme şansın yok. Herkesin aynı zamanda uyuma ihtimali olmuyor. Üst üste birçok ağ atılınca ancak herkes çok yorgun olduğu için beraber uyuyor."* Aynı soruya K22 şunları söylemiştir: *"Kışın çok zor oluyor balıkçılık. Sen evde bile üşüyorsun. Teknenin üstünde suyun içinde o soğukta iş yapıyor balıkçılar."* Bu konuyla ilgili ayrıca K11 şunları ifade etmiştir:

> *"Şu anda diğer köylerdeki büyük teknelere giden kişiler çok yoğun çalışıyor. Tekneler büyük olduğu için hava esince küçük tekneler gibi etkilenmediği için limana çekmiyorlar o yüzden de dinlenemiyorlar. Onlar sürekli fıtık ameliyatı oluyor o yüzden."*

Çalışma koşulları bakımından balıkçılık, emek yoğun bir sürecin olduğu ve uykusuz çalışmak zorunda kalınan bir meslek olmaktadır.

Araştırmada görüşülen kişilere çalışma koşulları sorulunca sigorta sisteminin son birkaç yıldır 20 metre üzerindeki tekneler için zorunlu olduğu bundan öncesinde herkesin kendi sigortasını ödemekle yükümlü olduğunu belirtmişlerdir. Ancak balıkçılar düzenli gelir elde edemedikleri için düzenli bir şekilde sigortalarını ödeyememektedirler. Bu yüzden Emeklilikte Yaşa Takılanlarla (EYT) ilgili düzenlemelerden de yararlanamayanlar bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak K15 şunları söylemiştir:

> *"Eskiden balıkçılığa başlayanlar tayfa ya da işveren fark etmeksizin Bağ-Kur'la 9000 gün üzerinden işveren gibi değerlendirilip öyle sigortasını ödedi. O yüzden 50-58 yaş aralığındaki kişiler hala emekli olamadı. Ödeyip yaşını bekleyenler de var. EYT'den de yararlanamadık. Yıpranma payımız da çok yüksek. Bunu göz önünde bulundurarak emeklilik balıkçılıkta farklı düzenlemede olmalı."*

Aynı konuyla ilgili olarak K31 şunları söylemiştir: *"EYT çıktı ama balıkçıların birçoğu Bağ-Kur'unu düzenli ödeyemediği için bu emeklilik fırsatından yararlanamadı. Çünkü balıkçı patron sınıfında değerlendiriliyor ve 9000 gün prim ödemesi gerekiyor. Birçok balıkçı da bunu yapamıyor."* 58 yaşındaki K33 bu konuyla ilgili şunları söylemiştir: *"19 sene Bağ-Kur ödedim. Hala emekli olamadım. 58 yaşında olacaktım aslında sistem değişti. O yüzden yaşımı bekliyorum. 2003 yılında ödemeye başladığım için emekli olamadım."* 40 yaşındaki K1 ise kendi yaşadığı durumu şu şekilde ifade etmiştir: *"Bağ-Kur'umu ödeyemiyorum. Her ay 3000 lira gelirim düzenli bir şekilde olmuyor."*

Araştırmada görüşülen 34 kişinin arasından 2 kişi ülke dışında da balıkçılık yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu iki kişiden biri 28, diğeri 58 yaşındadır. 28 yaşında olan K3 ülke dışında yaptığı balıkçılığı şu sözlerle ifade etmiştir:

> *"Arnavutluk'ta da çalıştım. Orada buradaki gibi yoğun bir çalışma yoktu. Gece çalışırsan gündüz uyuyabiliyordun. Gündüz çalışırsan gece uyuyabiliyordun. Maaşla çalışıyorduk gelirimiz de iyiydi. Burada çalışırken 72 saat uyumadığım oldu. Zaman olmadığı için bazen yemek bile yiyemiyoruz."*

58 yaşında olan K14 ise ülke dışında yaptığı balıkçılığı şu sözlerle ifade etmiştir:

"Tekneyi satınca 7 yıl Arnavutluk'ta çalışmaya gittim. Oradaki koşullar buradan çok daha iyiydi. Orada yazın yasak olmuyor. 12 ay avlanılıyor. 34 metreydi tekne. 11 tane mısırlı ve 7 tane Arnavutluk vatandaşı çalıştırıyordum. Reistim. 7 senenin sonunda tekneyi 6 aylık bakıma aldılar. Ben de 6 ay boşta kalmamak için bıraktım. Aylık 3000 euro maaş+evimin kirası ve masrafları+uçak masraflarını karşılanıyordu."

Arnavutluk'ta balıkçılık deneyimi olan iki balıkçı da koşulların Türkiye'de olduğundan çok daha iyi olduğunu belirtmişlerdir.

Su ürünleri yetiştiriciliği sektöründe son zamanlarda yapılan teşvikler su ürünleri avcılığı sektörünün geri planda kalmasına neden olmaktadır. Bu durumu 11 metre tekne sahibi K2 şu sözlerle ifade etmiştir: *"Su ürünleri yetiştiriciliğine destek çok fazla yapılıyor. Bizim kayıklarımıza bu şekilde bir teşvik yapılmıyor."*

Su ürünleri yetiştiriciliğinde yem olarak avlanan balıkların kullanıldığına birinci bölümde değinilmişti. Bu balık türü genel olarak hamsidir. Şahinburgaz'lı balıkçıların hepsi tuttukları balıkları balık haline sattıklarını ondan sonrasında yetiştiricilik sektöründen birinin alıp almadığını bilmediklerini ifade ettiler. Yetiştiriciliğe yönelik avlanma yapmadıklarını belirttiler. Şahinburgaz'da 18 metre tekne sahibi K3 bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: *"Büyük tekneler buna yönelik avlanma yapıyorlar. Küçük balıkları da avlıyorlar. Aşırı avlanma yüzünden de denizdeki balıklar azalıyor."*

Su ürünleri yetiştiriciliği ile ilgili soruyu sorduğumuzda Şahinburgaz'ı da içine alan birçok köyde bir midye çiftliği kurulması planlandığı bilgisini edindik. Bu konuyla ilgili Şahinburgaz Kooperatifi'ne üye olan K15 şunları anlattı:

"Köye midye çiftliği kurulma planı var. Kapıdağ'ın neredeyse tüm kıyısına yapılması planlıyor. Kıyı balıkçılığını yani küçük balıkçıları etkileyecek bir durum. Çünkü onların balık avladığı bölgede kurulacak çiftlik. Bunun yapılmaması için 3 köy imza topladık. Çakıl, Kestanelik ve bizim köy. Tarım il müdürüne yolladık. Ankara'ya gönderdi onlar. Cevap olarak ticari olarak ve müsilajın denizden temizlenmesi amacıyla bunun yapılması gereklidir dediler. İtirazlarımıza rağmen yine de kurulacak. Devletten teşvik alacak kuracak kişiler. Ama bizim köyün bu taraflar çok esintili oluyor. Midye

çiftliğine uygun bir yapısı da yok. Yetkililere söyledik ancak dinlemediler bizi."

Midye çiftliğinin kurulmasıyla ilgili Şahinburgaz'lı birçok balıkçının tedirginliği bulunmaktadır. Bununla ilgili K2 şunları söylemiştir:

"Midye çiftliği yapılması için köyde planlar yapıldı. Yapsınlar yapmasınlar demiyoruz. Ancak buranın denizi dalgalı uygun değil çiftlik için. İnceleme yapmadan çiftlik kurmaya çalışıyorlar. Amaçları sadece devletten teşviki almak. İmza topladık yapılmaması için ama yine de yapılacak."

Aynı konuyla ilgili K30 şunları söylemiştir: *"Yetiştiricilik avcılığın alanlarını gasp ettiği için avcılığı etkiliyor. Çiftlik alanında kendisinden 10 metre kare büyüklüğündeki çevre alanına balıkçıların girmesini de yasaklıyor."* Yani aslında midye çiftliğiyle ilgili olan olumsuz düşüncelerin çoğu avcıların balık avladığı yerin daralmasıyla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmaya katılan kişilerden midye çiftliğiyle ilgili düşüncelerinin olumlu olduğu bir kişi bulunmaktadır. K22 bu düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: *"Midye çiftliklerinin olduğu yerlerde balıklar artıyor. Midyeye denizin süngeri derler. Midyenin olduğu yer temizleniyor. Bence bu çiftlikler iyi oldu."* Bu araştırmanın yapıldığı sırada henüz midye çiftliğinin yapımına başlanmamıştır. Sadece planı bulunmaktadır. Çiftliğin Şahinburgaz'lı balıkçıları endişelendirdiği gibi olumsuz yanları olacak mı bununla ilgili bir görüşme ya da ölçüm yapılamamıştır.

Araştırmada görüşülen kişilere denizlerin kirliliğiyle ilgili olarak sorulan sorulara genel olarak yakın zamanda gerçekleşen müsilajla ilgili cevaplar verilmiştir. K4 bu durumla ilgili şunları ifade etmiştir: *"2021'den önce biz balıkçılar denizdeki müsilajı fark etmiştik. Ağlarımıza takılıyordu. Müracaat etmediğimiz yer kalmadı ama gelip bakmadılar bile. Su yüzeyine çıkınca gelmeye başladılar."* Birçok balıkçı müsilajda balıkçılık faaliyetlerinin durduğunu söylemiştir. Deniz kirliliğiyle ilgili olarak K7 şunları ifade etmiştir: *"Plastik ve petrol ürünü atılmasa denize çok faydalı olur."*

Araştırmada görüşülen kişilere balık avlama yasağında ne tür işlerle meşgul oldukları sorulduğunda evli ve ailesini geçindirmek zorunda olan kişiler genellikle ekstra işler yaptıklarını genç ve bekâr kişiler ise ekstra işler yapmayıp sezonda elde ettiği geliri harcamayı tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Bu durumla ilgili sezonda tayfa

olarak çalışan evli ve bir çocuk sahibi K13 şunları belirtmiştir: *"Meramet yapıyorum. Günlük 400 lira yevmiye karşılığında çalışıyorum."* Sezonda aşçı olarak çalışan K24 evli ve iki çocuk sahibidir. Avlanma yasağında ne tür işlerle meşgul olduğu sorulduğunda şu şekilde cevap vermiştir: *"Yazın meramete gidiyorum yevmiyeyle. Köfteci arabam var yazın da aşçılık yapıyorum. Kekik toplayıp satıyorum. Hayvanlarım var bakıyorum. Tarla işleri yapıyorum."* Sezonda tayfa olarak çalışan K28 bekârdır. Aynı soruya şu şekilde cevap vermiştir: *"Kazandığım parayı harcıyorum."* Tekne sahibi olan kişiler ise yaşı fark etmeksizin teknenin ve ağların bakımıyla ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Bu durumu K4 şu sözlerle ifade etmektedir: *"Teknenin bakımı ve ağ tamiri yapıyoruz. Giderimiz çok oluyor. Başka işte çalışmaya da zamanımız kalmıyor."* 12 metrenin altındaki tekne sahiplerinden olan K7 ise bu soruya şu şekilde cevap vermiştir: *"12 metrenin altında olduğumuz için yasak yok denize çıkıyoruz."* Ancak 12 metrenin altındaki balıkçı teknelerine her türlü balığın avlanması serbest değildir. Bu konuyla ilgili K10 şu sözlerle bunu açıklamaktadır: *"İstavrit, çinekop, zargana, uskumru gibi balıkların yasağı olmuyor yazın. Onları avlamaya çıkıyorum."*

Avlanma yasağında, araştırmadaki kişilerin birçoğundan meramet yaptıklarına dair bilgi alındığı için merametle ilgili olarak bu işi yaptıran kişiden merametle ilgili bilgi verilmesi istendiğinde şunları anlatmıştır:

> *"Sadece bu köyün teknelerinden ağ almıyoruz. Farklı illerden de ağ alınıyor. Köyün kayıkları da veriyor. Ben senelerdir bu işi yaptığım için beni tanıyorlar. O yüzden beni arıyorlar her sene ağlarını vermek için. 10-15 kişi çalıştırıyorum. Ama gençler yapmıyor bu işi. Zamanla bizim köyde yapacak kişi kalmayabilir. Biz balığa başladığımız zamanlarda çok önemliydi meramet bilmek. Balıkçı meramet bilmek zorundaydı. Ancak şimdi öyle değil. Meramet bilmeyen de tayfa olabiliyor. 23 Nisan'da başlayıp 15 Ağustos'a kadar yapıyoruz bu işi. Şu anda ücreti günlük 400 lira. Kayıkta balık tutulurken de dikiliyor. O dikilen yerleri de meramet yaparken söküp düzeltiyoruz."*

Meramet tayfa olarak çalışan kişilere ek gelir olması açısından önem arz etmektedir. Ancak meramet işçisi olarak çalışan kişiler arasında 40 yaşın altında hiçbir balıkçının bulunmadığı dikkat çekmektedir. Meramet yapan kişiler de bu durumdan

yakınmaktadırlar. Merametin balık avcılığı açısından önemli olduğu ve ileride Şahinburgaz'da bu işi yapacak kişinin bulunamayacak olma ihtimali önem arz etmektedir. Bu konuyla ilgili K27 şunları söylemiştir:

> *"Meramet yapan kişiler arasında en genç olan kişi 40 yaşında. Bizden sonra bu işi kim yapacak bilmiyoruz. Gençlerin hepsi okumaya çalışıyor. Bu işin evi yok. İnsanlar akşam eve gideceği işlerde çalışmaya çalışıyor. Şimdi hayata bakış da değişti. Eskiden kadın çalışmaz diyordu erkek balığa gidiyordu. Şimdi kadın da erkek de çalışıyor erkek de balığa gitmek yerine maaşlı bir işte çalışmayı tercih ediyor."*

Merametle ilgili olarak Şahinburgaz'da geçen yıl kadınlara bir meramet kursu düzenlenmiştir. Bu kursa birçok kadın katılım sağlamıştır. Ancak kurstan belgesini sadece 8 kişi alabilmiştir. Şu anda bu 8 kişiden aktif olarak meramet işini yapan kimse bulunmamaktadır. Bu konuyla ilgili kadın balıkçı K23 şunları ifade etmiştir: *"Meramet biliyorum. Burada kurs açtılar ona gidip sertifika aldım. Ama kimse yapmıyor."*

Meramette çalışma işinde gençlerin az çalıştığı bilgisi alınınca balıkçılıkla ilgili de durumun böyle olup olmadığı sorulmuştur. Bunun üzerine K14 şunları söylemiştir: *"Gençler artık balıkçılık yapmak yerine düzenli maaşı olan bir işe girmeye başladı. Gelirler arasında çok bir fark olmadığını düşünüyorlar. En azından çalışma saatleri belli diyerek balıkçılığı bırakmaya başladılar."* Aynı konuyla ilgili olarak yakın zamanda balıkçılığı bırakmış olan 33 yaşındaki K34 şunları söylemiştir:

> *"Balıkçılığı herkes bırakmaya başladı. Eskiden gelir olarak cazibesi fazlaydı. Aylık asgari ücretin 30 katına kadar para kazanılıyordu. Şimdi 20 bin lira aylık alıyor insanlar. Şu anda ev alınacak para kazanılmıyor. 24 saat çalışıp bu parayı kazanacağıma asgari ücret alıp akşam evime giderim diye düşünmeye başladı insanlar. Ben de bıraktım. Meramet yaparak para kazanıyorum."*

K34'e bunun üzerine balıkçılığı neden bıraktığı sorulduğunda şu şekilde cevap vermiştir: *"Sıkıldığım için bıraktım. Evden uzak kalmak istemiyorum. Zorlukları fazla."*

Balıkçılığı bırakma ya da hiç balıkçılık yapmama isteğinin sadece gençlerde değil 58 yaşındaki K14'te de bulunduğunu şu cümlelerinden anlıyoruz: *"Köydeki en*

büyük tekne bu sene 13 milyon pay yaptı. 8 milyonunu masrafa ayırdı. 5 milyon kaldı eline sadece. En büyük teknenin bile geldiği durum bu. O yüzden insanda balıkçılık hevesi kalmadı hiç."

Birinci bölümde değindiğimiz üzere Türkiye'de balıkçılıkla ilgili bakanlık kurulmasında tam bir düzen oturtulamamıştır. Şu anda balıkçılarla Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü ilgilenmektedir. Bu konuyla ilgili Şahinburgaz'lı balıkçılar bazı sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir. K14 şunları söylemiştir: *"Tarım orman bakanlığı bizimle ilgileniyor. Ama aslında böyle olmamalı. Balıkçılık bakanlığı olmalı. Bizim balıkçımıza Avrupa Birliği normlarını uyguluyorlar. Avrupa Birliği'ne almayacaklar bizi. Boşuna bizi onlara tabi tutuyorlar."* Aynı konuyla ilgili K11 şunları söylemiştir:

> *"Derdimizi dinleyecek bir yetkili bulamıyoruz. Balıkçılıkla ilgili toplantılara gittik biz daha önce derdimizi anlatmak için. Orada yetiştiricilik sektörünü ve oltayla avlananları koruyorlar. Sadece su ürünleriyle ilgili ne tuttuğumuza dair bilgi almak için bizimle ilgileniyorlar."*

Küçük balıkçılığın ayakta kalabilmesi için teknolojiye uyum sağlaması ve tekne boyutunu büyütebilmesi önemli bir etkendir. Şahinburgaz'da bulunan 15 tane balıkçı teknesinden 7 tanesi 12 metrenin üzerinde, 8 tanesi 12 metrenin altındadır. En büyük balıkçı teknesi 30 metredir. Daha sonra sırayla 18, 17, 15, 14 ve 13 metre boyutunda tekneler bulunmaktadır. 18 metre tekne sahibi K31 şunları belirtmiştir: *"Balıkçılığın da bir teknolojisi var. Ona da yetişmeye çalışıyoruz. Ama enflasyonda sezonda kazandığın parayı kenara ayırıp yeter dediğin şeylere para yetmemeye başladı. Cihazları da alamamaya başladık."* 12 metrenin üzerindeki tekne sahiplerinden 5 tanesiyle görüşülmüştür. Bu kişiler teknelerinde gerekli teknolojik araçların (sonar balık bulucu, dikey balık bulucu, navigasyon, akıntı cihazı gibi) bulunduğunu belirtmişlerdir. Sonar cihazı en kapsamlı balık bulucu cihazdır. 12 metrenin altında olan 8 tekneden 4 tanesinin sahibiyle görüşülmüştür. Teknelerindeki teknolojik gereçlerle ilgili bilgi alınmıştır. Bu 4 adet teknenin hiçbirinde sonar cihazı bulunmamaktadır. Gerekli cihazların neden alınamadığı sorulduğunda K2 şu şekilde cevap vermiştir: *"Teknolojik aletler dolar bazında satılıyor o yüzden maliyeti çok yüksek olduğu için alamıyoruz."* 12 metrenin altındaki tekne sahipleri daha çok balık tutmalarını sağlayacak teknolojik

gereçleri maddi imkânsızlıklardan dolayı satın alamamaktadır. Bu da piyasaya uyum sağlayamamalarına neden olmaktadır.

Araştırmada görüştüğümüz bir grup küçük balıkçılığın geçirdiği dönüşüm nedeniyle ayakta kalamayıp balıkçı teknesini satan kişilerden oluşmaktadır. Bu konuyla ilgili K22 şunları ifade etmiştir: *"Küçük teknelerde az balık tutuluyor. Mazot pahalı. Gider çok ama ona göre gelir yok. O yüzden küçük tekneler tek tek satılmaya başladı."* Teknesini satan 8 balıkçıyla görüşülmüştür. Bu gruptaki kişilere, 34 kişiye sorulan soruların yanı sıra bazı farklı sorular sorulmuştur. Farklı olarak sorulan sorulardan teknesini satma sebebi sorulunca K10 şunları söylemiştir: *"Borcum vardı. Kayığın arızaları vardı. Kızım da üniversiteye başladı. Bunun için sattım."* Aynı soruya K11 şu şekilde cevap vermiştir: *"Ortaklarla geçinemedik o yüzden sattık."* K13 bu soruya şu şekilde cevap vermiştir: *"Borcumuz vardı. Çok masraflı oluyordu. O yüzden sattık."* Aynı soruya K14 şu şekilde cevap vermiştir: *"Şartlar çok zorlaştı. Tayfa bulmak zorlaştı. Tekne bakım masrafları mazot fiyatları çok arttı. O yüzden bıraktık."* K17 ise bu soruyu şu şekilde cevaplamıştır: *"Ortağım vefat etti. Tek kalınca zarar etmeye başladım. Ortak da bulamadım. O yüzden sattım."* Araştırmanın sınırlılıklarında belirtildiği üzere bu soruya çok detaylı cevaplar alınamamıştır. Ortaklarıyla ilgili yaşanan problemler sebebiyle sattığını söyleyen kişiler bu problemlerin detaylarını vermekten çekinmişlerdir. Bu sorunun yanıtsız kalmaması amacıyla farklı kişilerden ortaklarla yaşanan problemlerin neler olabileceğiyle ilgili bilgi alındığında genel olarak ekonomik problemlerin ortaklar arasında sürtüşmeye neden olduğu cevabı alınmıştır.

Araştırmada görüşülen ve teknelerini satan 8 kişiden 6'sı başka bir balıkçı teknesinde tayfa olarak çalışmaya başlamıştır. Bir kişi sağlık problemleri nedeniyle düzenli olarak meramet işçisi olarak çalışmaktadır. Diğer bir kişi ise ortaklı olan teknesini satıp kendisine daha küçük bir tekne alarak çalışmaya devam etmiştir. Teknesini satıp başka teknelerde tayfa olarak çalışmaya başlayan kişilere ekonomik durumlarıyla ilgili bir soru sorulmuştur. Soru şu şekildedir: "Teknenizi satıp işçi olarak çalışmaya başladığınızda ekonomik durumunuz nasıl değişti? Tekneniz varken mi daha iyi gelir elde ediyordunuz yoksa tayfa olarak çalıştığınızda mı daha iyi gelir elde ettiniz?" Bu soruya K10 şu şekilde cevap vermiştir: *"Çok bir fark olmadı aslında. Payla çalışıyorum şu anda. Ama sorumluluk bende değil. O açıdan daha rahatım. Ben kime ne verilecek diye düşünmüyorum kendime verileceği hesap ediyorum artık sadece. 20-25*

bin lira kazanıyorum şu anda aylık." Aynı soruya K11 şu şekilde cevap vermiştir: *"Başka teknelerde çalışırken daha iyi gelir elde ettim. Diğer türlü tuttuğumuz balığa göre kazancımız değişiyordu. Sorumluluk da fazlaydı. O kadar insanın yiyeceği içeceği düşünmek zor oluyor."* Aynı soruya K13 şu şekilde cevap vermiştir: *"Tayfa olarak çalıştım. Şimdi gelirim daha iyi. Payla çalışıyorum."* Aynı soruya tekneyi sattıktan sonra Arnavutluk'ta çalışmaya başlayan K14 şu şekilde cevap vermiştir: *"Gelirim çok arttı tekneyi sattıktan sonra."* Aynı soruya farklı bir cevap veren K15 şunları söylemiştir: *"Tekne varken gelirim daha iyiydi."* Genel olarak araştırmada görüşülen balıkçılardan anlaşılan tekne satmanın sebebi ekonomik nedenlerdir. Birinci bölümde değinildiği üzere küçük tekne sahipleri gelirleriyle geçinmekte zorlandığı için teknelerini satarak farklı teknelerde tayfa olarak çalışmaya başlamıştır. Bu durumla ilgili K11 şunları ifade etmiştir: *"Nasıl küçük bakkalların yerini alışveriş merkezleri, marketler aldıysa küçük balıkçığın yerini de büyük balıkçılık almaya başladı."*

Araştırmaya göre Şahinburgaz'daki küçük balıkçılardan bazıları teknelerini satmıştır. Buradan hareketle şu anda balıkçı teknesi olan kişilere teknelerini satmayı düşünüp düşünmediklerine dair soru sorulduğunda 11 metre tekne sahibi K2 şu şekilde cevap vermiştir: *"Teknemi satmayı düşünüyorum. Zorlanıyorum borçlardan dolayı. Başka tekneye çalışmaya gideceğim satılırsa."* Aynı soruya 18 metrelik bir teknenin ortağı olan K3 şu şekilde cevap vermiştir: *"Ben balıkçılığı bıraktım. Bir geleceği olduğunu gelir elde ettiren bir meslek olduğunu düşünmüyorum. Kaptanlık yapmayı düşünüyorum."* Yine bu soruya 12,6 metre tekne sahibi K5 şu şekilde cevap vermiştir: *"Satmak istiyordum ben de kayığı borcum olduğu için. Anlaşmıştım hatta birileriyle. Son anda fiyattan dolayı anlaşamadık vazgeçtik. Sonraki sene güzel balıkçılık oldu durumumuzu toparladık."* Aynı konuyla ilgili olarak K5 ayrıca şunları ifade etmiştir: *"Denizde üst üste yıllarda balık az olursa borca girip tekneyi satabilirsin. Başka yerde çalışınca daha fazla kazanmak değil de kazandığın paranın garanti olması durumu var."* 9,5 metre tekne sahibi K21 bu soruya şu cevabı vermiştir: *"Bizim tekne da satılacak. Bandırma'da iş arıyor oğlum. Eğer bulursa satacağız. Masraflara yetişemiyoruz. Geçen sene elimize kalan giderler haricinde sadece 12 bin liraydı. Bu kadar parayla hiçbir şey yapılmaz."* Teknenin satılma durumuyla ilgili soruya 10 metre tekne sahibi K8 şunları söylemiştir: *"5 sene sonra satacağım. Artık daha fazla*

çalışmama gerek yok. Emekliyim zaten." Araştırmadan hareketle şu anda tekne sahibi olan balıkçıların da teknelerini satma düşüncesine sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada kırsal bir emek biçimi olarak küçük balıkçılık ve küçük balıkçılığın geçirdiği dönüşüm ele alınmıştır. Çalışmanın temelinde küçük balıkçılık ile ilgili açıklama yapmak ve geçirdiği dönüşümü sosyolojik açıdan değerlendirmek amaçlanmıştır.

Birinci bölümde balıkçılığın tanımı ve emek süreci ile bilgilendirme yapılmıştır. Balıkçılığın nasıl bir dönüşüm geçirdiğini anlatabilmek amacıyla tarihçeye değinilmiştir. Tarihçede Osmanlı'dan günümüz dönemine kadar balıkçılıkla ilgili olarak bilgilendirme yapılmıştır. Balıkçılığın geçmişten günümüze kadar olan dönemde sürekli gündeme alınması ancak hiçbir zaman tam olarak düzenli bir politika yürütülememiş olması önem arz etmektedir. Türkiye'de balıkçılıkla ilgili olarak su ürünleri avlanma miktarları ve su ürünleri yetiştiriciliğiyle ilgili verilen tablolarda son zamanlarda su ürünleri yetiştiriciliğinde bir artış olduğu ortaya çıkmıştır. Su ürünleri avcılığından elde edilen ürünlerin belirsizliği, denizlerden elde edilecek ürünlerin sürdürülebilir olması açısından devlet son zamanlarda yetiştiricilik ile ilgili olan politikalara ağırlık vermektedir. Bu durum avcılıkla geçimini sağlayan küçük balıkçılar açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Küçük balıkçılara yeterince teşvik sağlanmamaktadır. Bu yüzden küçük balıkçılar ayakta kalmakta zorlanmaktadırlar. Türkiye'de küçük balıkçılıkta çalışan ve 12 metrenin altında balıkçı teknesi bulunan birçok balıkçı bu durumdan etkilenmektedir.

İkinci bölümde küçük balıkçılığın geçirdiği dönüşümün anlatılabilmesi adına Balıkesir/ Erdek/ Şahinburgaz Köyü'nde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada birçok farklı grupla görüşülmüştür. Bunların içerisinde kadın balıkçılar, balıkçı teknesi bulunanlar, eskiden balıkçı teknesi bulunup teknesini satanlar ve tayfalar bulunmaktadır. Bu balıkçılarla yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu balıkçıların sosyo-ekonomik durumlarıyla ilgili bilgiler edinilmiştir.

Araştırmadan balıkçılık yapan kişilerin genellikle ilkokul mezunu olduğu ve 18 yaşından önce balıkçılık yapmaya başladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Balıkçılık, babadan oğla aktarılan bir meslek olmasının yanı sıra toplumdan da etkilenilerek bu mesleğe başlayan kişiler olduğu ortaya çıkmıştır. Balıkçılık eğitim gerektirmeyen bir

meslek olduğundan birçok farklı gruba iş imkânı sağlaması bakımından önem arz etmektedir. İcralık dosyası olan ve sabıkalı olan kişiler de bu meslekte sigortasız olarak çalışabilmektedir. Son zamanlarda insanlar balıkçılık yapmayı bıraktıklarından ve gençlerin balıkçılık yapmak yerine okumayı tercih etmelerinden dolayı tekne sahipleri tayfa bulmakta güçlük çekmektedirler.

Araştırmada görüşülen bir grup kadın balıkçı da bulunmaktadır. Bu balıkçılar genellikle aile üyelerine yardım amaçlı bu mesleği yapmaya başlamışlardır. Kadın balıkçılar emeklerinin karşılığı olarak bir ücret almamaktadır. Kadın balıkçılar için bu işlerin zorlukları bulunmaktadır. Ağır kaldırması gereken, uzun saatler çalışılan bir meslek olması kadınları zorlamaktadır.

Balıkçılık uzun saatler çalışılan, dinlenmenin az olduğu bir meslek olduğundan dolayı iş kazalarının yüksek olduğu bir meslek grubu olmaktadır. Ayrıca balıkları kasalama ve ağır kaldırma işleri bel fıtığı gibi meslek hastalıklarına sebep olmaktadır.

Araştırma yapılan bölgede su ürünleri yetiştiriciliğiyle ilgili olarak bir midye çiftliği kurulması planlanmaktadır. Bu durum küçük balıkçıların avlanma yaptıkları bölgeye engel olması ve küçük balıkçıların uzak noktalara avlanma yapmak amacıyla gidememeleri nedeniyle daha az balık avlayacakları sonucunu doğurmaktadır.

Meramet su ürünleri avcılığında hem avlanma aşamasında hem de sonrasında önem arz eden bir iş olmaktadır. Ağların onarımını yapacak gençlerin artık bulunmaması zamanla bu işin ortadan kalkma riskini doğurmaktadır. Ayrıca balıkçılar da meslekten uzaklaşmakta ve farklı işlerde çalışmaya başlamaktadır.

Küçük balıkçılığın ayakta kalabilmesi için yerine getirilmesi gereken bazı durumlar söz konusudur. Teknesini büyütmek ve daha fazla balık avlayabilmek için geliştirilen teknolojik cihazları edinmek küçük balıkçı teknesine sahip olanların ayakta kalabilmesi adına yapması gereken işlerdir. Ancak geliri az olan ve belirli noktalarda balık avlayabilen küçük balıkçılar bunları gerçekleştiremeyerek teknelerini satıp işçileşmektedir. Araştırmada teknesi olan küçük balıkçıların da bu düşünceye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak kapitalizmin tüm çalışma gruplarına ulaşması balıkçılık özelinde de bir dönüşüm geçirilmesine neden olmuştur. Küçük balıkçılar teknelerini satarak mülksüzleşmektedir. Mülksüzleşen küçük balıkçılar farklı teknelerde çalışarak işçileşmektedir. Bu durum köylülüğün geçirdiği dönüşümü ve ayakta kalabilmek için yaptığı işleri gözler önüne sermektedir.

Ayrıca balıkçılık sektöründe çalışan genç kişilerin giderek azaldığı araştırma sonuçlarında görülmüştür. Bu durum balıkçılık mesleğinin zamanla orta yaş ve üzeri kişiler tarafından yapılacağı sonucunu doğurmaktadır. İlerleyen zamanlarda mesleğin gençler tarafından yapılmaması mesleğin yok olma riskiyle karşı karşıya olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Su ürünleri yetiştiriciliği sektörüne son yıllarda ağırlık verilmesi, bu sektöre yapılan teşviklerin artması avcılık sektörünün geri planda kalmasına neden olmaktadır. Ancak hala bu sektörde çalışan kişilerin Türkiye içerisinde fazla olduğu tablolardan da gözlemlenmektedir. Avcılık sektörünün geri planda kalması yine birçok çalışanın bu sektörden çekilme olasılığını gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

5/1 Numaralı Ticari Amaçlı Su Ürünlerini Düzenleyen Tebliğ, https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=9&MevzuatNo=34823&MevzuatTertip=5, (23.12.2022).

Ak, İ. ve Balık, İ. (2020). Cumhuriyetin İlanından 2020 Yılına Kadar Türkiye'nin Su Ürünleri Üzerine Kamu Örgütlenmeleri ve Desteklemeleri. *Turkish Journal of Maritime and Marine Sciences, 6(2),* 144-157.

Akbulut, B. (2004). Su Ürünleri Yetiştiriciliği ve Stratejileri. *SÜMAE YUNUS Araştırma Bülteni, 4:1,* 9-11.

Akıncı, M. (2021), Eski Türklerde Balık ve Balıkçılık. *АРХЕОЛОГИЯ ЕВРАЗИЙСКИХ СТЕПЕЙ, УДК 902,* 285-297.

Aksungur, M. (2004). Ülkemiz Su Ürünleri Teşkilat Yapısı Tarihi Gelişimi. *Aquaculture Studies, 2004(1),* 12-14.

Alıçlı, Z.T., Doğan, K. ve Altunay, M.A. (2019). Marmara Ereğlisi (Tekirdağ) Küçük Ölçekli Balıkçılık Faaliyeti ve Balıkçıların Sosyo-Ekonomik Yapısının Analizi. *Aquatic Research, 2(4),* 200-210.

Altay, A. (2005). Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu Mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme. *Sosyo Ekonomi, 2005(2),* 155-178.

Atar, H.H. ve Ateş, C. (2009). Türklerde Tarih Boyunca Su Ürünleri Avcılığı. *Türk Kültüründe Av,1,* 269-281.

Aydın, Z. (2018). *Çağdaş Tarım Sorunu* (1. Bs.). Ankara: İmge Kitabevi.

Aydoğan, Ö. (2020). Su Ürünleri Sektöründe Karşılaşılan İş Hastalıkları ve Meslek Hastalıkları. *Karaelmas İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi, 4(1),* 55-64.

Aydoğdu Boğa Ş., ve Yardım M.S. (2021). *17 Ekim Dünya Yoksullukla Mücadele Günü.-HÜTF Halk Sağlığı AD Toplum İçin Bilgilendirme Serisi,* http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/, (04.04.2023).

Balıkçılık ve Su Ürünleri Grubu Çalışma Belgesi, https://cdniys.tarimorman.gov.tr/api/File/GetFile/330/Sayfa/1416/1778/DosyaGaleri/4._balikcilik_ve_su_urunleri.pdf, (10.02.2023).

Bernstein, H. (2021). *Tarımsal Değişimin Sınıfsal Dinamikleri* (3. Bs.). Ankara: Yordam Kitap Basın ve Yayın.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO, 2018), https://www.fao.org/3/CA0191TR/ca0191tr.pdf, (15.02.2023)

Cherif, I. Yoksulluk ve Çevre İlişkisi.

Doğan, F. (2011). Osmanlı'da Boğaziçi'nde Balıkçılık. *Tarih Okulu, X,* 39-57.

Düz, G. (2011). Bursa ve Kocaeli İlleri Kıyı Balıkçılığının Karşılaştırmalı Sosyo-Ekonomik Analizi. *Yüksek Lisans Tezi.* Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Ekiz, D. (2020). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (Gözden Geçirilmiş 6. Bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Ertör, I. (2016). Meta Menzilinin Yeni Durağı Balık Çiftlikleri: Gıda Güvenliği Mi Çitleme Mi?. *Toplum ve Bilim, 138,* 51-66.

FAO Türkiye Bülten (2023), https://www.fao.org/3/cc4262tr/cc4262tr.pdf, (18.04.2023).

Gökdemir, Ö. (2006). Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikası ve Türkiye. *Yüksek Lisans Tezi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalkınma Bakanlığı Onbirinci Kalkınma Planı. (2017). *Tarım ve Gıdada Rekabetçi Üretim Özel İhtisas Komisyonu Su Ürünleri Çalışma Grubu Raporu.* https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:BX98pN2G-mcJ:https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/msarica/128428/Su%2520%25C3%259Cr%25C3%25BCnleri%2520Grubu%2520Taslak%2520Raporu.pdf&cd=19&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, (17.01.2023).

Karakuş, Y. (2015). Avrupa Birliği'nde Küçük Ölçekli Balıkçılığın Sosyo-Ekonomik Durumu, Yönetimi ve Türkiye ile Karşılaştırılması. *AB Uzmanlık Tezi.* Ankara: T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.

Keskin E. ve Atar H. H. (2011). Su Ürünleri Yetiştiriciliği Doğal Balık Stokları İlişkisi. *Ziraat Mühendisliği Ocak-Haziran 2011, 356,* 4-9.

Keyder, Ç. ve Yenal Z., (2013). *Küresel İktidar ve Köylülük* (1.Bs.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kılıç, S. (2013). Çevre Sorunları ve Yoksulluk. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 5(1),* 9-20.

Kırda, K. (2016). Doğu Karadeniz Bölgesinde Balıkçılık. *Karadeniz Araştırmaları, 52,* 233-252.

Kızıldemir, Ö., Öztürk, E. ve Sarıışık, M. (2014). Türk Mutfak Kültürünün Tarihsel Gelişiminde Yaşanan Değişimler. AİBÜ *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(3),* 191-210.

Koç, R.E., (1993). İstanbul Ansiklopedisi Cilt 4. *Balıkçılık,* 1993.

Livaneli Z., (2021). *Balıkçı ve Oğlu*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Longo, S.B. (2010). Mediterranean Rift: Socio-Ecological Transformations in the Sicilian Bluefin Tuna Fishery. *Critical Sociology, 38(3),* 417–436.

Longo, S.B. and Clausen R., (2011). The Tragedy of the Commodity: The Overexploitation of the Mediterranean Bluefin Tuna Fishery. *Organization & Environment, 24(3),* 312–328.

Moore, J.W. (2000) "Sugar and the Expansion of the Early Modern World-Economy: Commodity Frontiers, Ecological Transformation, and Industrialization", Review (Fernand Braudel Center), 23(3): 409-433.

Öztürk, Ş. (2014). *Yeni Köy Sosyolojisi Tartışmaları: Küreselden Yerele Tarım Politikaları ve Yoksulluk* (1. Bs.). İstanbul: Doğu Kitabevi.

Özuğurlu, M. (2013). *Küçük Köylülüğe Sermaye Kapanı: Türkiye'de Tarım Çalışmaları ve Köylülük Üzerine Gözlemler* (3. Bs.). Ankara: Nota Bene Yayınları.

Polanyi, K. (2020). *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri* (15.Bs.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Roesti, R.M. (1966). The Declining Economic Role of the Mediterranean Tuna Fishery. *The American Journal of Economics and Sociology, 25(1),* 77-90.

Şakıma, İ. ve Çevrimli, M. B. (2021). Türkiye Su Ürünleri Sektöründe Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 92(2),* 198-218.

Su Ürünleri Yetiştiriciliği Üretici Merkez Birliği Tüzüğü, https://suymerbir.org.tr/birlik-tuzugu/, (20.05.2023).

Sütçü, T. (2021). Yaman Koray'ın Romanlarında Erdek ve Kapıdağ Çevresi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 4(BCS 21 Özel Sayısı),* 152-181.

Tören, T. (2007). Yeniden Yapılanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı ve Trabzon'da Balıkçılık Sektörü.

Tuna, S. (2012). Balıkçılık Kongresi (1-7 İlkkanun 1936). *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, 0 (6),* 109-129.

Tuna, S. (2017). Chp İktidarında Türk Balıkçılık Sektörüne Yönelik Faaliyetler (1923-1950). *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, 16(32),* 87-148.

TÜİK Su Ürünleri İstatistikleri Mikro Veri Seti (2018), https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/su-urunleri.pdf, (10.04.2023).

TÜİK (2022), https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=97&locale=tr, (04.02.2023).

TÜİK (2022), https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581, (04.04.2023).

Türk Denizcilik Sektörü Ekonomik Değer ve İstihdam Envanteri Proje Raporu Ekim 2020,https://cdn.denizticaretodasi.org.tr/media/SharedDocuments/envanter/DTO_Rapor_13_05.pdf, (02.02.2023).

Ulukan, U. (2016). Balıklar, Tekneler ve Tayfalar: Türkiye'de Balıkçılık Sektöründe Çalışma ve Yaşam Koşulları. *Çalışma ve Toplum, 2016(1),* 115-142.

Ulukan, U. (2017). Küçük Balıkçılık, Yoksulluk ve Kırsal Kalkınma. *Çalışma Ortamı, Temmuz,* 15-18.

Ulukan, U. (2019). Karadeniz'in Yeni Gurbetçileri: Moritanya'da Türk Balık İşçileri. *Memleket Siyaset Yönetim, 14(31),* 205 – 230.

Wilson, D.C., Medard, M., Harris C.K. and Wiley D.S. (1999). The Implications for Participatory Fisheries Management of Intensified Commercialization on Lake Victoria. *Rural Sociology 64(4),* 554-572.

Yarcı, G. (2009). Osmanlı'da Avcılık Yasaları. *Türk Kültüründe Av,1,* 123-152.

Yavuzcan, H., Atar, H.H. ve Pulatsü, S. (2020). *Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde ve Avcılığında Mevcut Durum ve Gelecek,* Türkiye Ziraat Mühendisliği 9. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-2. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Müdürlüğü.

Yıldırım A. Ve Şimşek H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* (10. Baskıdan Tıpkı 11. Bs.). Ankara: Seçkin Matbaacılık.

Yiğit, Y. ve Ay, E. (2016). Osmanlı Mutfak Kültürü. *3rd International Congress on Social Sciences, China to Adriatic,* 8-22.

Yodanis, C.L. (2000). Constructing Gender and Occupational Segregation: A Study of Women and Work in Fishing Communities. *Qualitative Sociology, 23(3),* 267-290.

Yurtoğlu, N. Erken Cumhuriyet Dönemi ve Sonrasında Türkiye'de Balıkçılık Faaliyetleri(1923-1960). *Tarih İncelemeleri Dergisi 32(1),* 233-263.

Zaman, M. (2005). Orta ve Doğu Karadeniz'de Balıkçılık. *Doğu Coğrafya Dergisi, 10(13),* 31-78.

Zengin, M. (2019). Karadeniz Türk Balıkçılığının Yüz Yıllık Tarihine Genel Bir Bakış. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 5(7),* 31-67.

Zengin, M. (2022). Marmara denizi balıkçılarının çalışma ve sosyal hayatı. Journal of Research in Business 7(2), 376-404. DOI: 10.54452/jrb.1059969

EKLER

Ek 1. Araştırmada Kullanılan Sorular

GÖRÜŞME SORULARI- TEKNESİ OLANLAR

1. Kaç yaşındasınız?
2. Kaç yıldır balıkçılık mesleğini yapıyorsunuz?
3. Balıkçı teknenizin boyu kaç metredir?
4. Eğitim durumunuz nedir?
5. Babanızın mesleği nedir?
6. Çocuğunuzun balıkçılık mesleğini yapmasını tercih eder misiniz? Neden?
7. Balık avlanma miktarlarını geçmişle ve bugünle karşılaştırarak nasıl değerlendirirsiniz?
8. Balıkçılara yapılan teşvikleri nasıl değerlendirirsiniz?
9. Balıkçılara yapılan teşvikleri geçmişle karşılaştırarak nasıl değerlendirirsiniz?
10. Balıkçılık yaparken iş kazası geçirdiniz mi?
11. Meslek hastalığınız var mı?
12. Balıkçı teknenize teknolojik araçlar almayı düşünüyor musunuz?
13. Teknolojik araçlar almayı düşünmüyorsanız, nedeni nedir?
14. Su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılan yemlere yönelik avlanma yapıyor musunuz?
15. Yetiştiricilik sektörünün avcılık sektörü üzerinde bir etkisi oldu mu?
16. Firmalarla ilişkileriniz nasıl? Avladığınız balıkları nerede ve nasıl satıyorsunuz?
17. Denizlerin kirlenmesi sizi nasıl etkiledi?
18. Balık yasağında zamanınızı nasıl geçiriyorsunuz?

GÖRÜŞME SORULARI-TEKNESİNİ SATANLAR

1. Kaç yaşındasınız?
2. Kaç yıldır balıkçılık mesleğini yapıyorsunuz?
3. Eğitim durumunuz nedir?
4. Babanızın mesleği nedir?
5. Çocuğunuzun balıkçılık mesleğini yapmasını tercih eder misiniz? Neden?
6. Balıkçı geminizi ne zaman sattınız?
7. Balıkçı geminizi neden sattınız?
8. Geminizi satıp işçi olarak çalışmaya başladığınızda ekonomik durumunuz nasıl değişti?
9. Balık avlanma miktarlarını geçmişle ve bugünle karşılaştırarak nasıl değerlendirirsiniz?
10. Balıkçılara yapılan teşvikleri nasıl değerlendirirsiniz?
11. Balıkçılara yapılan teşvikleri geçmişle karşılaştırarak nasıl değerlendirirsiniz?
12. Balıkçılık yaparken iş kazası geçirdiniz mi?
13. Meslek hastalığınız var mı?
14. Su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılan yemlere yönelik avlanma yapıyor musunuz?
15. Yetiştiricilik sektörünün avcılık sektörü üzerinde bir etkisi oldu mu?
16. Çalıştığınız kayıkta balıklar nasıl satılıyor? Firmalarla ilişkiler nasıl?
17. Denizlerin kirlenmesi sizi nasıl etkiledi?
18. Balık yasağında zamanınızı nasıl geçiriyorsunuz?

GÖRÜŞME SORULARI-KADIN BALIKÇILAR

1. Kaç yaşındasınız?
2. Kaç yıldır balıkçılık mesleğini yapıyorsunuz?
3. Eğitim durumunuz nedir?
4. Babanızın mesleği nedir?
5. Çocuğunuzun balıkçılık mesleğini yapmasını tercih eder misiniz? Neden?
6. Neden balıkçılık yapmayı tercih ettiniz?
7. Kadın olarak bu meslekte bir zorluk yaşadınız mı?
8. Teknede hangi işleri yapıyorsunuz?
9. Kadın balıkçılara olan bakış nasıl?
10. Meramet yapıyor musunuz? Hangi dönem daha yoğunsunuz? Meramette mi sezonda mı?
11. Balık avlanma miktarlarını geçmişle ve bugünle karşılaştırarak nasıl değerlendirirsiniz?
12. Balıkçılara yapılan teşvikleri nasıl değerlendirirsiniz?
13. Balıkçılara yapılan teşvikleri geçmişle karşılaştırarak nasıl değerlendirirsiniz?
14. Balıkçılık yaparken iş kazası geçirdiniz mi?
15. Meslek hastalığınız var mı?
16. Su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılan yemlere yönelik avlanma yapıyor musunuz?
17. Yetiştiricilik sektörünün avcılık sektörü üzerinde bir etkisi oldu mu?
18. Firmalarla ilişkileriniz nasıl? Avladığınız balıkları nerede ve nasıl satıyorsunuz?
19. Denizlerin kirlenmesi sizi nasıl etkiledi?
20. Balık yasağında zamanınızı nasıl geçiriyorsunuz?

GÖRÜŞME SORULARI-BABASI BALIKÇI OLMAYANLAR

1. Kaç yaşındasınız?
2. Kaç yıldır balıkçılık mesleğini yapıyorsunuz?
3. Eğitim durumunuz nedir?
4. Babanızın mesleği nedir?
5. Neden bu mesleği tercih ettiniz?
6. Çocuğunuzun balıkçılık mesleğini yapmasını tercih eder misiniz? Neden?
7. Balık avlanma miktarlarını geçmişle ve bugünle karşılaştırarak nasıl değerlendirirsiniz?
8. Balıkçılara yapılan teşvikleri nasıl değerlendirirsiniz?
9. Balıkçılara yapılan teşvikleri geçmişle karşılaştırarak nasıl değerlendirirsiniz?
10. Balıkçılık yaparken iş kazası geçirdiniz mi?
11. Meslek hastalığınız var mı?
12. Su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılan yemlere yönelik avlanma yapıyor musunuz?
13. Yetiştiricilik sektörünün avcılık sektörü üzerinde bir etkisi oldu mu?
14. Firmalarla ilişkileriniz nasıl? Avladığınız balıkları nerede ve nasıl satıyorsunuz?
15. Denizlerin kirlenmesi sizi nasıl etkiledi?
16. Balık yasağında zamanınızı nasıl geçiriyorsunuz?

GÖRÜŞME SORULARI-BABASI BALIKÇI OLANLAR

1. Kaç yaşındasınız?
2. Kaç yıldır balıkçılık mesleğini yapıyorsunuz?
3. Eğitim durumunuz nedir?
4. Babanızın mesleği nedir?
5. Çocukken babanızla balığa çıkar mıydınız?
6. Meslek seçimine nasıl karar verdiniz?
7. Çocuğunuzun balıkçılık mesleğini yapmasını tercih eder misiniz? Neden?
8. Balık avlanma miktarlarını geçmişle ve bugünle karşılaştırarak nasıl değerlendirirsiniz?
9. Balıkçılara yapılan teşvikleri nasıl değerlendirirsiniz?
10. Balıkçılara yapılan teşvikleri geçmişle karşılaştırarak nasıl değerlendirirsiniz?
11. Balıkçılık yaparken iş kazası geçirdiniz mi?
12. Meslek hastalığınız var mı?
13. Su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılan yemlere yönelik avlanma yapıyor musunuz?
14. Yetiştiricilik sektörünün avcılık sektörü üzerinde bir etkisi oldu mu?
15. Firmalarla ilişkileriniz nasıl? Avladığınız balıkları nerede ve nasıl satıyorsunuz?
16. Denizlerin kirlenmesi sizi nasıl etkiledi?
17. Balık yasağında zamanınızı nasıl geçiriyorsunuz?